

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rok Kovač

**Diskurzi postkolonializma:
Politična misel v romanih Chinue Achebeja**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rok Kovač

Mentor: red. prof. dr. Mitja Velikonja

Somentor: asist. dr. Nikolai David Jeffs

**Diskurzi postkolonializma:
Politična misel v romanih Chinue Achebeja**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zahvala gre...

Očetu in materi za dar življenja, večinoma brezkompromisno podporo in včasih prekomerno spodbudo.

Sestri Ivi za vsa leta, ki sva jih in jih še bova preživela skupaj.

Starim staršem – *Stanetu, Boži, Martinu, Anici in Olgi* za neusahljiv vir zgodb iz otroštva, inspiracijo in medgeneracijski prenos znanj o naravi, tako človeka kot tisti, ki nas obdaja in nam daje življenje.

Petri za neskončne debate ter prvi roman Chinue Achebeja. *Aleksandru* za to, da si mi vedno stal ob strani. Vsem sosedom na Kardeljevi za nepozabna študentska leta.

Barbari za odsotnost dlak na jeziku in konstantno dvigovanje krvnega pritiska. Prihranek na kavi je presenetljiv.

Andreji, Simoni, Urošu in ostalim bratrancem in sestričnam za vse nasmeh, pomoč in lepe trenutke.

Mitji za spodbudo in usmerjanje tekom študija.

Nikolaju Jeffsu za vse pogovore in pomoč brez katere bi ta izdelek bil le senca samega sebe.

Naš čas bo prišel!

Diskurzi postkolonializma: Politična misel v romanih Chinue Achebeja

Diplomsko delo se skozi predstavitev ključnih konceptov postkolonialnih diskurzov posveča politični misli treh postosamosvojitvenih romanov 'očeta' afriškega romana, nigerijskega pisatelja Chinue Achebeja. Dela zajeta v analizi, *Nič več sproščeno*, *Mož iz ljudstva* ter *Mravljišča v savani* skozi zgodbe protagonistov obravnavajo tematike, ki se direktno spopadajo s problemi, nastalimi zaradi procesov dekolonializacije. Poleg diskusije o politiki izbire jezika in politične alegorije se naloga ukvarja predvsem s korupcijo in državnimi udari. Pod drobnogled jemlje pisateljevo dejansko, t.j. ne-literarno politično pozicioniranje, ter spreminjajoč način umetniškega izražanja glede na različne materialne pogoje. Pomemben del analize predstavljajo tudi njegove kratke zgodbe in poezija, ki so bile ustvarjene v vojnem času ter zrcalijo vpliv materialnih pogojev na način umetniškega ustvarjanja. Diplomsko delo tako poskuša s temeljito teoretsko podlago preko analiz omenjenih del odločno prispevati k polju postkolonialnih študij, tako na področju preučevanja romanov, kratkih zgodb in poezije, kot tudi na področju strokovne literature. Podaja tako rešitve nekaterih problemov kot tudi nova vprašanja.

Ključne besede: Chinua Achebe, državni udari, korupcija, postkolonializem, Nigerija

Postcolonial discourses: Political thought in the novels of Chinua Achebe

Through the deployment of some of the key concepts of postcolonial discourses, this thesis examines the political thought of three postindependence novels written by 'the father' of african novel, the Nigerian writer Chinua Achebe: *No Longer at Ease*, *A Man of the People* and *Anthills of Savannah*. Through the stories of the main characters, Achebe confronts us with a problematic that can be seen as a direct consequence of the processes of decolonization. Alongside considerations of the politics of language use and forms of political allegory, this thesis also examines the phenomena of corruption and the coup d'etat. It also examines Achebe's actual, i.e. non-literary, political positions and changing ways of artistic expression as also determined by various material factors. The thesis itself tries to make a significant scientific contribution to the field of postcolonial studies through the analysis of novels, short stories and poems in combination with the vast field of postcolonial theory.

Key words: Chinua Achebe, coup d'etat, corruption, postcolonialism, Nigeria

KAZALO

1	UVODNI DEL	6
1.1	Zakaj postkolonializem	6
1.2	Diskurzi postkolonializma	8
1.3	Hipoteze	13
2	CHINUA ACHEBE – ŽIVLJENJE IN DELO	14
3	TEORETSKI OKLEP	17
3.1	Politika jezika	17
3.2	Korupcija	25
3.3	Državni udari	31
3.4	Nacionalna alegorija in videnje nacije	34
4	V OBJEMU KORUPCIJE	38
4.1	Nigerija po koncu 2.svetovne vojne do leta 1960	38
4.2	Nič več sproščeno	42
5	RAZBLINJENE SANJE NEODVISNOSTI	52
5.1	Oris situacije v Nigeriji med leti 1960 in 66	52
5.2	Mož iz ljudstva	55
6	ROJSTVO BIAFRE	63
6.1	Vojna za Biafro – 1967 do 1969	63
6.2	Leta vojne in ustvarjanje	67
7	NOVI ŽAREK OPTIMIZMA	74
7.1	Nigerija med leti 1970 in 1987	74
7.2	Mravljišča v savani	78
8	NOVI ZORI AFRIŠKIH MIKRONACIONALIZMOV NAPROTI	86
9	LITERATURA	90

1 UVODNI DEL

1.1 Zakaj postkolonializem

Pobuda in ideja za pričujočo nalogo izhaja predvsem iz praznine, ki je zazevala v polju postkolonialnih študij v času po osamosvojitvi Republike Slovenije, ter zapostavljenosti preučevanja afriškega romana in njegove politične misli. Široka paleta člankov, prevodov ter ostalih publikacij s področja nekdanje SFRJ je bila bržkone stimulirana s strani gibanja neuvrščenih, ki so z oblikovanjem tretje opcije v svetovni polarizaciji sil poskušali obdržati bolj ali manj nevtralno pozicijo med obdobjem hladne vojne ter po njej. Tako je bil fokus nekaterih akademikov s področja družboslovja nenehno uperjen na dogajanja v t.i. tretji svet, ki je bil v drugi polovici dvajsetega stoletja izrazito turbulenten in revolucionaren v obziru narodnoosvobodilnih bojov ter posledično produkciji tozadevne teorije in literature.

Vendar preučevanje politične in socialne situacije postkolonij izven meja nekdanje republike ni doživelo istega nenadnega upada zanimanja, saj je literatura v tem polju raziskovanja izjemno pestra in številna. Akademski interes raziskovalcev predvsem iz ZDA in Velike Britanije prav tako pa tudi z ozemelj bivših kolonij se je kontinuirano razvijal skozi desetletja, ki so sledila osvobodilnim bojem na poprej koloniziranih območjih Azije, Latinske Amerike in Afrike.

Moja osebna fascinacija s sporočilnostjo in družbeno angažiranostjo afriškega romana bržkone izvira iz umanjkanja obeh v literaturi Zahoda, ki razen redkih obdobj po nastopu romanticizma poudarja estetiko kot najvišji imperativ umetniškega ustvarjanja, družbeno angažirano ustvarjanje pa odriva v marginalnost ter ji s tem jasno podeljuje nižji status, s tem pa konstituira in perpetuira stratifikacijske mehanizme znotraj diskurza umetnosti same.

Naslov diplomske naloge priča o pluralizmu diskurza oz. diskurzov postkolonializma, saj postkolonializem namreč ne poseduje podobne notranje homogenosti. Kot piše Anne McClintock tako "Argentina, od imperialne Španije formalno neodvisna že več kakor stoletje in pol, ni 'post-kolonialna' na enak način kot Hong Kong (ki se bo od Velike Britanije osamosvojil šele leta 1997). Brazilija ni 'post-kolonialna' na enak način kot Zimbabve." (McClintock 2007, 419) Kaj pa Zahodna Sahara, Palestina, Nova Kaledonija? Kako lahko pod streho istega termina stlačimo situacijo v kateri se nahaja prebivalec Tajvana ter tisto, v katero so postavljeni Portoričani, ki so podvrženi ustavi ZDA brez možnosti participacije v volilnem procesu? Lahko sem uvrstimo tudi Kosovo?

Iz istega razloga potemtakem ne moremo govoriti o diskurzu, pač pa o diskurzih postkolonializma. V diplomski nalogi se bom sicer osredotočal na politično misel v romanih enega največjih literatov afriške celine, nigerijskega pisatelja Chinua Achebeja, toda preden se spustimo v analizo njegovih del je predstavitev širšega polja kolonialnih izkušenj ter smeri njihovega preučevanja (in ne samo afriške oz. nigerijske izkušnje) za razvoj nadaljnje razprave nujna in neobhodna. Koncepti kot so kolonizacija, dekolonizacija, postkolonializem, neokolonializem, nosijo v sebi večplastno kompleksnost, vredno podrobnega pregleda.

Uvodni diskusiji temeljnih konceptov postkolonialnih študij ter pisateljevi biografiji bodo sledili posamični razdelki ključnih tematik obravnavanih v romanih *Nič več sproščeno*¹, *Mož iz ljudstva*² in *Mravljišča v savani*³, z dodatkom analize pisateljevega pesniškega ustvarjanja med biafrsko vojno. Poglavju o politiki jezika tako sledi diskusija o korupciji in državnih udarih, teoretski del pa zaključujem s prepletanjem vseh treh znotraj konceptualnega okvirja nacionalne alegorije. Analiz omenjenih romanov ter pesniških zbirk se lotevam v neposredni navezavi na zgodovinske okoliščine njihovega nastanka, za lažje razumevanje in boljšo preglednost pa sem pred analizo slehernega romana in pesniških zbirk postavil še krajši oris zgodovinske situacije v Nigeriji v obdobju, ko je posamezno delo nastalo.

Izbor zgolj treh romanov iz opusa petih ni naključen. Izmed petih izdanih romanov sem v analizo vključil zgolj tiste, katerih dogajanje je postavljeno v obdobje po dosegu neodvisnosti Nigerije, trenutku, ki je za študije postkolonializma osnovna orientacijska točka ter predstavlja spremembo odnosov tako v praksi kot v teoriji. *Razpad* in *Božja puščica* se odvijata v ruralnem okolju tradicionalne Igbo skupnosti ter problematizirata predvsem transformacije tradicionalnih družbenih vzorcev kot posledici prvega stika s kolonizatorji.

¹ V izvirniku izzide pod naslovom *No Longer at Ease*, leta 1960.

² *A Man of the People*, izdan leta 1966.

³ *Anthills of Savannah*, izdan leta 1987.

1.2 Diskurzi postkolonializma

Predpona post- pogosto daje varljiv vtis pretrganih vezi med jedrnim terminom, ki ga dopolni in spremeni – tako v kronološkem kot tudi politično-socialnem smislu. Predpostavka, da je postkolonializem izraz, ki opisuje situacijo po padcu kolonializma brez drugih bolj ali manj latentnih spon, ki ga vežejo na stare – a transformirane – odnose moči in vpliva v sferi družbenega, ekonomskega, političnega in kulturnega, je omejujoča in pomanjkljiva. Še več, upal bi si trditi, da s potrditvijo takšne hipoteze odvezamemo postkolonialnim študijam večino njihove teže ter razlagalne moči. V luči dogodkov (še posebej pa tistih odvijajočih se v njihovi senci), ki so sledili dnevom neodvisnosti na različnih koncih in krajih koloniziranega sveta vse do danes, pa bi bila takšna predpostavka povsem absurdna in brez vsakršnega stika z realnostjo.

Že sam kolonializem, kot središčni koncept postkolonialnih študij, je izredno heterogen pojem. Tako Stane Južnič prepoznava tri različne tipe kolonializma:

1. Neposredni kolonializem
2. Posredni kolonializem (predvsem v obliki protektoratov, kjer se prizna delna samostojna politična organizacija koloniziranih območij, ki je po standardih metropole vsaj primerljiva z lastnim sistemom vladanja)
3. Naseljevanje kolonij (oz. settlers colonies) – Kanada, ZDA, JAR, Avstralija, Nova Zelandija... Spodletel primer Južna Rodezija, Alžirija, Kenija, kjer naseljenci niso uspeli formirati večine prebivalstva.

(Južnič 1980, 15)

Dejstvo, da post- označuje obdobje, ki sledi za tistemu v jedru same skovanke, neobhodno implicira njuno inherentno povezavo. Izvor paradoksalne situacije v katero je odet sam termin 'postkolonialno', kot ugotavlja McClintockova, lahko pripišemo "skoraj ritualni, vsenavzoči rabi predpone 'post' v sedanji kulturi (postkolonializem, postmodernizem, poststrukturalizem, posthladnovojni, postmarksizem, postapartheid, postsovjetski, postfordizem, postfeminizem, postnacionalizem, postzgodovinski, celo postsodoben) domnevno označuje splošno, epohalno krizo v ideji linearnega, zgodovinskega 'napredka' ". (McClintock 2007, 416)

In čeprav termin postkolonializem revitalizira na videz anahroni koncept kolonializma, tega ne počne nezavedno in v nasprotju z realno situacijo in dejstvi. Omenjeno najlepše ponazori

izjava prvega predsednika neodvisnega Gabona. Gospod M'bau na uradnem obisku v Parizu kmalu po dosegu neodvisnosti izjavi: "Gabon je neodvisen, toda med Gabonom in Francijo se ni spremenilo nič, vse se nadaljuje tako kakor poprej." (Fanon 1963, 60) Nevede in verjetno povsem nenamerno je g. M'bau med svečanim nagovorom eminentnim povabljenecem na sprejemu razkril samo bistvo postkolonialnih odnosov.

Formalna neodvisnost neke kolonije je, denimo, zgolj prazna lupina, če le-ta nima nadzora nad lastnim gospodarstvom. Tu ne namigujem na popolno avtarkičnost nacionalnih ekonomij, saj je kaj takšnega v okoliščinah svetovnega gospodarstva ter globalne delitve dela kot sta jo elaborirala teoretik in borec za dekolonizacijo Frantz Fanon in prvi predsednik neodvisne Gane dr. Kwame Nkrumah, skorajda nemogoča. Nove nacionalne elite, ki jih je ustvarilo poosamosvojitveno obdobje so z redkimi izjemami ena za drugo padale pod pritiskom tujega kapitala, večinoma s strani poprejšnjih kolonialnih gospodarjev (izjemo tu predstavljajo ZDA, saj so se v drugi polovici dvajsetega stoletja vzpostavile kot ena izmed največjih neoimperialnih velesil). V kombinaciji s korupcijo, ki je najočitnejša prav v najožjem državnem vrhu, se v postkoloniji na široko odprejo vrata neokolonialistični politiki bivših vladarjev, ki sedaj skozi bolj prefinjene ekonomske prijeme držijo v primežu celotna gospodarstva v Latinski Ameriki, Afriki in Aziji. Vendar četudi predpostavimo za mnoge postkolonije danes nepredstavljivo situacijo popolnega nadzora nad vajatni lastne ekonomije trčimo ob zid intenzivne medijske propagande pod taktirko različnih multinacionalnih korporacij, ki pod krinko imperativa svobode in demokracije subtilno postavljajo temelje neoliberalistični ekonomski doktrini perpetualizacije in intenzifikacije sedaj transformiranega gospodarskega izkoriščanja. Slednjemu se je neuspešno izogibala tudi tretja opcija, v katero se je uvrščala večina nekdanjih kolonij, spočeta v atmosferi polarizacije svetovne politike med Sovjetsko zvezo in ZDA. Medtem ko lahko v pisanju Roberta Younga (2001, 44-56) v veliki meri zasledimo odkrito simpatiziranje z idejami gibanja neuvrščenih, je le-to podkrepljeno s kritiko ekonomskega pristopa k uveljavitvi tretje poti v brk hladnovojnim delitvam. Čeprav je deklarativna opcija neuvrščenosti implicirala distanco do obeh dominantnih svetovnih politično-gospodarskih ureditev, je v praksi mnogo teh prakticirala eno izmed številnih variacij socialističnega političnega sistema. Socialistične vlade teh držav so vse bolj pridobivale poteze totalitarnosti vzporedno s tendenco centralizacije vodstva, neredko z vznikom kulta vodje, od Gane, Jugoslavije pa do Sudana in naprej. Nobena izmed njih pa se po padcu starega režima ni uspela ubraniti triumfalnem pohodu neoliberalizma, ki je v končni posledici deloval kot zmaga demokracije nad totalitarnimi režimi preteklosti. Vendar je v

večini primerov manj razvitih novonastalih držav postkolonialne realnosti deklarativna zunanja politika neuvrščenosti delovala zgolj kot pokrivalo pod katerim so dalje nemoteno tekli procesi neokolonizacije razvitih kapitalističnih družb zahoda.

Za razumevanje tega procesa je ključen koncept 'podrazvitosti',⁴ ki ga v enem svojih najpomembnejših del z naslovom *Kako je Evropa podrazvila Afriko*⁵ gvajanski zgodovinar in sociolog Walter Rodney dodobra elaborira. Podrazvitost je koncept, ki izhaja iz primerjalne analize ekonomskih dejavnikov ter predstavlja marksističen pristop k preučevanju razlik med bogatimi in revnimi družbami. Predvsem pa spodnaša ideologijo inkorporirano v terminu 'razvijajočih' se družb, saj le-ta predpostavlja univerzalen linearen razvoj vseh družb človeštva po vzorcu zahodnega kapitalizma. Rodney označi pojem 'podrazvitost' kot točnejši in primernejši izraz za stanje v katerem se nahaja večina držav postkolonialne realnosti, saj termin 'razvijajoče' "ustvarja vtis, da vse države Afrike, Azije in Latinske Amerike uhajajo stanju ekonomske zaostalosti v razmerju z razvitim svetom industrijskih družb ter da se emancipirajo iz odnosov izkoriščanja." (Rodney 1972, 14) Dejstvo, da je bila večina bivših kolonij treh kontinentov ob koncu 20.stoletja na stopnji ekonomskega razvoja prvih let po osamosvojitvi, v veliko primerih pa še siromašnejša, priča v prid tej argumentaciji. Podrazvitost pa je eden izmed temeljnih predpogojev in posledic neokolonialnega izkoriščanja.

Neokolonializem kot teoretski koncept izvira iz leta 1961, slaba štiri leta po dosegu neodvisnosti prve afriške kolonije, Gane. Najzaslužnejši za njegovo teoretsko razširitev ter izpopolnitev je prvi voditelj neodvisne Gane, dr. Kwame Nkrumah. V svojem delu z naslovom *Neokolonializem: Zadnji stadij imperializma* (1965) tako zapiše definicijo, ki še danes tako kot pred skoraj petimi desetletji sega v samo srž problematike.

Bistvo neokolonializma je v tem, da je država, ki je podrejena neokolonializmu, v teoriji neodvisna in premore vse zunanje kazalce mednarodne suverenosti. Realno gledano pa sta njen ekonomski sistem in zato tudi njena politika vodena od zunaj [...] Posledica neokolonializma je, da se tuji kapital razvitega sveta uporablja za izkoriščanje in ne za razvoj manj razvitih držav. Investicije v neokolonialnih razmerah poglobljajo prepad med revnimi in bogatimi državami sveta in ga ne zmanjšujejo [...] Neokolonializem je najslabša oblika imperializma. Tistim, ki ga prakticirajo, prinese oblast, toda oblast brez odgovornosti; tistim, ki zaradi njega trpijo, pa prinaša izkoriščanje brez priziva. V času staromodnega kolonializma je morala imperialna sila doma vsaj pojasniti in

⁴ oz. angleško 'underdevelopment'.

⁵ Izvirnik: *How Europe Underdeveloped Africa* iz leta 1972.

utemeljiti dejanja, ki se jih je lotila na tujem. V kolonijah pa so tisti, ki so služili vladajoči imperialni sili, lahko računali, da jih bo zavarovala pred morebitnimi nasilnimi dejanji njihovih nasprotnikov. Za neokolonializem pa ne velja ne prvo ne drugo [...] Neokolonializem – tako kot kolonializem pred njim – odlaga soočenje z družbenimi vprašanji, s katerimi se bo razviti sektor sveta moral soočiti, preden se lahko rešimo nevarnosti svetovne vojne ali globalne revščine [...] Tako kot kolonializem je tudi neokolonializem poskus izvoza družbenih konfliktov razvitega sveta.

(Nkrumah v Jeffs 2007, 463)

Prepletenost ekonomskega sistema s političnim ter moč nadzora nad obema predstavlja neodvisnost v pravem pomenu besede. Dejstvo, da je perpetualizacija vzvodov moči bivših kolonialnih gospodarjev skozi gospodarske mehanizme akutna problematika večine držav, ki so se izvile iz neposrednega prijema kolonializma, priča o zgolj delni samostojnosti slednjih. Podobno kot Nkrumah tudi Južnič v svojih preučevanjih razkriva neokolonializem kot zgolj fazo v razvoju starih mehanizmov imperialne dominacije. Tako razdeli kolonializem v tri obdobja:

1. Nova velika geografska odkritja – predvsem postojanke v Afriki in Aziji ter odkritje Amerik
2. Že utemeljene gospodarske in druge strukture, ki so postale trajna kolonialna dediščina. Razvoj so povsem diktirale razvite kolonialne metropole.
3. Neokolonializem: Gre za tisto obdobje, ko tako ali drugače preneha neposredna kolonialna oblast metropol in bivše kolonije prehajajo v režim politične samouprave in končno formalne neodvisnosti in suverenosti. Vendar ostajajo številne oblike predvsem gospodarske povezanosti in mnoge druge spone odvisnosti.

(Južnič 1980, 21 – 22)

Rez med kolonializmom in neokolonializmom predstavlja proces dekolonizacije. Šele s tem trenutkom lahko začnemo govoriti o prehodu v neokolonializem, ki je v svoji esenci zgolj menjava načina dominacije nad določeno državo. Neokolonialna oblast se od kolonialne razlikuje samo po premestitvi vpliva v določeni državi iz sfere politike v sfero ekonomije. Če je v kolonialnem obdobju potekal vpliv preko političnih mehanizmov kolonialnega aparata na gospodarstvo, je po dekolonizaciji omenjen vpliv zamenjal smer. Tako se skozi ekonomske prijeme poskuša vplivati nazaj na politiko nekdanjih koloniziranih subjektov ter jih podrediti interesom velikih gospodarskih sil, ki skozi svetovno delitev dela posledično ustvarjajo globalni proletariat. Dekolonizacija je potemtakem zgolj sprememba smeri vpliva.

Južnič piše o kolonializmu kot o " določeni vrsti odnosov med človeškimi skupnostmi. Ti odnosi pa temeljijo na popolni neenakopravnosti [ter] so hierarhizirani tako, da ena človeška skupnost, praviloma bolj organizirana, uveljavi nadzor ali neposredno oblast nad drugo skupnostjo ali večjim številom skupnosti." (Južnič 1980, 15) Medtem ko Južničeva definicija obravnava predvsem ontološko podstat kolonializma, se Youngova nanaša na izvorno uporabo in razumevanje termina. "Kolonializem, kot so ga Evropejci izvorno razumeli, ni pomenil prevlade nad domorodci ali odtujevanja njihovega bogastva pač pa premik določene skupnosti, ki je vzdrževala vezi s svojo kulturo v iskanju boljših pogojev za življenje v ekonomskem, religioznem ali političnem smislu – podobno kot danes to počno migranti." (Young 2001, 20) Vendar, kot priznava v nadaljevanju tudi Young, je skoraj praviloma prišlo do dominacije ene skupine na drugimi, saj je že samo lastništvo zemlje ter njeno zavzetje s strani imigrantov pogojevalo neko vrsto superiornosti slednjih – večinoma vojaško.

Prav tako tvori imperializem, hkrati z zgoraj razloženimi koncepti, jedro diskurzov postkolonializma. Če sta kolonializem in neokolonializem koncepta, ki odražata predvsem dejansko situacijo na terenu, je imperializem ideologija, iz katere oba črpata življenje. Imperializem je tako jasna politika okupacije in dominacije v kateri koli od naštetih pojavnih oblik. Če se zopet vrnemo k definiciji Younga, vidimo, da je "karakteristika imperializma izvrševanje moči skozi direktno zavojevanje ali pa (v zadnjem času) skozi politične in ekonomske vplive, ki učinkovito rezultirajo v podobni formi dominacije: obe vključujeta izvrševanje moči preko vzpostavljanja institucij in ideologij." (Young 2001, 27)

Zgoraj predstavljeni koncepti tvorijo jedro postkolonialnih diskurzov, njihove izpeljanke ter posledice pa jedro politične misli, ki jo bom skozi nalogo poskušal čim bolj podrobno analizirati.

1.3 Hipoteze

Poglavitni cilj in namen diplomskega dela je predvsem osvetliti in analizirati glavne komponente politične misli, ki vejejo iz Achebejevih romanov, in kakor se neposredno vežejo na njegovo videnje postneodvisnosti izkristalizirati politično pozicijo, ki jo s svojimi deli in delovanjem zaseda.

Tako postavljam naslednje hipoteze kot osrednje pri analizi omenjenih romanov:

- Zgodovinske okoliščine, v katerih so romani nastajali, vzporedno z materialnimi pogoji avtorja ključno vplivajo na vsebino in obravnavano tematiko v analiziranem romanu ter v ustvarjanju na splošno
- Politika izbire jezika v kombinaciji z alegoričnostjo ustvarja distinktivno sporočilnost v romanih Chinue Achebeja
- Dejstvo, da je Achebe v svojih delih zavezan družbenim spremembam, ga postavlja v kontekstu afriških postkolonij v opus socialistično orientiranih piscev, saj je zgolj slednja opcija ponujala oster rez z neokolonialistično politiko postosamosvojitvenega obdobja ter edino pravo alternativo prekinitvi neoimperialnega vpliva. To postavlja njegovo politično pozicijo v središče problematiziranja politične misli njegovega ustvarjanja

2 CHINUA ACHEBE – ŽIVLJENJE IN DELO

Albert Chinualumogu Achebe se je rodil 16. novembra 1930 kot peti od šestih otrok Isiaha Okaforja Achebeja in Janet Anaenechi Iloegbunam (dekliški priimek) v vasi Nneobi v vzhodni Nigeriji. Osnovno šolo je obiskoval v Akpakaogwe (okrožje Ogidi) na St. Philip's Central School. Sprejemne izpite za srednjo šolo je opravil z odliko, kar mu je ponudilo možnost za vpis tako na Government College v Umuahiji kot tudi na Dennis Memorial Grammar School v mestu Onitsha. Ta dosežek mu je prinesel dobršno mero slave v njegovem rojstnem kraju Ogidi. Po nasvetu starejšega brata je zavrnil opcijo v Onitshi, saj je slednja za razliko od prve v upravljanju misijonarjev. Med leti 1944 – 47 je razvijal svoje intelektualne potenciale v sicer izredno discipliniranem in strogem okolju pod vodstvom karizmatičnega ravnatelja z imenom Okongwu. Achebe je zaključil svojo srednješolsko izobrazbo z odliko, kar mu je kasneje prineslo tudi štipendijo na novo nastali univerzi v Ibadanu. Najprej je sicer vpisal študij medicine, ki pa ga je po prvem letu na univerzi opustil in zamenjal za angleščino, geografijo in zgodovino.

Achebe se je v drugem letu svojega študija na ibadanski univerzi ustalil ter pričel z udejstvovanjem v javnem življenju univerzitetnega okolja kot pisatelj esejev, kratkih zgodb ter pesmi, večinoma za univerzitetna časopisa *University Herald* in *The Bug*. Čeprav šele na začetku svoje pisateljske kariere, je kljub temu uspel izklesati svoj distinktiven stil pisanja. Kot je to komentiral eden njegovih sovrstnikov: "Tudi ko je pisal neumnosti, jih je napisal kot angel!" (Ezenwa-Ohaeto 1997, 46) Zanimiv pripetljaj v tem času se je dogodil ob obisku sira Eugena Millington-Drakea, upokojenega ambasadorja, ki je potoval po svetu ter prebiral poezijo. Ob svojih lastnih pesnitvah je ob obisku v Ibadanu prebral še nekaj pesmi iz univerzitetnega časopisa, med drugimi tudi eno izmed prvih pesmi Achebeja, *Mladenič iz naše predavalnice*.⁶ Slednje je spravilo mladega Achebeja skoraj na rob nezvesti. Vendar kot da to ne bi bilo dovolj, so ga nekaj mesecev kasneje slišali recitirati isto pesem na izredno vplivnem radiju centralne Afrike v Kongu/Brazzaville. Zgodbe, eseji ter pesmi, ki jih Achebe piše v tem času, torej zgodnjih petdesetih prejšnjega stoletja, se nagibajo predvsem k "dialogu, razumevanju ter kompromisom, s poudarkom na uporabi zdravorazumskosti v medosebnih odnosih." (Ezenwa-Ohaeto 1997, 49)

⁶ Naslov izvirnika: *The Young Man in our Hall*.

Achebe po končanem študiju ter zavrnitvi prošnje za vpis na Trinity College v Cambridgu sprejme mesto učitelja v vaški šoli Merchants of Light v mestu Oba. Po pičlih štirih mesecih se odzove na ponudbo NBS-a (Nigerian Broadcasting Service) v Lagosu, kar ga postavi v živahno politično in socialno okolje prestolnice. V drugi polovici petdesetih, med leti 1955 in 1958 izpilil zadnje detajle rokopisa, ki je nato izšel v dveh delih – *Razpad*⁷ in *Nič več sproščeno*.

Začetek 60. let prejšnjega stoletja zaznamuje novo poglavje tudi v Achebejevem osebnem življenju. Leta 1961 se poroči s Christie Okoli v kapelici na ibadanski univerzi. Leto pred poroko, slab mesec po osamosvojitvi, prejme nagrado ameriškega društva Rockefeller, ki mu omogoči šest mesecev potovanj po lastni želji. Achebe se tako nemudoma odpravi na pot ter obišče Kenijo, Ugando, Tanganiko, Zanzibar⁸ ter Južno in Severno Rodezijo⁹. Potovanje mu ponudi priložnost spoznavanja drugih kultur afriškega kontinenta ter ga sooči s problemi, ki jih težijo. V biografiji Ezenwe-Ohaeta (1997, 80) je še posebej omenjen globok vtis, ki ga je na Achebeju pustil pokojni Julius Nyerere oz. Mwalimu¹⁰, kot so ga med drugim tudi imenovali.

Po osamosvojitvi se je pričela vzpostavljati infrastruktura, ki je omogočila Nigeriji neodvisno oddajanje radijskih programov. Nastala je radijska postaja "Voice of Nigeria" z Achebejem kot direktorjem za oddajanje programa zunaj meja države (external broadcasting). Načrti za prihodnost so predpostavljali dovolj močne oddajnike, ki bi dosegli tudi Evropo in Veliko Britanijo. Achebe je bil v tem času zelo zaposlen, saj poleg pomembne funkcije na nacionalnem radiu končuje tudi svoj tretji roman *Božja puščica*¹¹, ki ga izda v letu 1964. Prav tako je to obdobje, v katerem izda vrsto kratkih zgodb in esejev za časopise zahodne Afrike ter pripravlja nov roman z naslovom *Mož iz ljudstva*.

Leta 1966 pride do preobrata. Ko ga doseže novica, da ga vneto iščejo oboroženi vojaki, pošlje ženo ter otroke z ladjo nazaj na vzhod, edino mesto v državi, ki jim ponudi vsaj malo več varnosti. Sam ostane v Lagosu, saj je še vedno trdno prepričan, da so vsi omenjeni poboji

⁷ Izzide leta 1958 pod naslovom *Things Fall Apart*.

⁸ Tanganika in Zanzibar sta bili nato pod vodstvom Juliusa Nyerereja združeni v republiko Tanzanijo.

⁹ Kasneje preimenovani v Zimbabve in Zambijo.

¹⁰ Mwalimu v jeziku kisvahili pomeni 'učitelj'.

¹¹ Naslov izvirnika je *Arrow of God*.

Ibojev velika napaka in da jih bo nekdo zagotovo ustavil. Achebe se je znašel na listi za "zaslišanje" predvsem na račun svojega zadnjega romana, *Mož iz ljudstva*, ki se konča z državnim udarom, izzide pa dobesedno na predvečer dejanskega državnega udara. Na podlagi slednjega so mnogi sklepali, da je bil vpleten v načrtovanje Nzeogwujevega¹² udara tudi on. Ko postane situacija brezizhodna in vojaki razkrijejo še zadnje Achebejevo skrivališče, se ta, tik preden ga zajamejo, vrne na vzhod države. Avgust 1966 se tako zaključi z okoli trideset tisoč mrtvimi, ki so rezultat etničnega čiščenja, oz. kot je Obafemi Awolowo dejal v izjavi za javnost: "... Iboje izrinjamo iz Nigerije." (Ezenwa-Ohaeto 1997, 118).

V letih biafrske vojne se Achebe ukvarja predvsem z diplomacijo na biafrski strani. Povojno obdobje prinese s seboj mučna zasliševanja federalne vlade ter kratenje pravic do potovanj v tujino. Sčasoma se pritiski poležejo, saj sedemdeseta leta predstavljajo za Achebeja obdobje razpetosti med Nigerijo in ZDA, hkrati pa tudi čas svetovne prepoznavnosti z vrsto nagrad in častnih doktoratov univerz z vsega sveta. V septembru leta 1972 sprejme mesto predavatelja na univerzi Massachusetts v Amherstu, kamor se s svojo družino tudi preseli. Leto poprej z denarjem, ki mu ga Uli Bier¹³ pošlje v ta namen, ustanovi literarno revijo Okike, namenjeno bogatenju razprav na temo afriške literature. Prva številka izide v aprilu leta 1971. Pred odhodom v ZDA se Achebe aktivno ukvarja še z lokalnim časopisom Nsukkascope ter kot že vrsto let poprej dela za Heineman Educational Books kot urednik African Writers Series. V istem letu ustanovijo tudi Frantz Fanon Research Centre s sedežem v Enugu, katerega prvi direktor je prav Chinua Achebe. Raziskovalni center prične z izdajanjem revije Dimension.

Leta 1976 Achebe sprejme mesto predavatelja na univerzi v Nsukki v vzhodni Nigeriji in se tako spet vrne domov, tri leta kasneje, natančneje leta 1979, pa od federalne vlade prejme tudi svojo prvo nagrado. Ta mu namreč podeli pozicijo častnika federalne republike ter ga nagradi z NNMA (Nigeria National Merit Award – nagrada za nacionalne zasluge).

Njegov zadnji roman z naslovom *Mravljišča v savani* (Anthills of Savannah) izide leta 1987. Nekaj let kasneje, natančneje v marcu leta 1990, je bil Achebe na poti v Lagos udeležen v hudi prometni nesreči, ki ga je ohromila od pasu navzdol. Priklenjenost na invalidski voziček ga je posledično tudi prisilila k preselitvi v ZDA, kjer še danes ustvarja in občasno predava.

¹² Patrick Chukwuma Kaduna Nzeogwu je 15. Januarja 1966 vodil skupino zarotnikov, ki so z državnim udarom zadali usoden udarec takratni Prvi republiki. Udar je postal uvod v krizo, ki jo poznamo kot vojno za Biafro.

¹³ Dolgoleten predavatelj ibadanske univerze ter med drugim tudi Achebejev profesor.

3 TEORETSKI OKLEP

3.1 Politika jezika

Ob ukvarjanju s postkolonialno literaturo neizbežno trčimo ob problematiko jezika. Jezik kot temeljna predispozicija slehernega literarnega ustvarjanja v družbah, prizadetih s strani kolonializma, igra izredno pomembno vlogo. Ideološko pozicioniranje glede na izbiro jezika je prva in najvidnejša prepreka, na katero naleti vsak poskus ustvarjanja pisane in govorjene besede. Ena izmed središčnih tem študije postkolonialne literature v delu *Imperij piše nazaj* (*The Empire Writes Back*) (Ashcroft in drugi 2002) podrobno obravnava pozicijo jezika skozi prizmo odnosov moči in njegove subverzivne vloge v družbah postkolonialne oz. neokolonialne realnosti. Poglavitna hipoteza omenjenega dela reflektira zlasti dejstvo, da je "ena izmed glavnih značilnosti imperialne opresije [je] kontrola nad jezikom. Imperialni izobraževalni sistem postavi 'standardno' verzijo jezika metropole kot normo, vse ostale 'različice' pa marginalizira kot nečistosti." (Ashcroft in drugi 2002, 7) Tendencia metropole, da vzpostavi hierarhijo v poslednji banalnosti vsakodnevnega življenja koloniziranih priča o totalitarnosti sistema, ki skozi mehkejšje prijeme poskuša 'civilizirati' svoje podjarmljene. Perpetualizacija družbene stratifikacije skozi politiko jezika tako neobhodno izkristalizira odnose moči v določeni družbi, podeli legitimacijo zatiranju s strani vladajočega sloja in ustvari lokalne buržoazije, ki skozi obvladovanje jezika metropole pridobijo možnost družbene mobilnosti.

Diskurz postkolonializma vežejo konvergenčne točke, ki vpletejo v diskusijo raznolike elemente posameznih koloniziranih območij s skupno karakterno podobnostjo. Tako Gauri Viswanathan skozi analizo vpliva angleške literature v kolonizirani Indiji razkriva njene ideološke komponente, ki vsebinsko presegajo meje črnega kontinenta ter jih je v določeni meri mogoče posplošiti na širše diskurzivno polje postkolonialnih preučevanj. Na primeru Indije lahko zasledimo stične točke izvora uspešne perpetualizacije kolonialne nadvlade. "Britanska kolonialna administracija, izzvana od misijonarjev na eni strani ter strahom pred nepodredljivostjo domorodcev na drugi, je odkrila zaveznika in podporo v angleški literaturi pri ohranjanju kontrole nad domorodnim prebivalstvom pod krinko svobodnega izobraževanja." (v Ashcroft 2002, 3)

Pomen kulturnega imperializma v boju za pridobivanje in nadzorovanje zavojevanih področij ter prebivalstva je velika. Kenijski pisatelj Ngugi wa Thiong'o figurativno opiše spremembo taktike kolonizatorjev, ki je hitro po končani borbi preusmerila poudarek z noža na pero! "Berlinska konferenca iz leta 1884 je bila realizirana s sabljo in metki. Vendar je noči sablje in metkov sledilo jutro krede in table." (Ngugi 1986, 9) Konferenca v Berlinu, imenovana tudi 'The Scramble for Africa'¹⁴, predstavlja ključno zgodovinsko prelomnico v dokončni institucionalizaciji kolonialnega upravljanja ter vzpostavitvi meja med različnimi kolonialnimi gospodarji oz. območji njihove dominacije. Ngugi vidi v jeziku močnejše orožje kot v kateremu koli stroju za ubijanje. "Jezik je sredstvo duhovne podreditve." (Ngugi 1986, 9) Puška je sredstvo pridobitve novih ozemelj, jezik pa, kot osnovni nosilec določene kulture, sredstvo njihovega zadrževanja.

In ker je prav jezik in ne puška orožje, ki ga pisatelji uporabljajo pri svojem delu, je ta problematika toliko bolj akutna. Evropski ekspanzivni kolonializem je med ljudi v podjarmljenih področjih zarisal meje, ki poprej niso obstajale, ter na večer svojega odhoda pustil za seboj probleme umetno ustvarjenih nacionalnih tvorb. Etnična in jezikovna raznolikost, ki je pred prihodom kolonizatorjev poznala sebi lastne razmejitve, se naenkrat znajde pod isto streho. Edino sredstvo sporazumevanja v takšni novi tvorbi je tako torej jezik kolonizatorja. Pisatelj se s tem znajde v očitni zagati, saj ambivalenca njegovega položaja navidezno izključuje možnost kompromisa. Po eni strani zavezan novi nacionalni državi ter ustvarjanju v vakuumu kot posledici kolonialne represije je v izogib podpihovanju tribalizma zavezan uporabi skupnega jezika, v našem primeru torej angleščine. Vendar je prav postkolonialno obdobje tisto, v katerem novo nastala družba poskuša napraviti rez ter graditi na svojih lastnih temeljih. V tem oziru kanonizacija nacionalne literature v tujem jeziku deluje skorajda blasfemično.

Inherentna posledica kolonizacije določene družbe je proces hibridizacije kulture. Zapuščina kolonialnega sistema sega veliko dlje od izpraznjenih administrativnih zgradb ter rezidenc v metropolo preseljenih funkcionarjev. Pečat, ki ga na populaciji pustijo leta tujega izobraževalnega sistema, vsiljenih pravil in norm obnašanja ter religije, je kljub vsemu trudu nemogoče izbrisati. Skupna večini postkolonialne literature je odločna zavrnitev angleškega jezika kot nosilca angleške kulture, norm in estetike. Predana je ustvarjanju in opisovanju nove realnosti, lastnih problemov in odnosa z zunanjim svetom.

¹⁴ V grobem prevodu bi to pomenilo 'Lov za Afriko'.

Zavrnitev kolonialnega jezika kot nosilca tuje kulture pa ne implicira neposredno njegove neuporabe. Distinkcija, ki jo avtorji študije *The Empire Writes Back* razvijajo v tekstu, razločuje med angleščino z veliko in malo začetnico.

Če se želimo osredotočiti na kompleksno uporabo angleščine v teh [postkolonialnih] družbah in zaznati razlike v njih samih, moramo razločiti med standardno britansko angleščino kot dediščino imperija ter angleščino, ki je kot jezik nastala v postkolonialnih državah. Čeprav je britanski imperializem rezultiral v širitvi angleškega jezika širom celotnega sveta, ne moremo trditi, da je angleščina Jamajčanov enaka tisti Kanadčanov, Maorov ali Kenijcev. Moramo razlikovati med tem, kar je predstavljeno kot standardna koda (angleščina centra imperija) ter lingvistično kodo, torej transformirano angleščino v najrazličnejših variacijah. Zaradi tega razloga torej uporabljamo distinkcijo med angleščino in Angleščino...

(Ashcroft in drugi 2002, 8)

Jezik poseduje lastnosti živega bitja. Se tako premika kot tudi spreminja, prilagaja okolju in uporabniku. Jezik določene družbe ni omejen na izkušnje te iste družbe. Skozi spreminjanje socialne realnosti se napaja iz svojega okolja ter s tem transformira, prevzema nove oblike in načine uporabe. Novi načini uporabe pa izhajajo prav iz procesa hibridizacije, kjer jezik imperialnega centra v stiku s tujo kulturo prevzame tonalnost in naglaševanje ter se dovrši v številnih lingvističnih sinkretizmih novo ustvarjene jezikovne entitete.

V debato o rabi jezika v postkolonialni literaturi je odločno posegel tudi Achebe, ki pooseblja opcijo, ki stoji nasproti nekaterim najbolj znanim kritikom te vrste, kot sta nigerijski kritik Obi Wali in kenijski pisatelj Ngugi Wa Thiong'o.

Achebe pri svojem ustvarjanju uporablja angleščino. Njegova utemeljitev takšne odločitve v dobršni meri sovпада z ontologijo procesa tvorjenja nacije na afriškem kontinentu v vseh njegovih specifikah. Esej z naslovom *Afriški pisatelj in angleški jezik*,¹⁵ prvič predstavljen na univerzi v Gani ter objavljen v reviji *Spear* julija 1964, je delno formiran tudi kot odgovor na Obi Walijevo kritiko konference *Afriških pisateljev angleškega izražanja* na univerzi Makerere v Kampali leta 1962. Walijev esej z naslovom *Slepa ulica afriške literature*¹⁶ povzame kot najpomembnejši sklep omenjene konference, da "afriška literatura kot je definirana v tem trenutku, ne vodi nikamor." (v Ezenwa-Ohaeto 1997, 101) S tem pa noče

¹⁵ V originalu *African Writer and the English Language*.

¹⁶ Izvirnik: *The Dead End of African Literature*.

"diskreditirati tistih pisateljev, ki so kot posamezniki dosegli veliko v tej ekstremno težki in nelogični situaciji." (v Ezenwa-Ohaeto 1997, 101) Problematično in povsem zgrešeno se mu zdi nekritično sprejemanje angleščine in francoščine kot medija afriške literature. Prava afriška literatura je napisana v afriških jezikih, vse ostalo pa po njegovih besedah vodi v "sterilnost, nekreativnost in frustracije." (ibid.) Achebejev odgovor, kot sem omenil že poprej, reflektira ontološko podstat tvorbe nacionalnih držav.

Kateri faktorji so postavili angleščino v pozicijo nacionalnega jezika v mnogih področjih Afrike? Preprosto rečeno je razlog, da so te nacije bile na prvem mestu ustvarjene z intervencijo Britancev. Nujno pa moram dodati, da po drugi strani ljudje, ki sestavljajo te narode nisi bili iznajdeni s strani Britancev. ... Da poplačamo hudiču dolg - kolonializem je nedvomno prekinil mnogo stvari, vendar je vseeno ustvaril velike politične enote kjer so bile poprej majhne in razpršene. ... Seveda so v Afriki področja, kjer je kolonializem razdelil eno etnično skupino med dve ali celo tri oblasti. Vendar je gledano v celoti združil ljudi, ki bi drugače šli vsak svojo pot in jim dal skupen jezik. Če je spodletel v tem, da jim da pesem, jim je vsaj dal skupen jezik za tarnanje. ... Tako torej tisti afriški pisatelji, ki za jezik svojega ustvarjanja izberejo angleščino ali francoščino niso nepatriotski pametnjakoviči s tendenco uspeha zunaj njihovih držav. Oni so stranski produkti istega procesa, ki je ustvaril novo nastale nacionalne države Afrike.

(v Williams in Chrisman 1994, 430)

Achebejeva pozicija je jasna. Dvigu novih nacionalnih držav iz mravljišča razdeljenosti etnij bo sledil tudi dvig literature in pisateljev teh istih držav. Literatura, ki je pisana v jezikih različnih etnij, je relevantna le ozkemu krogu bralcev, ki govorijo ta jezik. Z zavrnitvijo nacionalnega jezika se zavrača samo bistvo naroda, saj razdeljen na mikroentitete ne uspe sproducirati vezivnega tkiva med posameznimi družbenimi skupinami. Komunikacija je tako prekinjena, proces ustvarjanja skupne nacionalne intelektualne zakladnice vedenja pa prekinjen.

V nadaljevanju prej omenjenega eseja *Afriški pisatelj in angleški jezik* se Achebe vpraša: "Ali se lahko Afričan nauči angleščine dovolj dobro, da jo učinkovito uporabi pri kreativnem pisanju?" (Williams in Chrisman 1994, 433) Odgovor je pritrdilen. Achebe razvije polemiko naprej. "Ali se jo lahko nauči uporabljati kot *native speaker*? Upam, da ne.", pravi. (ibid.) Pozicija, ki jo zavzema Chinua Achebe, je v apropiaciji angleškega jezika. Angleščina je kot svetovni jezik podvržena različnim uporabam ter s tem transformaciji. Pisatelj naj priredi jezik do te mere, da še vedno služi kot univerzalni medij komunikacije med angleško govorečimi uporabniki, vendar vseeno nosi težo posebnosti pisateljeve osebne izkušnje. Achebe nam kot primer postreže z odlomkom iz svojega romana *Božja puščica* in jo primerja

z očiščeno verzijo standardizirane angleščine. Naslednja odstavka je edino smiselno navesti v njunem izvirniku, saj bi se specifike obeh narativov gotovo izgubile v prevodu. Vrhovni svečenik v romanu pojasnjuje svojemu sinu, zakaj ga mora poslati v cerkev.

I want one of my sons to join these people and be my eyes there. If there is nothing in it you will come back. But if there is something there you will bring home my share. The world is like a Mask, dancing. If you want to see it well you don't stand in one place. My spirit tells me that those who do not befriend the white man will be saying *had we known* tomorrow.¹⁷

V tem odstavku je raba angleščine tipično prilagojena pripovedi, ki je značilen v Igbo družbi. Polna je pregovorov in drugih specifik naracije tradicionalne skupnosti, ki jo prežemajo metonimični elementi ter odklon od standardne kode jezika imperialnega centra. Achebe ta odstavek iz svojega dela 'prevede' v standardno angleščino.

I am sending you as my representative among these people – just to be on the safe side in case the new religion develops. One has to move with the times or else one is left behind. I have a hunch that those who fail to come to terms with the white man my well regret their lack of foresight.

(Williams in Chrisman 1994, 433-434)

Slednji odstavek jasno izgubi na svoji teži. Medtem ko prvi odraža realnost tradicionalne družbe v vsej njeni kompleksnosti ter nam daje detajlni, skorajda etnografski vpogled v običaje ter okoliščine dotične etnije, je drugi takšne deskripcije popolnoma oropan. Zanj je vseeno, ali se dogaja v vaški skupnosti jugovzhodne Azije ali severozahodne Evrope. Achebe v zaključku eseja poudari, da namen tega sestavka nikakor ni omalovaževanje literature v etničnih jezikih, ter pozdravlja vse pesnike in pisatelje, ki omogočajo, da etnična literatura cveti z ramo ob rami nacionalni.

Kenijski pisatelj Ngugi wa Thiong'o v svoji knjigi *Dekoloniziranje uma: Politika jezika v afriški literaturi*¹⁸ (Ngugi 1980) zastopa diametralno nasprotno pozicijo tisti Chinue Achebeja. Knjiga je sestavljena iz serije predavanj in esejev ter ustvarja oster rez med začetnim ustvarjanjem pisatelja v angleškem jeziku, deluje pa kot manifest vračanja h koreninam, torej rodnemu jeziku Gikuju, govorjenemu med Kikuji v Keniji. Ngugijeva kritika

¹⁷ Rad bi, da bi se eden mojih sinov pridružil tem ljudem in bi bil tam moje oko. Če ne boš ničesar pametnega našel pri njih, pridi nazaj. Če pa je v tistem kaj vrednega, mi boš tisto prinesel domov. Svet je kot plesoča maska. Če jo hočeš dobro videti, ne smeš stati na mestu. Duh mi pravi, da bojo tisti, ki se danes ne bojo sprijateljili z belcem, jutri govorili: O, ko bi bili vedeli. (Achebe 1977a, 65)

¹⁸ V izvirniku: *Decolonising the Mind: Politics of Language in African Literature*.

v dobršni meri sovпада s približno dvajset let starejšo kritiko Walija iz konference na univerzi Makerere in se nanj tudi direktno navezuje. Poglavitna razlika med obema je trdna marksistična podlaga, na kateri Ngugi razvije svoje argumente, ki presežejo Walija v preciznosti in globini ter nudijo nadaljevanje podobnega toka misli. Že sam naslov knjige nam jasno predstavi brezkompromisno antiimperialistično orientacijo pisatelja, ki s kronološko ugodnejše pozicije izkristalizira odnose moči in vpliva znotraj konsolidirane postkolonialne realnosti.

Ngugi se v svojih analizah obrača k delavskim in kmečkim razredom afriških družb, saj naj bi bil prav z njihovim zavezništvom ter enotnostjo družbenih razredov v novih nacionalnih tvorbah mogoč "revolucionarni rez z neo-kolonializmom." (Ngugi 1980, 27) In prav v pisateljih kot tvorcih zapisov nekega naroda ter ustvarjalcih vezivnega tkiva med prebivalstvom vidi veliko bolj subtilno in tako torej tudi dolgotrajnejšo vez, kot jo uspe splesti politika. Afriško literaturo, pisano v evropskih jezikih, označi za odtujeno. Odtujeno od kontinenta in od njegovih prebivalcev. Ngugi nadaljuje debato o definiciji afriške književnosti v širšem družbenem kontekstu.

V literaturi, kakor tudi v politiki se govori o identiteti oz. krizi identitete kot o krizi identitete družbe kot celote. Literaturi, sproducirani v evropskih jezikih je bila dana identiteta afriške literature, kot da kaj takšnega kot je literatura v afriških jezikih poprej sploh ne bi obstajala. Vendar je v izogibanju prave konfrontacije s problematiko jezika vselej prikrivala svojo pravo identiteto[torej Afro-evropska literarna tradicija]: identiteto aspiranta za prestol mainstreama afriške književnosti.

(Ngugi 1980, 22)

Ngugijevo apriorno dialektično dojemanje boja tradicij imperializma in upora se dojema skozi njegovo percepcijo razrednega boja med "malomeščanskimi" novonastalimi nacionalnimi buržoazijami ter razredom delavcev in kmetov. Afro-evropska literarna tradicija, kot klasificira afriško književnost v evropskih jezikih, je tako torej produkt teh "kameleonskih" nacionalnih buržoazij, ki literaturo odtujujejo od ljudstva ter mu prezentirajo koncepte, ki so del estetske in mentalne agende buržoazije. Ngugi v nadaljevanju opozori na nesmisle, ki jih takšno početje ustvarja.

V procesu je ta literatura ustvarila, zgrešeno in celo absurdno, angleško (ali francosko oz. portugalsko) govoreče kmečko prebivalstvo in delavski razred, v jasni negaciji oz. falsifikaciji zgodovinskega procesa in realnosti. Temu evropsko-govorečemu kmetstvu in delavskemu razredu, ki obstaja zgolj v romanih in dramah, je bila pripisana neodločna miselnost, dvoumno

samoopazovanje, eksistencialno mukotrpno človeško stanje in dilema človeške razpetosti med dvema svetovoma značilna za nacionalne buržoazije.

V bistvu, če bi bilo vse prepuščeno temu razredu bi afriški jeziki izginili – z neodvisnostjo!

(Ngugi 1980, 22)

Ena izmed pomembnejših komponent boja zoper imperializem zanj predstavlja pisanje v jeziku Gikuju, saj "afriški jeziki, ki se nanašajo na življenja ljudi, postanejo pravi sovražniki neokolonialni državi." (Ngugi 1980, 30).

Vsekakor pa, kakor pritrjuje tudi Ngugi, je potrebna velika mera naporov, da uskladimo dva nasprotujoča si pristopa, ki v procesu kreacije afriške literature udarita drug ob drugega. Narativna vednost kot karakteristika tradicionalnih družb v opoziciji znanstveni vednosti zahodnega sveta, kot ju je razdelal in preučil Lyotard v svoji knjigi *Postmoderno stanje* (2002), producira podobne probleme kot aplikacija romana oralni tradiciji pripovedovanja zgodb. Ngugi opaža vrzel v jeziku Gikuju, ki po njegovem "ne poseduje signifikantne tradicije pisanja romana ali fikcije" (Ngugi 1986, 74) ter trči ob problem pomanjkljive ortografije jezika, ki je bil v svojih zapisih podvržen tujim preučevalcem. Hierarhizacija vednosti, ki znotraj diskurza evropske imperialne apologije kolonizacije "treh kontinentov" daje superiorno mesto na lestvici znanstveni, deluje v isti subordinativni vlogi omalovaževanja afriške fikcije v odnosu z evropsko.

Uporaba in transformacija jezika je znotraj sklopa postkolonialne literature ena izmed središčnih tem, latentno pa avtorji z njo v tekst uvajajo subverzivne elemente, ki se manifestirajo z zavrnitvijo uporabe standardiziranega kolonialnega jezika (primer Achebe) ali pa, kot v primeru Ngugija, dokončen rez in ustvarjanje nove tradicije na temeljih tradicionalne skupnosti. Dihotomijo, ki jo oba pristopa implicirata, lahko razdelamo preko Lyotardove metodološke cepitve v "dve veliki vrsti diskurza o družbi, ki izhaja iz 19. stoletja." (Lyotard 2002, 24) Prvemu, katerega utemeljitelj je Talcott Parsons, pravimo funkcionalizem, ki dojema družbo kot funkcionalno celoto. Druga je marksistična struja, predpostavlja pa razdeljenost družbe na dva dela ter skozi razredni boj vidi hkrati razdor in napredek družbe.

Funkcionalistična percepcija družbe, ki jo skozi svoje pisanje in predavanja uveljavlja Achebe, je tako lahko postavljena v opozicijo marksistični, ki jo zastopa Ngugi. Achebe preko geneze nacije in nacionalne države na afriškem kontinentu dojema družbo kot funkcionalno celoto, katere produkt so v končni posledici tudi njeni pisatelji. Rez z imperialno tradicijo

ustvarja s prirejanjem jezika, ki služi posebnostim karakteristik afriških družb in postkolonialnih izkušenj. Na drugi strani Ngugi, s svojo manihejsko delitvijo imperialne tradicije in tradicije upora, konstruira razredni boj, ki je obema intrinzičen. Distinkcija pozicij kolona in koloniziranega neizogibno ustvarjata razredne razlike ter razdelita družbo na dvoje.

Hipoteza o subverzivnosti rabe jezika v postkolonialni literaturi se tako kljub notranjim kontradikcijam potrdi. Čeprav sta obe skicirani poziciji, tako funkcionalistična kot tudi marksistična, fundamentalno različni, lahko vidimo, da je raba jezika znotraj obeh diskurzov v literaturi postkolonializma politično motivirana ter subverzivna v svoji esenci. Oziroma, kot trdi Fredric Jameson, je treba doumeti, da ne obstaja "nič takšnega kot je nesocialno in nehistorično – kajpada, vse je v 'končni analizi' politično. Izjava politično nezavednega predpostavlja prav takšno končno analizo ter raziskovanje večih poti, ki vodijo do demaskiranja kulturnih artefaktov kot socialno simboličnih dejanj." (Jameson 1986, 20)

Prav v navezavi s socialno simboliko nadaljujem diskusijo o politiki jezika in njegovi subverzivnosti ter jo nadgrajujem z diskusijo o nacionalni alegoriji, ki postavi ideologijo v ozadju izbire jezika ustvarjanja na nov nivo, s čimer celotna diskusija pridobi na globini in kompleksnosti. Preden pa preidem na poglavje o nacionalni alegoriji, namenjam odstavek fenomenu korupcije, ki obogati tako razumevanje analiz posamičnih romanov, kot tudi diskusijo na temo nacionalne alegorije.

3.2 Korupcija

Korupcija zajema vrsto različnih praks, tako da je težko podati enotno definicijo. Joseph Nye je pogosto citiran avtor tega področja, ki postavi povsem politološko definicijo, takšno torej, ki pristopa k problemu 'od zgoraj navzdol'. Nye tako pravi, da je potrebno za definiranje korupcije predpostaviti obstoj države, sama korupcija pa predstavlja zlorabo javnega položaja za zasebno korist. Korupcija je obnašanje, ki izvira iz formalnih dolžnosti javnega položaja za privatno orientirane (osebne, družinske ali privatne zadeve) gmotnega ali statusnega okoriščanja; ali pa krši pravila o uporabi vpliva za privatne koristi. (Nye v Smith 2007, 16) Pričujoča definicija predpostavlja obstoj korupcije zgolj znotraj okvira države, kar nadalje potrjuje tezo o korupciji kot praksi, ki je bila uvedena šele in zgolj s prihodom kolonialistov ter z vzpostavitvijo državnega administrativnega aparata v kontekstu (post)kolonij.

Večina poskusov celostne definicije fenomena korupcije zaradi njenih sociokulturnih specifik in variacij ne doseže nivoja onipotentne aplikativnosti. Podobno Michael Johnston (2005, 12) definira korupcijo kot "zlorabo javnega položaja ali sredstev za zasebno korist", vendar se ob tem zaveda, da čim poskušamo ožje definirati koncepte kot so 'javno', 'zasebno', 'zloraba' ali celo 'korist', tvegamo dokončno relativiziranje prvotne definicije ter se s tem znajdemo v slepi ulici.

Med podkupnino in preprosto zahvalo v materialnih dobrinah je izredno tanka meja. Zaradi velikih kulturnih razlik, ki se neposredno odražajo skozi medosebne odnose, je ta linija še dodatno zamegljena. Kot pišeta Savedoff in Hussmann v Global Corruption Report za leto 2006, navezujoč se predvsem na korupcijo v zdravstvenem sektorju, je

..."v nekaterih državah takšna podkupnina družbeno sprejemljiva in opravičena kot način kompenzacije slabo plačanemu javnemu sektorju zdravstvenih uslužbencev ali pa kot razumljiv odziv ljudi, ki so nujno potrebni oskrbe. Kadar pa takšne podkupnine postanejo 'institucionalizirane', se ustvari situacija, kjer premožnejši prejmejo več pozornosti in oskrbe kot tisti revnejši, ki si ne morejo privoščiti plačila podkupnine."

(Savedoff in Hussmann 2006, 8)

Nadalje Giorgio Blundo in Jean-Pierre Olivier de Sardan v svoji komparativni študiji korupcije v Nigeru, Senegal in Beninu razvijeta tipologijo sedmih osnovnih oblik korupcije:

- (1) Pooblastilo za nedovoljene storitve; npr. javni uslužbenci, ki proti plačilu zagotovijo različne neupravičene bonitete, kot je zagotavljanje pogodb različnim podjetjem, itd.
- (2) Neupravičena plačila za usluge javnega značaja; to so predvsem plačila za storitve, ki so načeloma brezplačne, kot je npr. izdaja rojstnih listov, voznških dovoljenj, itd.
- (3) Nagrade; kot nekakšna vrsta zahvale za določeno storitev, kar ima smisel le v okolju, kjer je korupcija tako endemična, da je uradnik, ki ne zahteva podkupnine prej izjema kot pravilo, takšne izjeme pa so potemtakem upravičene do nagrade
- (4) Uporaba vez in poznanstev (oz. string-pulling); uporaba socialnega ali političnega vpliva v želji zagotavljanja služb, poslov oz. drugih uslug klientalistične narave
- (5) Davki in cestnine; predvsem v metaforičnem smislu, npr. izsiljevanje podkupnin iz strani policije na cestnih postojankah, izsiljevanje plačila za 'varovanje' različnih poslovalnic in barov s strani različnih civilnih skupin, itd.
- (6) Uporaba javnih resursov ali resursov podjetja za privatne namene; npr. uporaba službenega avtomobila za osebna potovanja, izvajanje privatne medicinske prakse v javnih zavodih, itd.
- (7) Poneverbe; gredo še korak dlje kot uporaba javnih resursov za privatne koristi, kjer se ta ista javna sredstva povsem odtujijo od njihove prvotne namembnosti ter se glede na njihovo lastništvo povsem privatizirajo.

(Blundo in Sardan v Smith 2007, 17-18)

Kot pa opozarja v svoji knjigi *Kultura korupcije* (A Culture of Corruption) Daniel Jordan Smith, je asociiranje korupcije samo z državnimi institucijami v Nigeriji ter širše nezadostno. "Nigerijci vidijo korupcijo na delu ne samo v javnih uradih, pač pa tudi v širokem spektru poslovnih izmenjav in medosebnih odnosov, kot tudi v domeni nadnaravnega. Vezanje definicije korupcije samo na zadeve države je skrajno omejujoče." (Smith 2007, 17)

Kot piše Smith gre 419 (419 oz. pogovorno 'four-one-nine' je oznaka v nigerijskem policijskem zakoniku za prekršek povezan s prevaro z namenom pridobivanja finančne koristi) oz. obtoževanje s koruptivnimi praksami tudi tako daleč, da se partnerji za nezvestobo ali laganje v odnosu obtožujejo s 419. (Smith 2007, 24)

Zanimiv je tudi pristop, ki povezuje koncept korupcije s spektrom nadnaravnega. Asociiranje ter aplikacija koruptivnih praks v polju nadnaravnega, oziroma bolje, na željo vplivanja nanj, odpre širok opus interpretacij. Daritve različnim božanstvom v pričakovanju izpolnitve določene želje so vsekakor v domeni religijskega ter so iz stališča teoretiziranja o korupciji na nek način izključena do mere, kjer se predpostavlja recipročnost daritve zgolj v odnosu med posameznikom in božanstvom. Vendar, kot površno nakazuje tudi sam Smith, je izključevanje oz. zapostavljanje korupcije v odnosu do nadnaravnega prav zato vredno pozornosti. Vnos korupcije v odnos med posameznikom in božanstvom je možno le iz strani tretje osebe, ki se s

tem okorišča na takšen ali drugačen način, v večini primerov pa predpostavlja določeno mero institucionalizacije religije.

Ni naključje, da se korupcija v takšni ali drugačni obliki pojavlja v večini Achebejevih del, saj je le-ta kot tudi druge disfunkcionalnosti državnega aparata predmet vsakodnevne medosebne komunikacije ljudi ter sestavni del javnega diskurza, ki se reproducira skozi medije. V zbirki esejev *Težave z Nigerijo*¹⁹ Achebe analizira problematiko korupcije prav skozi vsakdanje življenje nigerijcev.

Vsakič, ko se srečata dva nigerijca, njun pogovor slej kot prej zdrsne v litanije o nacionalnih pomanjkljivostih. Težave z Nigerijo so postale tema naših vsakdanjih pogovorov na podoben način kot je vreme za angleže. Obstaja pa še večja nevarnost, da vprašanje življenja in smrti prepustimo vsakodnevni rutini neobveznega klepetanja. Na vreme je nemogoče vplivati: moramo ga sprejeti takšnega kot je in živeti z ali pod njim. Vendar slabe navade nacije so druga stvar; v njih se vdamo na lastno škodo.

(Achebe 1983, 2)

Nadalje v istem delu avtor omenja okoli šestdesetodstotno potrošnjo nacionalnega bogastva s strani korupcije. (Achebe 1983, 40) Poleg direktnega ropanja državne blagajne s strani posameznikov na visokih pozicijah, se v isti sapi večinoma nezavedno povzroča dolgoročna škoda nacionalnemu gospodarstvu, ki je v primerjavi s takojšnjim okoriščanjem veliko nevarnejša za gospodarstvo države na daljši rok. V raziskavi pod okriljem Transparency International ugotavlja Lamsdorff (ur. Hodess, 310), da padec določene države na lestvici korupcije za eno točko (10 visoko čista, 0 visoko koruptivna) pomeni padec produktivnosti za štiri odstotke BDP-ja ter zmanjšanje letnega pritoka kapitala za 0.5 odstotka BDP-ja. Omenjen je pozitiven zgled Tanzanije, ki se je povzpela po TICPI (Transparency International Corruption Perception Index) za šest točk ter s tem povečala svoj BDP za več kot dvajset odstotkov. Prav tako se je letni dotok kapitala povečal za celih šest odstotkov. (ibid.) Tu je potrebno omeniti določene pomisleke pri sami konstrukciji indeksa in ideološki osnovi same organizacije Transparency International, ki skozi uporabljane spremenljivke latentno promovira:

¹⁹ Naslov izvirnika je *The Trouble with Nigeria*, izdan leta 1983.

...moderne predstave vladanja, učinkovitosti, odgovornosti in transparentnosti – ki so videne kot predpogoji za promoviranje mednarodnega prostega trgovanja. Čeprav zagovorniki tega pristopa trdijo, da je koncept 'dobrega vladanja' baziran na nevtralnih, objektivnih in a-kulturnih vrednotah,

kritiki dodajajo, da le krepi hegemonске vrednote Zahoda kot univerzalne – natančno s tem, ker jih definira nekaj, kar je 'nad' okvirom politike in kulture.

(ur. Haller in Shore 2005, 4)

Če vzamemo zgoraj omenjeni primer Tanzanije, se nemudoma zastavi vprašanje, ali je neverjetnemu ekonomskemu razvoju te države v zadnjih nekaj letih botrovalo zmanjšanje korupcije ali pa so prisotni povsem ideološko preferirani dejavniki s strani Transparency International, kar bi v končni posledici pomenilo le popolno subordinacijo Tanzanije mehanizmom proste trgovine ter prilagoditev političnih odločitev zahodnim modelom.

Visoko skorumpirano okolje daje slabe signale tujim investitorjem ter tako dodatno zavira razvoj ekonomije, ki sama ne vzdrži pritiska svetovnega gospodarstva. Še več, nacionalno gospodarstvo večine afriških držav ter držav tretjega sveta nasploh, vse do danes čuti vpliv neokolonizma. Veliki multinacionalni koncerni namreč držijo v okovih razvoj lokalnih ekonomij zavoljo njihove produkcije monokultur oz. izvoza surovin za predelavo v razvitejših predelih sveta. Največjo izgubo pa nedvomno utrpijo tisti zadnji v vrsti pri delitvi 'nacionalne torte', ki niso v poziciji, da profitirajo od pritoka investicij in posledično koncesij za izvajanje različnih projektov. Njim je namenjeno le uživanje javno dostopnih in uporabljenih dobrin, ki pa zaradi korupcije trpijo za veliko nesorazmernostjo med ceno in vrednostjo. "Korupcija, med drugim, je v najtežje breme prav najrevnejšim segmentom družbe, ki morajo na koncu trpeti najvišjo ceno deformacij in deprivacij, ki jo ta ustvarja." (Doig in Theobald 2000, 1)

Achebe to opiše z njemu lastnim sarkazmom, po analogijo pa se zateče v sam center imperialnega sveta.

Pred nekaj leti je kraljica Elizabeta II. v Londonu odprla nov kulturni center. Imenuje se Barbican Centre in je stal britanske davkoplačevalce 150 milijonov funtov, kar je približno 180 milijonov nair. To je tako veličastna stavba, da jo je nekdo celo opisal kot osmo čudo sveta.

Vemo, da je Nigerija v zadnjih letih zgradila mnogo stavb vrednih več (vsekakor pa vsaj dražjih) kot 180 milijonov nair. Vendar pokažite mi vsaj eno čudo izmed njih, če le ni to čudo prepada med njihovo ceno in vrednostjo.

(Achebe 1983, 41)

Dejstvo, da sploh obstaja možnost tako razširjene korupcije, je v veliki meri pripisano okolju, kjer je korupcija tako vseprisotna ter neotežena, kjer so najvišji državniki najslabši primerki tovrstnih praks.

Zanimiva je raziskava o vplivu spola na stopnjo korupcije v javnem sektorju, ki sta jo opravila Mukherjee in Gokcekus (v ur. Hodess 2004). Avtorja v njej primerjata razširjenost korupcije v javnih podjetjih glede na odstotek ženskih zaposlenih in pri tem ugotavljata, da se "nivo korupcije zmanjšuje glede na naraščujoč odstotek zaposlenih ženskega spola, vendar samo dokler so ženske v manjšini. Ko je določen prag presežen, se z zviševanjem odstotka ženskih zaposlenih obrne trend redukcije korupcije: korupcija se zopet poveča, ko ženske postanejo večina v organizaciji." (ur. Hodess 2004, 338) Kot ugotavljata v nadaljevanju, je ravno ravnotežje med obema tisto, ki minimalizira korupcijo v organizaciji, zavedata pa se tudi, da je verjetno nivo korupcije v organizaciji bolj odvisen od skupinske dinamike kot pa od razmerja med spoloma zaposlenih.

Če vzamemo v obzir akutnost in dolgotrajnost fenomena korupcije na afriških tleh, je več kot presenetljivo dejstvo, da se je uradni boj na meddržavnem nivoju proti njej pričel šele nedavno, natančneje leta 1998 na konferenci Afriške Unije (AU) v prestolnici Burkine Faso, Ouagadougouju. Tu je prvič dobil v poglavju o človekovih pravicah tudi posebno mesto boj proti korupciji. Sicer zgolj teoretski ter pravno-formalni prispevek je dobil svoj epilog ter razširitev konceptualizacije ter realizacije boja zoper korupcijo na naslednji konferenci v Adis Abebi (Etiopija). Rezultat zasedanj strokovnjakov različnih civilnih skupin je bil nastanek osemindvajsetčlenska listina, ki pod imenom *Konvencija o preprečevanju in boju zoper korupcijo*²⁰ združuje glavne oporne točke, kot so financiranje političnih strank, izterjava premoženja, dostopnost do informacij ter varnost informantov in prič, vključno z njihovo identiteto. Konvencija je bila sprejeta na vrhu AU leta 2003 v Maputu (Mozambik) in čaka na ratifikacijo njenih članic. Ključni so štirje temeljni pristopi k borbi zoper korupcijo: preprečevanje, kaznovanje, sodelovanje in izobraževanje. Najpomembnejši premik, ki ga dosega omenjena konvencija, pa je nedvomno razširitev boja tudi na zasebni sektor, in ne le javni kakor v preteklosti. Zaradi pomembnih razlik med legislaturami različnih držav podpisnic konvencije je sam dokument napisan dokaj ohlapno, tako da dopušča vsaki izmed članic inkorporacijo svojih lastnih specifik v proces borbe zoper korupcijo. "Navkljub očitnim nepopolnostim predstavlja konvencija prvi univerzalni okvir boju zoper korupcijo za članice

²⁰ Angleško: Convention on Preventing and Combating Corruption.

AU. Sedaj so na vrsti afriške vlade, da pokažejo politično voljo za implementacijo in uveljavitev konvencije AU proti korupciji." (Muna v Hodess 2004, 116 – 121)

V poglavju, ki ga ravnokar zaključujem, sem tako poskušal kar se da nazorno približati problematiko korupcije, nekatera temeljna teoretska izhodišča ter zametke boja proti njej na afriških tleh. Dejstvo, da glavna vzpodbuda začetka borbe proti korupciji prihaja iz zahodnega sveta, hkrati že napoveduje rezultate, ki jih lahko pričakujemo. Čeprav so novo ustvarjene komisije ter druga telesa ključnega pomena pri spopadanju s tako kompleksnim problemom, leži po mojem mnenju fundamentalen problem prav v materialnem stanju večinskega prebivalstva in distribuciji nacionalnega bogastva, saj dokler so dohodki zaposlenih v javnih sektorjih daleč pod nivojem, ki omogoča njihovim družinam preživetje, tudi mednarodni organi niso kos problemu ter prej blažijo simptome kot pa zdravijo bolezen samo. Endemičnost in vseprisotnost korupcije v večini afriških držav je že dolgo tega prešla kritično mejo, spopadanje z njo pa je prav tako podvrženo koruptivnim praksam, kar sklene začaran krog, v katerem se dobršnji del črnega kontinenta vrti že od let kmalu po dosegu neodvisnosti. Kot pa vemo, vsako vrtenje povzroča vrtoglavico ter neizbežen padec na trda tla ob slehernem pretiravanju. Kdaj pa bodo trda tla prišla v stik z glavami vladajočih, ostaja podvrženo čistim špekulacijam družboslovcev in molitvam najbolj depriviligiranih slojev, ki jih korupcija najbolj prizadane.

Čeprav kratek vpogled v tako kompleksno tematiko odpre več vprašanj kot poda odgovorov, vseeno služi v zadostni meri za nadaljevanje diskusije politične misli v afriškem romanu. Tako lahko preidemo k problematiki državnih udarov, ki predstavljajo pomemben agens političnih sprememb v postkolonialnih razmerah.

3.3 Državni udari

Dejstvo, da se roman *Mož iz ljudstva* konča z državnim udarom, kar je tudi časovno sovpadalo z dejanskim razvojem dogodkov v Nigeriji ter posledičnim preganjanjem Chinue Achebeja s strani oboroženih sil federacije, postavlja vprašanje državnih udarov na piedestal naše razprave.

Vojna enciklopedija definira državni udar kot "protiustavno zamenjavo oblasti izven parlamenta in z nasilnim prevzemom oblasti, ki ga izvede neka skupina (običajno vojska). Državni udar se izvaja z vrha oblasti in ni revolucija, če ne prinaša korenitih sprememb družbene ureditve." (Vojna enciklopedija, 2.zvezek, 1975, 565) Kar opisuje enciklopedična definicija, je nedvomno sprememba oblasti, ki svoje opore nima in je primarno niti ne išče med ljudstvom, saj je izvedena v ozkem krogu 'zarotnikov', ki z odstranitvijo vidnejših in pomembnejših figur političnega življenja določene države prevzamejo vajeti oblasti v svoje roke. Postavlja se seveda vprašanje smiselnosti in uspešnosti takšnih menjav oblasti, ki dobesedno čez noč postavijo sliko vladajoče garniture na glavo, saj se v večini primerov tovrstno pridobljena politična moč tudi na podoben način izgubi.

Prvi in najpomembnejši predpogoj uspešnega udara je odtujenost večinske populacije glede na zadeve politike ter nezadovoljstvo s trenutno socialno situacijo v družbi, prav tako pa tudi visoka organiziranost ter usklajenost vršilcev državnega udara. Paul M. Johnson opisuje državni udar kot:

... hiter in nelegalen prevzem vladne oblasti, ki ga izvede majhna a visoko organizirana skupina političnih ali vojaških vodij; najpogosteje to dosežejo z nepričakovano aretacijo ali umorom vršilca dolžnosti izvršne oblasti in njegovih glavnih privržencev znotraj vlade. Da je državni udar uspešen, morajo tako podčastniki kot navadni uslužbenci biti pripravljeni sprejemati in izvrševati ukaze nove vlade po koncu državnega udara; v ta namen organizatorji uspešnega udara že prej rekrutirajo pomembne vojaške in policijske poveljnike. Vojaške udare najpogosteje vodijo visoki vojaški častniki, ki so najbolj sposobni izvesti udar v državah, kjer je ideološka zvestoba uveljavljenim ustavnim postopkom tako prebivalstva kot vladne birokracije relativno šibka, zato obstaja nizka stopnja nevarnosti masovnega civilnega odpora ali nesodelovanja vojske ter ostalih vladnih uslužbencev.

(Johnson, 1994-2005)

Večinoma se državni udari asociirajo z vojsko določene države, ki izstopi izpod upravljanja vlade in jo zamenja na oblasti. Navadno so vojaške vladavine kot posledica državnega udara zgolj tranzicijsko obdobje, saj je udar mišljen tudi s strani vojske kot neposredna intervencija v zadeve države ter stremi k temu, da po stabilizaciji razmer preda oblast spet v civilne roke. Iain McLean pa poudarja, da opisana situacija ni standardni recept repozicioniranja oblasti, saj je lahko "državni udar začetek nekakšne oblike vojaške vladavine. Pogosto je udar mišljen kot učinkovita predhodno pridobljena pravica do revolucionarnih sprememb, ki se izvajajo od spodaj." (McLean 2003, 126-127) Kot nakazuje tudi McLean, je opcija vojaške diktature povsem realna, saj če se po udaru znajde na oblasti skupina ljudi brez jasne vizije prihodnje poti države ter začrtanega programa reform, ki se končajo s predajo oblasti preko demokratično izvedenih volitev spet v civilne roke, ostane uporaba prisile kot sredstva ohranjanja oblasti neizbežna in edina možna rešitev. Prav tako se večinoma uvede izvajanje oblasti preko dekretov. Prototip takšne poti razvoja državnega udara se je odvil v DR Kongu/Kinšasa v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, kjer je po prevzemu oblasti kontinuirano vladala štiri desetletja vojaška diktatura Mobuta Sese Seka, pogosto opisana tudi s terminom 'kleptokracija'.

Redko je državni udar kulminacija revolucionarnega vrenja med večinsko populacijo in nima karakteristik revolucije ali revolta, saj vanj mase večinoma niso aktivno vključene. Podobno trdi tudi Holmes:

Državni udar je poskus zamenjave vlade s silo ali z grožnjo uporabe sile. Ponavadi (a ne nujno) je državni udar povezan z vojsko – njena pripravljenost in zmožnost (ali odsotnost slednjih), da brani vlado, sta lahko odločilni, kadar ni vojska tista, ki izvaja udar. Tisti državni udari, ki niso namenjeni neposredni prisvojitvi moči in denarja, izhajajo iz močnega nasprotovanja korupciji in neredu v civilni politiki, povezanega s prepričanjem, da oborožene sile predstavljajo bistvo patriotizma. V večini primerov je državni udar namenjen odstranitvi ene skupine voditeljev (ponavadi je to civilno vodstvo) in uvedbi vodstva alternativne skupine, ki je ponavadi vojaška. Udar izvede majhna skupina ljudi in ne vključuje masovnih političnih akcij. Izvajalci državnih udarov želijo le zamenjati vladajočo oblast in ponavadi ne želijo spremeniti režima ali uvesti socialnih sprememb – redko zagotavljajo dolgoročne rešitve za družbene in gospodarske težave.

(Holmes 2001, 232)

Če povzamemo, je torej za državni udar značilna predvsem njegova inherentna nelegalnost ter neustavnost, stroga in efektivna organiziranost ožje skupine ljudi, ki ga v končni fazi tudi izpeljejo, podpora oboroženih sil ali pa apatičnost le-teh, pogosto tudi odsotnost jasnega političnega programa, nevključitev širše populacije ter vsaj začetna vojaška vladavina.

Obstajajo pa seveda tudi variacije znotraj okvira udarov. V odnosu do političnega programa oz. umanjkanja le-tega Janowitz razlikuje "med reakcionarnim militarizmom, v katerem je vojska prisiljena intervenirati v politiko zaradi šibkosti civilnih institucij in pritiska javnosti, ter načrtovanim militarizmom, v katerem je vojska razvila reforme dela, ki jih želijo izvajati na oblasti." (Kurtz 1999, 2:436)

Finer glede na stopnjo organiziranosti ločuje vojaške udare, "ki so bili uperjeni proti vodstvu države, in med udari v vojašnicah, kjer je šlo za upore proti vladi v posameznih vojašnicah ali enotah v upanju, da se jim bodo ostale enote pridružile na pohodu proti mestu ali pri drugih oblikah pritiska, ki bi zrušile vlado." (v Brooker 2000, 69-70) Podobno je razlikovanje med korporacijskim udarom, "v katerem vojska ukrepa kot enotna in združena celota in je vedno pod vodstvom generalov ter strankarskim udarom, v katerem samo del vojske poskuša izvesti udar, vodijo pa ga nižji častniki. Strankarski udar je lahko uperjen proti vojaškim častnikom in proti civilni vladi. Strankarski udari so manj uspešni kot korporacijski, saj lahko naletijo na opozicijsko delovanje, ki ga izvedejo ostale sekcije vojske ali pa jih ustavi pomanjkanje moči in kredibilnosti, da bi premagali civilno opozicijo." (v Brooker 2000, 69-70)

Vzroki in motivi državnih udarov variirajo od primera do primera, vendar je konvergenčna točka vseh sprememba trenutnega stanja v družbi, neredko pa pod takšno pretvezo zgolj želja po osebem okoriščenju vršilcev udara oz. vznik t.i. kleptokracije²¹. Kot sem že omenil, lahko pobuda za udar izvira iz nezadovoljstva, generiranega znotraj oboroženih sil določene države. Pogost motiv je prav tako nezadovoljstvo s politično in socialno situacijo, v kateri se družba nahaja, kar se pogosto dopolnjuje s slabim stanjem domačega gospodarstva. Možen spodbudni dejavnik so lahko tudi spremembe v mednarodnem okolju, spremembi politik drugih vlad ter globalni ekonomski trendi, ki so izven dometa nadzora lokalnega političnega vrha.

²¹ Seveda bi bila tu vsakakršna generalizacija krivična, saj je izjem preveč. Tako sem ne moremo uvrstiti januarskega udara leta 1966 v Nigeriji, prevzem oblasti Thomasa Sankare v Burkini Faso, itd.

3.4 Nacionalna alegorija in videnje nacije

Nacionalna alegorija, kot jo razume Fredric Jameson v svojem prispevku naslovljenem "Književnost tretjega sveta v času multinacionalnega kapitalizma" (Jameson 2007) je temeljen koncept v njegovi analizi postkolonialne literature oz. kot jo sam imenuje literaturi 'tretjega sveta'. Jameson gre tu še korak dlje kot je verjetno potrebno ter trdi, "da so vsa besedila tretjega sveta nujno alegorična na zelo specifičen način: brali naj bi jih kot *nacionalne alegorije*, kot jih imenujem, tudi tedaj, morda lahko rečem še posebej tedaj, ko se njihove oblike razvijejo iz prevladujočih zahodnjaških mašinerij reprezentacije, kakršna je roman." (Jameson 2007, 363)

Kot tudi sam Jameson na tej točki ugotavlja, predstavljata obe tradiciji znotraj iste forme reprezentacije – v našem primeru torej romana - radikalno različne pristope, ki odsevajo razlikovanje dejanskih družbenih razmer ter specifik vsakdanjega življenja v tretjem svetu v primerjavi s prvim. Jameson trdi, da je poglobitveni razcep, ki posledično botruje prepadu med obema tradicijama, odločilen rez med javnim in zasebnim. Vehementen rez, ki razdvoji koncepte v binarni relaciji drug do drugega ter jih postavi na različne bregove, je potemtakem atipičen za družbe tretjega sveta. Tako si v nadaljevanju privošči dokaj radikalno posplošitev, ki afirmira kulturo kapitalističnega prvega sveta kot notranje homogeno, kar za seboj povleče neobhodno tudi homogenizacijo preostalih dveh svetov v zaokrožene entitete. "Vzgojeni *smo* v trdnem kulturnem prepričanju, da življenjskega izkustva naših zasebnih eksistenc nekako ne moremo zvesti na abstrakcije ekonomske znanosti in politične dinamike. Zato je politika v *naših* romanih, kakor se glasi Stendhalova kanonska formulacija, "strel iz pištole sredi koncerta". (Jameson 2007, poudarek R.K.)

Problematika posploševanja kulturnih vzorcev je med drugim tudi ena izmed osrednjih točk kritike Aijaza Ahmada, ki direktno napada Jamesonove formulacije treh svetov ter implikacije in konotacije, ki jih le-ta nosi s seboj. Jameson zasnuje svojo tipografijo, kot sam trdi, na povsem deskriptivni ravni. Pa vendar, kjer slednji vidi zgolj golo operacionalizacijo metodoloških konceptov, vidi Ahmad gnezdo problematičnih konotacij ter posploševanj. Pravi, da bi se moral:

... ravno Jameson [bi se moral] bolj kot drugi pišoči kritiki v Združenih državah zavedati, da pri vednosti o svetu ni takšne reči, kakor je kategorija 'zgolj deskriptivnega'; da 'opis' nikdar ni ideološko in kognitivno nevtralen, da 'opisati' pomeni določiti mesto pomena, konstruiranje

predmeta vednosti in proizvodnjo vednosti, ki bo zaobjeta s tem postopkom deskriptivne konstrukcije.

(Ahmad 2007, 389)

Ahmad tako postavi nevtralnost v deskripciji na pozicijo mita. Vendar kje je tista pozicija, ki bi nam omogočila arbitraren opis? Iskanje zunanje instance v poskusu premostitve epistemološkega razkola med t.i. prvim in tretjim svetom se zdi brezupna, kar natančno potrjuje Jamesonova retorika drugosti. Čeprav izrecno predstavi delitev svetov kot izključno metodološko nujnost, se skozi celotno besedilo vrača k latentno imperialističnemu diskurzu razlikovanja *nas* in *njih*. V isti maniri deluje *njegov* prvi svet v odnosu z *njihovim* tretjim. Med kapitalistični prvi ter domnevno predkapitalistični tretji svet postavi drugega, ki je potemtakem socialističen ter znotraj pričujočega diskurza v stanju tranzicije proti kapitalistični ureditvi. Tukaj težko spregledamo logiko zahodnega imperialističnega evolucionizma, kjer prvi svet narekuje oz. bolje, je nakazal pot razvoja po kateri sedaj stopicajo še ostale družbe v 'obljubljeno' stanje dovršenega vzora.

Navkljub izpostavljenim dilemam pa je Jamesonova konceptualizacija literature 'tretjega sveta' za našo nadaljnjo razpravo ključnega pomena. Na tem mestu je potrebno omeniti Jamesonov prispevek k definiranju polja literature, ki prihaja iz bivših kolonij oz. bolje, je plod kolonialne izkušnje.

Zaradi že poprej omenjene radikalne ločitve zasebnega in javnega v polju zahodnega modernističnega romana se pokažejo jasne razlike med obema tradicijama. Prepletenost javnega in zasebnega, poezije in politike, seksualnosti in nezavednega, povsem intimnih pripovedi in družbene nadstavbe, itd. ponujajo bralcu vzgojenemu v duhu zahodne literature občutek že prebranega. "Med nami in tem tujim besedilom [pa] občutimo navzočnost drugačnega bralca, Drugega bralca. Pripoved, ki je za nas konvencionalna ali naivna, je zanj informativno sveža in družbeno zanimiva, česar z njim ne moremo deliti." (Jameson 2007, 359)

Kar umanjka zahodnemu bralcu pri interpretaciji tovrstnega dela je ista stvar, ki povezuje t.i. Druge bralce.

Izkušnja kolonizacije treh kontinentov Fanonovih 'prekletih na zemlji' sovпада z idejo subalternosti Gramscija, torej "občutenje mentalne podrejenosti, dejanja uslužnosti in

poslušnosti, ki se nujno in strukturno razvijajo v razmerah gospostva – najbolj dramatično v izkušnji koloniziranih ljudstev.' (Jameson 2007, 371) Bržkone ne moremo nobene izmed teh kultur razdvojiti od kolektivnih travm, ki nastanejo kot posledica podjarmljenja določene družbe.

Zdi se, da se na začetku vsiljuje pomembna distinkcija, namreč da nobene od teh kultur ne moremo pojmovati kot antropološko neodvisne ali avtonomne. Bolj velja, da so vse na različne načine ujete v boj na življenje in smrt s kulturnim imperializmom prvega sveta – ta kulturni boj je odsev ekonomskih razmer na teh območjih, na katera z različno intenzivnostjo prodira kapital, kar včasih evfemistično imenujemo modernizacija.

(Jameson 2007, 361)

Vezivno tkivo, ki ga predstavlja izkušnja kolonizacije, deluje tudi in predvsem v polju literature. V določeni meri se ne strinjam z Jamesonovim imperativom nujnosti in vseprisotnosti alegoričnosti pri romanih postkolonialnega sklopa, saj že zaradi svoje širine deluje apriori ekskluzivno do del, ki ne ustrezajo navedenim parametrom v popolnosti. Pa vendar je potrebno prepoznati izredno aplikativnost njegovih konceptov na širšo debato o literaturi postkolonij.

Kje pa se nahaja mesto alegoričnosti v romanih prvega sveta? Ali obstaja možnost, da zaradi razcepa med sferami zasebnega in privatnega alegorija izgubi svoje polje delovanja?

Poglavitna razlika se torej skriva v domeni nezavednega. Čeprav Jameson priznava, da alegoričnih struktur v kulturnih tekstih prvega sveta niti ne manjka, jih omeji na polje nezavednega. Za njihovo dešifriranje pa moramo uporabiti "interpretativne mehanizme, ki obsegajo celotno družbeno in zgodovinsko kritiko naše sedanje situacije v prvem svetu. Poudarjam, da so v nasprotju z nezavednimi alegorijami v naših lastnih kulturnih tekstih nacionalne alegorije tretjega sveta zavestne in očitne: vključujejo radikalno razliko in objektivno razmerje politike do libidinalne dinamike." (Jameson 2007, 376)

Čemu torej tolikšna alegorična transparentnost besedil tretjega sveta ter beg v nezavedno prvega?

Mogoče gre iskati simptome opisane situacije v situacijski prisili avtorja oz. umanjkanju le-te. Svoboda govora je sicer prevzela vlogo vseprisotnega imperativa demokratičnosti v večini držav postkolonialne realnosti, vendar je njena implementacija vse prej kot neproblematična. Lahko bi govorili o nacionalni alegoriji kot osebni politični strategiji avtorjev besedil

postkolonializma, ki odpira prostor izražanja in nakazovanja nestrinjanja z obstoječim sistemom, krivicami v družbi ter banalnostmi v dirki za nabiranje političnih točk, ter mu obenem ponuja zatočišče pred preganjanjem in represijo oblastnih struktur.

Čeprav je generaliziranje tovrstnih političnih strategij na celoten korpus postkolonialnega literarnega ustvarjanja popolnoma zgrešeno in ga ne moremo sprejeti kot obče aplikativno razlago, saj bi s tem ponovili Jamesonovo napako, jo navajam kot zgolj eno od možnih teorij. Verjetnejšo razlago lahko poiščemo z oporo v marksistični struji analize vpliva materialnih pogojev na družbeno nadstavbo, katere del je nedvomno tudi literatura. Pridobljen presežek kapitala, ki je osnova razvoju in predpogoj ekonomski superiornosti družb 'prvega sveta', obenem za večino omogoča z materialnimi dejavniki neobremenjeno eksistenco in ustvarjanje. S tem se ustvari podlaga, na kateri je možna kreacija kulturnih artefaktov, ki so produkt istega procesa alienacije umetnika od družbe ter ločevanje sfere nezavednega od imanentne družbene realnosti, kar vsaj deloma potrdi poprej navedeno Jamesonovo hipotezo.

Za romane in druge tekste Chinue Achebeja, ki jih v nadaljevanju analiziram, lahko v veliki meri trdim, da svojo osnovno sporočilnost in pomenljivost črpajo prav iz nacionalne alegoričnosti specifičnih karakteristik situacij ter likov samih, kjer avtor konstantno skozi pripetljaje protagonistov (pa tudi obrobni likov) apelira na probleme in pomanjklivosti določenih družbenih kategorij ali struktur oz. institucij. Preko zasnove likov ter njihovega družinskega ozadja in medosebnih odnosov med njimi se posveča problematiki, nastali kot posledici radikalne stratifikacije nigerijske družbe, ki se je razcvetela na podlagi vseprisotne korupcije. Obsežnost osebnega okoriščanja ter kolateralne škode, ki jo ima tovrstno početje za širšo družbo pa, kot nakaže tudi sam avtor, z vzpenjanjem po piramidi oblasti z višino premosorazmerno narašča. V podobni maniri instrumentalizira avtor tudi uporabo jezika, s čimer podkrepi socialno okolje likov ter plete mrežo medosebnih odnosov, katere najbolj transparentno vezivno tkivo je prav specifična uporaba jezika, s čimer ustvari stratifikacijsko platformo, ki se odraža že v najbolj vsakodnevnih dialogih. Tako lahko v posamičnih likih pogosto vidimo avtorjevo projiciranje določenih lastnosti na družbo kot celoto oz. na enega izmed njenih segmentov.

Prav zaradi omenjenih značilnosti pa je zgodovinsko ozadje analiziranih del osrednjega pomena, saj čeprav imamo opravka s fikcijo, je le-ta priklenjena na določena zgodovinska dejstva ter išče osnovo svoje alegoričnosti prav v realnem stanju nigerijske družbe tistega časa.

4 V OBJEMU KORUPCIJE

4.1 Nigerija po koncu 2.svetovne vojne do leta 1960

Spremembe, ki so bile neposredna posledica druge svetovne vojne ter povojnega obdobja, so igrale pomembno vlogo v konstrukciji ideje ter realizacije neodvisnosti, tako v Nigeriji kot v večini koloniziranih afriških držav.

Sanya Onabamiro analizira vpliv ter posledice druge svetovne vojne na razmere v takratni kolonizirani Nigeriji v ločenih kategorijah, ki so nekaj let kasneje medsebojno prepletene kulminirale v pravni in formalni neodvisnosti. Predvsem je, kot trdi Onabamiro, pomemben komunikacijski vpliv, ki je razširil obzorja prebivalstva ter jim prvič ponudil možnost spremljanja dogodkov onstran vaških meja preko poceni radijskih oddajnikov, ki so bili intenzivno distribuirani po vsej koloniji. Gorečnost, s katero je Velika Britanija poročala o napredku vojne v Evropi, seveda ni bila naključna, še manj pa v službi altruističnega žrtvovanja za napredek ter večjo razgledanost svojih podložnikov. Rekrutacija v oborožene sile Britanskega imperija je potekala tudi v njenih kolonijah. Številni vojaki, ki so se vrnili z bojišč Evrope in Azije, so s seboj prinesli zgodbe o različnih kulturah ljudi, ki so jih srečevali, ter s svojim pripovedovanjem vnesli v sicer zaprto vaško skupnost pluralizem pogledov na svet.

Poleg komunikacijskega ter vojaškega vpliva je bilo posledice druge svetovne vojne čutiti tudi v kolonialni birokraciji. Zaradi relokacije določenih administrativnih delavcev na različna bojišča, so njihova mesta zasedli domači, pred tem podrejeni uradniki. Po končani vojni so mnoge izmed njih obdržali na novem delovnem mestu, s čimer se je odprlo novo poglavje v boju za rasno enakopravnost ter problematizacijo privilegijev glede na barvo kože, ki so se poprej znotraj administrativne strukture zakrivali pod krinko hierarhije položajev. Poleg sprememb na socio-kulturnem nivoju je povojno in medvojno obdobje ponudilo priložnost za sorazmeren ekonomski razcvet kolonij, ki so se srečevale z vse višjim povpraševanjem po izvozu kmetijskih pridelkov, predvsem na račun japonskega zavzetja večine azijskih plantaž, namenjenih za izvoz palmovega olja v Veliko Britanijo in ostale dele sveta.

Zadnji in tudi najpomembnejši dejavnik, kot ga označi Onabamiro, pa je psihološki faktor. Prvič se je izkazal mogočen Britanski imperij kot krhek in premagljiv. Novice o porazih s

front so omajale poprej trdno podobo imperija, kar se je izkazalo kot izredno plodna tla za semena idej neodvisnosti. (Onabamiro 1983, 114-116)

Takoj po končani vojni, leta 1945, je guverner sir Arthur Richards izdal predlog nove ustave, ki je predpostavljala upravljanje Nigerije v treh ločenih regijah. Za britanski kolonialni aparat je bila značilna t.i. indirektna vladavina, kar je spodbudilo oblikovanje političnih strank znotraj samih kolonij že pred drugo svetovno vojno. Če so bile iniciative formiranja političnih strank poprej dokaj počasne, je povojno obdobje v veliki meri doprineslo k tri-particiji kolonije. Politiki obstoječih strank so bili večinoma starejši ljudje, udobno nameščeni na svojih pozicijah. Živahno politično življenje v Lagosu pa je vedno bolj spodbujalo mlade k lastnemu udejstvovanju. Tako se ustanovi Nigerian Youth Movement (NYM), ki kaj kmalu pridobi na vplivu ter izpodrine starejšo stranko NNDP (Nigeria National Democratic Party). Ideološka nestrinjanja ter obtožbe tribalizma med člani botrujejo izstopu večjega števila članov, ki ustanovijo svojo stranko z imenom NCNC (National Council of Nigeria and the Cameroons) pod vodstvom dr. Nnamdi Azikiweja. Vzporedno s tem med svojim študijem v Londonu Obafemi Awolowo skupaj s še nekaj uglednimi možmi jorubskega porekla ustanovi kulturno društvo, ki se zavoljo volitev leta 1949 prelevi v stranko AG (Action Group). Da je bila delitev popolna, se je pričela formacija političnih skupin še na pretežno muslimanskem severu države. Prav tako kot pri AG se je transformacija iz kulturnega društva v politično stranko zgodila tudi dr. Dikkovem društvu z imenom NPC (Northern Peoples' Congress), ustanovljenemu na severu države leta 1948. V času pred volitvami se je pojavila iniciativa transformacije omenjenega društva v želji, da bi na prihajajočih volitvah kandidirali. Prošnjo za politično vodstvo sta vložila Abubakar Tafawa Balewa in Ahmadu Bello, sardauna oz. tradicionalni poglavar severne regije Sokoto. Stranka je nosila staro ime društva NPC. Pri ustanovitvi leta 1949 je prav tako sodeloval Mallam Aminu Kano, vendar je kmalu ubral svojo lastno politično pot predvsem zaradi svojih radikalnejših prepričanj. To je vodilo v nastanek opozicijske stranke imenovane NEPU (Northern Elements Progressive Union).

Do regionalnih volitev leta 1951 so se tako konsolidirale štiri največje in najvplivnejše stranke – NCNC, AG, NPC in NEPU. NCNC na čelu z vodjo Nnamdi Azikiwe, ki je bil Igbo porekla, AG na čelu z Obafemi Awolowo iz etnične skupine joruba, ter NPC in NEPU, ki predstavljata muslimanski sever.

Poglavitne razlike med strankami so bile poleg etničnega porekla predvsem v viziji upravljanja Nigerije. Medtem ko sta se AG in NPC zavzemale za nadzor in upravljanje glede

na regije in njihove centre, je NCNC zahtevala močno centralizacijo. Prva ustava, t.i. Macphersonova ustava, je tako končala dokaj hitro in neslavno, saj je poskušala ugoditi obema stranema.

Zanimivo je, da je prišla pobuda za ustanovitev prve univerzitetne ustanove v zahodni Afriki v ravno najbolj kriznih letih vojne. Leta 1944 se je britanska vlada odločila, da spodbudi nastanek tovrstne institucije ter odposlala komisijo pod vodstvom Walterja Elliota z namenom, da bi si ogledala teren in se seznanila s situacijo v Nigeriji. Nekaj let kasneje, leta 1948, je bila prav na podlagi poročila omenjene komisije ustanovljena prva univerza v Ibadanu. Ta sicer ni uživala popolne avtonomnosti, saj je bila v tesni navezavi z materinsko University of London, vendar je uspela sproducirati vrsto diplomantov, ki so kasneje postavili mejnike na svojih področjih delovanja. Med prvimi študenti univerze v Ibadanu je bil tako tudi Chinua Achebe, Christopher Okigbo, J.P. Clark in Wole Soyinka, kasnejši dobitnik Nobelove nagrade za literaturo. Študentje so se s pomočjo univerzitetnega osebja organizirali v društvo ter priredili predavanja številnih pomembnih političnih osebnosti tistega časa. Med gosti je bil tudi dr. Nnamdi Azikiwe, urednik takrat zelo branega antikolonialnega časopisa West African Pilot, ter druge vzhajajoče osebnosti nigerijskega političnega življenja, kot sta bila na primer že omenjena Obafemi Awolowo in Alhaji Tafawa Balewa.

Medtem so se žolčne debate o spreminjanju ustave nadaljevale. Kot strel iz puške pa je v tej debati odjeknila nenadna zahteva AG leta 1953, ki je predpostavljala implementacijo samoupravljanja do leta 1956. Samovladanje²² sicer ni predpostavljalo neodvisnosti, pač pa zgolj nadzor domačih politikov nad administrativnimi in legislativnimi elementi. Napetost je naraščala. Istega leta se je skupina pripadnikov AG odpravila na turnejo po severu države, kjer so ljudem na raznih shodih predstavljali idejo samovladanja. Na enem izmed omenjenih shodov pa se je zgodil incident, ki je Nigerijo spravil domala na rob propada. Na mitingu v mestu Kano so zaradi neodobravanja dela lokalnega prebivalstva o agitiranju članov AG na njihovem območju izbruhnili nemiri. Končni davek izgrediv je bilo 36 mrtvih in 277 ranjenih, kot je pokazalo uradno poročilo. Omenjeni incident, hkrati s poprejšnjo zamero politikov s severa, ki so bili po seji, na kateri so zavrnili zahtevo po samoupravljanju, izžvižgani ob izstopu na ulico v Lagosu, je botroval objavi 'Programa osmih točk' (Eight-Point Programme). Glavno sporočilo programa, ki so ga objavili predstavniki severa, pa izstop iz federacije.

²² Angleško 'self-governance'.

Pomemben incident, prav tako s krvavim epilogom, pa sega v čas pred omenjenimi izgredi na severu. V Enugu, regionalni prestolnici vzhoda, so rudniški delavci leta 1949 organizirali splošno stavko, s katero so želeli spremeniti nevzdržne materialne in delavne pogoje. (Vejnović 1981, 103) Odziv pristojnih v kolonialni administraciji je bil nezaslišano krut in krvav ter je dodobra okrepil antikolonialno gibanje, ki je v tem času že zelo zavidljivo podporo. Ukaz, da streljajo na stavkajoče, se je končal z 21 mrtvimi ter še dodatno prilil olje na ogenj splošnega nezadovoljstva glede prisotnosti kolonialistov v državi.

Na vrhuncu krize je britanska oblast sklicala konferenco voditeljev vseh večjih strank v želji po zajeitvi in nato odpravi nastale situacije. Zahteva po samoupravljanju je bila sprejeta. Tako je torej Zahod pridobil pravico do samoupravljanja leta 1956, vzhod 1957, sever pa šele leta 1959, šest mesecev pred dejanskim dnevom neodvisnosti.

Naslednja ustavna konferenca, napovedana za leto 1956, je bila zaradi nemirov na vzhodu države prestavljena v naslednje leto. Konferenca je potekala v duhu izgradnje detajlov glede neodvisnosti in problematike manjšin v novi federaciji. Ob tem je pomembno vedeti, da so takrat manjšine predstavljale okoli 32% vseh prebivalcev Nigerije. Natančneje, tako Južnič, velja za Nigerijo tistega časa statistika, ki kaže 18% delež etnije Joruba, isti delež Ibojev ter 32% pripadnikov skupine Hausa – Fulani. (Južnič 1980, 277)

V nadaljevanju ustavne konference leta 1958 pa je tudi uradna kolonialna oblast izrekla podporo nigerijski neodvisnosti. 1.oktober 1960 je tako postal dan, ki vsaj simbolično predstavlja novo obdobje v nigerijski zgodovini – dan, ko sta novoizvoljeni premier Alhaji Abubakar Tafawa Balewa in predsednik Azikiwe prevzela oblast iz rok Velike Britanije.

4.2 Nič več sproščeno

Nič več sproščeno je bil prvotno mišljen kot del Achebejevega prvenca *Razpad*, vendar pa ga je nato izdal v dveh delih. V *Razpadu* se zgodba vrti okrog poligamnega vojščaka Okonkva, ki navkljub očetovi lenobi in revščini uspe v vaški skupnosti Umuofija pridobiti visok status, tako v materialnem kot tudi simbolnem smislu. Ob sporu s sosednjo vasjo se starešine v izogib vojni odločijo, da v zameno kot daritev vzamejo majhnega dečka, ki ga zaupajo v skrb Okonkvu in njegovi družini, dokler preročišče ne doreče njegove usode. Ikemefuna, kot je bilo dečku ime, se medtem zbliža z ostalimi člani družine in postane del nje. Ko preročišče po treh letih zahteva njegovo smrt, pri njej kljub svarilom starešin sodeluje tudi Okonkvo, saj noče izpasti šibak v očeh preostale vasi. Njegova nesreča se začne stopnjevati in na koncu ga za sedem let izženejo iz vasi zaradi nenamernega uboja nekega dečka. Ko se vrne iz izgnanstva, naleti v Umuofiji na prve misionarje, ki pridigajo novo vero, vas pa postopoma prehaja pod upravo belcev ter izven kontrole starešin. Potem ko komisar okrožja pod pretvezo miroljubnega sestanka zapre zbor starešin z Okonkvom na čelu ter jih v ječi pretepa in ponižuje, se po izpustitvi in visoki globi sestanejo, da pretehtajo situacijo in ravnanje v prihodnje. Sestanek prekineta sodniška odposlanca in ukažeta takojšnjo prekinitev zborovanja. Enega izmed njiju v jezi pokonča Okonkvo. Ko spozna, da njegov klan ne bo šel v vojno proti belcem, stori samomor.

V *Nič več sproščeno* pisatelj naredi generacijski preskok. Vnuk glavnega junaka njegovega prvega romana, Obi Okonkvo, je glavni protagonist zgodbe. S sredstvi, ki jih z leti zbere lokalna skupnost Umuofije, Obi dobi in izkoristi možnost šolanja v Veliki Britaniji. Že na samem začetku zamenja študij prava za angleščino v nasprotju z željami lokalne skupnosti, ki je hotela izšolati nekoga, ki bo urejal njihove zemljiške in pravne zadeve. Po vrnitvi v Nigerijo prične z delom na čelu komisije za štipendije, kjer je nemudoma podvržen vseprisotni korupciji. Sprva načelen in odločen, da bo služil kot zgled drugim, se sčasoma pod pritiski naraščajočih stroškov življenja višjih slojev vda v 'usodo' ter prične sprejemati podkupnine. Roman se prične na sodišču z Obijevo obsodbo, nato pa preskoči nazaj ter opiše pot, ki ga je pripeljala do te točke.

Skozi prizmo dogodkov in situacij iz življenja Obija nam Achebe predstavi poglobitve tegobe in ovire v razvoju Nigerije, ki je v zadnjih fazah tranzicije v času tik pred osamosvojitvijo izpod kolonialne dominacije Britancev. Roman je postavljen v leto 1959.

Kot sem že omenil, je za korupcijo značilna zlasti njena endemičnost in akutnost v razvijajočem se gospodarstvu postkolonialne države. Prav njena vseprisotnost ter neproblematiziranje učinkov, razen seveda skozi razprave zavoljo razprav samih (kot to najraje počne prav Obi), jo postavlja na sam vrh prioritete liste Achebejevih romanov po *Razpadu*. Dvomov o ciljni publiki romana *Nič več sproščeno* ni. Achebejevo obračanje mladi izobraženi nacionalni eliti, ki se vrača s študija v tujini, da zasede domača uradniška delovna mesta, je posledica tega istega trenda in njihova vse večja vloga v zadevah upravljanja države in njene prihodnosti.

Roman je osredotočen predvsem okoli dveh tem, ki se medsebojno prepletata – če že ne kar pogojujeta. Prva svojo distinktivnost zajema prav iz kontrasta med družbeno situacijo v *Razpadu* in tisto, v katero je postavljen Obi. Druga pa obravnava posledice evropske nadvlade in vpeljave kapitalističnih ekonomskih dejavnikov, predvsem pa problematizira posledično vpeljavo sistema obdavčitve med staroselsko prebivalstvo, s čimer jih prisili k participaciji v kolonialnem gospodarstvu, jih odtuji od zemlje kot vira preživetja in postavi v odvisnost od plačila, kar kot stranski produkt prinese tudi korupcijo.

In prav korupcija, ki že iz časov pred osamosvojitvijo pa vse do danes prežema vse pore družbenega v Nigeriji, je temeljni kamen omenjenega romana. Že v uvodnem odstavku nam Achebe posredno in povsem neobremenjeno nakaže prisotnost korupcije v vsakodnevnem življenju Nigerijcev.

"Vsa mesta v sodni dvorani so bila zavzeta. Skoraj toliko ljudi je stalo kot sedelo. Pričujoča tožba je bila več tednov glavna tema pogovorov v Lagosu in na zadnji dan procesa je vsak, ki je lahko odšel iz službe, prišel poslušati rozsodbo. Nekateri javni uslužbenci so plačali tudi do deset šilingov in šest centov za pridobitev zdravnikovega potrdila o bolezni." (Achebe 1987, 1)

Slednja omemba situacije v zdravstvenem sistemu odpira širšo debato diskurza korupcije, ki, kot lahko vidimo iz samega načina pripovedovanja, predstavlja del vsakdana slehernega prebivalca Nigerije. Že samo dejstvo, da Achebe omenja prav zdravstveni sistem, vsekakor ni naključno, saj je le-ta naivno dojet kot zadnja instanca, zaščitena z ostrim moralnim kodeksom Hipokratove prisege, in tako torej s svojo nezmožnostjo izoginitve koruptivnim praksam prikazuje družbo, ki je že v temeljih 'pokvarjena'. Naivno pravim zato, ker ne obstaja

področje v sferi delovanja družbe, ki bi bilo imuno na t.i. človeški faktor. V zdravstvenem sektorju je tudi vrsta akterjev, ki neposredno ne sodelujejo v odnosu med pacientom in zdravnikom. Ministrstva za zdravje, parlamenti, nadzorni odbori, zavodi in zavarovalnice socialne varnosti in zdravja, bolnišnice, farmacevtska podjetja ter kompleksnost podajanja in izmenjave informacij med njimi ustvarja idealna tla za vznik raznovrstnih goljufij in drugih dejanj korupcije. Achebe skozi začetni odstavek, naveden zgoraj, subtilno opozori na obravnavano problematiko skozi odnos med posameznikom in institucijo ter s tem zgolj nakaže in izpostavi 'od spodaj navzgor' situacijo, ki drži v pesti državni zdravstveni sistem v korist redkih in škodo mnogih. Četudi je pridobitev zdravniškega opravičila proti plačilu dokaj neznatna stvar v primerjavi z ostalimi prevarami in goljufijami, kaže simptome druge, veliko večje in nevarnejše bolezni. Pridobitev zdravniškega opravičila za odsotnost na delu s primernim plačilom kajpak ni razlog za obsodbo celotne države kot nefunkcionalne in skorumpirane, vendar je kontekst in brezbriznost, s katero jo Achebe omeni, več kot simptomatična.

Nedvomno je seme korupcije zasajeno globoko v nigerijski družbi ter, kot sem že omenil, prepleta sleherno poro javnega in privatnega življenja. Zanimiv je odziv vaške skupnost Umuofije, ko izvedo za Obijev primer. Pred sestankom steče pogovor: "Predsednik je dejal, da je sramotno za človeka na višji uradniški poziciji, da gre v zapor zaradi dvajsetih funtov. Ponovil je besedo dvajset funtov kot da bi jo izpljunil. 'Jaz sem proti ljudem, ki žanjejo kjer niso sejali. Vendar mi imamo rek, da če hočeš jesti krastačo poišči veliko in sočno.'" (Achebe 1987, 5)

Jesti krastačo je besedna igra, ki izhaja iz besedne zveze 'toadeating' (angleško 'toad' pomeni krastača), ki se uporablja za klečeplazenje oz. prilizovanje. Ni torej sramota samo, da je edini odposlanec in up Umuofije za njeno lepšo prihodnost soočen z zaporno kaznijo, pač pa da je kaznivo dejanje v generalnem diskurzu tako absurdno. Vsesplošno prisotnost korupcije zasidra naslednji govorec.

'Vse to je le pomanjkanje izkušenj,' reče drugi. 'Denarja ne bi smel sprejeti sam osebno. Kar počno ostali je to, da naročijo ljudem naj denar izročijo njihovim postreščkom. Obi je počel kar počno vsi brez da bi se pozanimal kako se to počne.' Povedal je še pregovor o hišni podgani, ki je odšla plavati s svojim prijateljem kuščarjem in umrla od prehlada, saj je koža kuščarja ohranila suhega medtem ko je podganje kosmato telo ostalo mokro.

(Achebe 1987, 5)

Nasploh je težko dojeti ambivalenco pozicije navadnega državljana do fenomena korupcije. Dočimer se večina strinja, da na makroekonomskem nivoju omenjen pojav nedvomno povzroča neizmerljivo škodo nacionalni ekonomiji, so v svojih mikrosituacijah dosti bolj zadržani. Odnos do korupcije je izredno kompleksen in večplasten fenomen. Nigerijci delujejo v tem obziru na treh različnih ravneh hkrati: so kritiki, žrtve in soudeleženci. (Smith 2007) Tako splošno nezadovoljstvo z upravljanjem državnih sredstev trči ob individualne interese, korupcija pa se interpretira ter racionalizira skozi množstvo različnih zornih kotov.

Koruptivno vedenje je lahko racionalizirano s strani njegovih perpetualizatorjev kot legitimen odgovor na neenakost; v drugih primerih ljudje vidijo korupcijo kot edino pot preživetja ali napredovanja v nečem kar smatrajo kot pokvarjen sistem; in še v drugih primerih je lahko nekaj kar je videti kot korupcija iz zahodnjaškega zornega kota s strani nigerijcev dojeta kot povsem moralno in upravičeno dejanje.

(Smith 2007, 97)

Smith skozi svojo študijo korupcije na nigerijskem primeru vleče vzporednice in korelacije med tradicionalnimi navadami in družinskimi vzorci, načinom organizacije in funkcioniranjem razširjene družine ter koruptivnimi praksami, kar lahko zasledimo tudi skozi roman *Nič več sproščeno*. Družinske vezi igrajo izredno pomembno vlogo v medosebnih odnosih, s tem pa omogočajo vse potrebne pogoje za vznik t.i. patronklientelizma. Vlečenje vzporednic med Obijevim sprejemanjem podkupnin in družinskimi vezmi je eden izmed stebrov romana, ki je prisoten od samega začetka pa do konca dela.

Smer razvoja omenjenega fenomena je dodobra nakazana preko zgodbe o Obijevem odhodu v Veliko Britanijo. Šolanje v Londonu ga ne glede na smer študija (začetni študij prava kmalu zamenja za angleščino) na domačih tleh postavi med redke srečneže, ki lahko uživajo privilegije življenja domačih elit. Vsekakor pa nam da avtor jasno vedeti, da tovrstna možnost šolanja nikakor ni brez obvez do lokalne skupnosti Umuofije²³, ki je več let zbiral sredstva, da pošlje enega svojih sinov v tujino. Poleg tega, da so ponujena sredstva zgolj posojilo in ne darilo, se od Obija pričakuje tudi, da bo na vsak način poskušal pomagati svojim sorodnikom in vaščanom Umuofije, seveda šele ko zasede določeno pozicijo v državnem sektorju.

Zametke patronklientelizma je moč čutiti skozi celotno delo, kjer Achebe poskuša skozi zgodbo Obija posredno opisati vzroke vznika in endemičnosti korupcije v družbi. Samo

²³ v angleščini Umuofia Progressive Union – Lagos Branch je zasnovana po dejanski skupnosti iz Achebejeve rojstne vasi Ogidi z imenom Ogidi Town Union (v Ezenwa-Ohaeto 1997, 57)

dejstvo, da je Obi dolžan odplačati dolg vaški skupnosti ne predstavlja zanj največjega izziva (čeprav mu povzroči kar nekaj preglavic), prav tako to tudi ni prioriteta vaščanov. Ko eden izmed njih, Joshua, izgubi službo zaradi spanja v službi (oz. "globokega razmišljanja", kot trdi sam), se sestane svet Umuofije v Lagosu, da bi poskušali najti rešitev nastali situaciji.

"Sedaj imamo enega naših sinov med višjimi uradniki. Ne bomo zahtevali naj prinese in z nami deli svojo plačo, pač pa je v majhnih stvareh kot je ta dobrodošla njegova pomoč. Naša bo krivda, če ne pristopimo do njega. Ali bi raje ubili kačo in jo nosili v rokah, ko pa imamo vrečo za nošenje dolgih stvari?" (Achebe 1987, 72)

Že sam vzrok nastale situacije je absurden. Zaradi očitne nekompetentnosti in neresnosti na delovnem mestu, ki Joshuo staneta službe, poskušajo vaščani preko Obija situacijo popraviti. Razpravo o upravičenosti odpusta povsem zasenči možna rešitev, torej raje zgolj odpravljanje simptomov kot pa zdravljenje bolezni same.

V enem izmed svojih monologov, takoj po zavrnitvi ponujene podkupnine v 'naravni' protivrednosti s strani gospodične Mark, Obi razkrije naravo okolja, v katerem je korupcija tako vsakdanja in neproblematizirana.

S tem ko zavrneš podkupnino lahko povzročiš več težav kot v primeru, da jo sprejmeš. Ali ni prav državni minister, čeprav v nevarovanem alkoholiziranem trenutku dejal, da ni težava v sprejemanju podkupnine, pač pa v tem, da ne storiš tega za kar je bila podkupnina namenjena? In četudi jo zavrneš, kako veš, da jo tvoj 'brat' ali 'prijatelj' ne vzame v tvojem imenu govoreč ostalim, da je tvoj predstavnik?

(Achebe 1987, 80)

Resda je Nigerija iz *Nič več sproščeno* zgolj začetek oz. nastavek razvoju koruptivnih praks, ki so se v tistem času šele dodobra uveljavljale. Temu priča tudi sama pompoznost procesa zoper Obija, saj je le-ta dvignila veliko prahu, kar se kasneje verjetno niti ne bi zgodilo.

Simptomatična je tudi sama struktura naracije, saj se roman prične dejansko s koncem zgodbe, torej s prepuščenostjo Obija na milost in nemilost sodišča. Kontinuitete med obema deloma se pojavljajo skozi ves roman, zlasti pa izstopa povsem bazična konvergenčna točka med koncem prvega (*Razpad*) ter uvodom v drugega (*Nič več sproščeno*). *Razpad* se dejansko konča podobno kot namiguje že sam naslov, torej z (vsaj) delnim razpadom sistema vrednot predkolonialne ruralne Igbo skupnosti ter postopen prehod v vero in vrednostne sisteme kolonialistov, predvsem na račun zavračanja tradicionalnih božanstev in običajev. Uvod v *Nič*

več sproščeno je dejansko začetek konca. Zdi se, kot da avtor nadaljuje zgodbo na ruševinah prejšnjega dela. Sploh pa je podoben trend naracije opaziti skozi celoten roman.

Vseeno pa nam obravnavane tematike izrisujejo drugačno sliko kot je tista prikazana v *Razpadu*. Na eni strani kultura, skupaj z običaji belih uslužbencev kolonialnega aparata stoji v opoziciji ibojevski. Jasno so nakazane poti proti konvergenci obeh in odnos moči, inherenten temu procesu, vendar se v dobršnji meri s tem tudi zaključí zgodba stapljanja ter tako ostane zgolj pri približevanju. Daleč od tega, da bi lahko v tej isti maniri govorili o kakršni koli institucionalizaciji vedenjskih in vrednotnih vzorcev in praks. *Nič več sproščeno* pa je umeščen v čas, katerega atributi so že ustaljene prakse, ki presegajo manihejsko naravo dihotomije med – če poenostavim – poganstvom in krščanstvom, ruralnim in urbanim, tradicionalnim in modernizacijo.

C.L. Innes opaža, da je "jasno, da sta ločeni kulturi iz *Razpada* prišli skupaj na vrsto različnih načinov... saj [v uvodnem odstavku *Nič več sproščeno*] pogosto omenja rituale in posebne karakteristike prejšnjega romana. Prav to nam priča o silovitih spremembah, ki se dogajajo. Prav tako je jasno, da je ljubezen do debate in retorike ter žive oralne kulture tradicionalne Umuofije še kako živa." (Innes 1990, 44)

Podobno je s posedovanjem zakona. Kdo drži v rokah vajeti? Kdo ima avtoriteto nad legislaturo ter implementacijo le-te? Medtem ko v *Nič več sproščeno* sicer ne pride do dejanskega prenosa oblasti iz britanskih rok v nigerijske, je vseeno občuten premik v percepciji same dostopnosti do vzvodov oblasti skozi mesta višjih uradnikov, ki so sedaj na voljo tudi afriški izobraženi eliti, katere del je nedvomno tudi Obi. Dokler lahko v *Razpadu* opazimo Afričane predvsem kot pomočnike ter bolj ali manj poslušne izvrševalce ukazov svojih britanskih nadrejenih, je npr. Obiju podana večja avtonomija pri odločanju ter zaupana (večja) odgovornost. Četudi se (še) ni zgodil popolni obrat, saj je Obijev nadrejeni gospod Green britanskega porekla, je v tem oziru moč občutiti velik premik.

Deloma lahko vlečemo paralele Obijevega nesrečnega konca tudi v specifičnosti njegove situacije, v katero ga postavi šolanje na Zahodu. Preplet zahodnih in tradicionalnih vrednot, katerih produkt je po zaključenem šolanju Obi, ga postavi v socialni vakuum razhajanja tradicionalne vaške skupnosti, na katero je finančno in sorodstveno vezan z vrednotami, ki temeljijo na zahodnem individualizmu. Najmočnejše orožje Achebeja v ustvarjanju distinkcije med tradicionalnimi in modernimi elementi je prav jezik in način govora, ki ga govorec uporablja. Obijev govor ob sprejemu Umuofijskega vaškega sveta se tako prične:

... v Igbo jeziku in njegovih posebnostih v duhu tradicionalnih vrednot skupnosti – govor, ki preide v angleščino, ko zaprosi za štirimesečno usmiljenje preden začne z odplačevanjem svojega dolga. Njegovo zatrjevanje, da ima pravico do svojih odločitev brez vmešavanja je zavpito v angleščini, kar namiguje na mero do katere velja prepričanje, da individualna izpolnitev ter romantičnost izhajata iz zahodnjaške kulture.

(Innes 1990, 55)

Prav prehajanje med jezikoma nam dodatno skicira in pozicionira obravnavane teme. Skozi zgodbo Obija nam pisatelj predstavlja tudi trende vesternizacije mladih nacionalnih buržuazij, ki so na podobni poti odtujitve od večinske populacije kot njihovi kolonialni predhodniki in postajajo vse bolj vzrok kot pa rešitev nastajajoče situacije. Innesova ugotavlja, da je prav "ločitev in alienacija od njegove družine in skupnosti tista, ki povzroči Obijev razpad. Za Achebeja so problem prav ... mladi svetovljani kot je Obi, ki posvojijo modni pesimizem zahoda." (Innes 1990, 63)

Za Simona Gikandija je še posebej pomenljiva Obijeva romantična predstava o Nigeriji, ki se v času njegovega štiriletnega bivanja v Veliki Britaniji tudi manifestira v obliki pesmi. To se po njegovem mnenju zgodi predvsem zaradi umanjkanja občutka pripadnosti določeni skupnosti v tuji državi. (Gikandi 1991, 87) S fizično odtujitvijo od domače ruralne Igbo skupnosti in izpostavljenostjo zahodni individualizaciji posameznika Obi postopoma zamenja tesne vezi skupnosti s pripadnostjo naciji, s čimer realnost zamenja za romantičen konstrukt. Dejstvo, da med bivanjem v tujini začne pogrešati Nigerijo in ne svoje vaške skupnosti, priča o njegovi postopni individualizaciji, ki je le navidezno emancipirana. Tako kasnejši življenjski stil mladih elit kot že samo šolanje v tujini mu je bilo omogočeno zaradi tradicionalnih mehanizmov solidarnosti skupnosti, katerih vezi ne uspe pretrgati kot bi si to sam želel. Idealizirana podoba nacije tako služi kot projekcija njegove želje po individualizaciji. Situacija, v kateri se znajde Obi, je večplastna in izredno kompleksna. "Kot nacionalist se je uprl kolonialni ideologiji; kot bodoči Nigerijec je oslabil povezanost s svojo etnijo in regijo; kot Afričan v iskanju tradicije ceni vrednote ibojevske kulture, tudi ko ne živi po njenih predpisih. Nobene izmed zgornjih vezi ne mora ne popolnoma opustiti ne sprejeti ..." (Gikandi 1991, 97)

Spremembe v socialnem tkivu družbe so skozi roman jasno izpostavljene. Vendar njim ob strani prav tako zadržki in prepreke nadaljnji modernizaciji družbe, ki se plete med sponami kolonialne dediščine, vesternizacijo ter tradicijo in retradicionalizacijo, ki je direkten odziv na prvi dve. V tem diskurzu je predvsem pomembna vloga Clare, Obijeve partnerice, ki izvira iz

stigmatizirane kaste, imenovane *osu*. Navkljub dejstvu, da je Obijev oče Isaac veren in prepričan kristjan, mu Obijeva poroka s Claro predstavlja nepojmljivo sramoto. Čeprav poskuša Obi na vsak način pritisniti na njegove krščanske vrednote, je na koncu vse zaman. Oče mu odgovori: "Razumem, kaj hočeš povedati. Vendar ta stvar je globlja kot si misliš." (Achebe 1987, 120) Oče mu ob tem še pojasni, da je *osu* "kot gobavost v očeh naših ljudi". (Achebe 1987, 121) Roti ga v imenu njegovih otrok in njihovih potomcev, saj se ta stigmatizirajoči naziv v družini prenaša v nedogled. Navkljub trdno zakoreninjenemu krščanstvu je tradicionalne običaje nemogoče odpraviti tako rekoč 'čez noč'. Slednje lahko opazimo tudi v krščanskih molitvah, ki so zgrajene na tipični molitveni formi z analogijami iz sveta pregovorov Igbo skupnosti.

Medtem ko večina obravnavanih tem v romanu poskuša predstavljati stare zidove razmejitev in stremi k spremembam, se ob analizi vloge ter reprezentacije spola zatakne. Ženski liki v delu ne nosijo odgovornosti, ki bi jo v procesu emancipacije Nigerije lahko pričakovali od njenih hčera. Dihotomija med moškim svetom birokracije in vodilnih položajev ter njihovih tajnic in gospodinj je izredno močna. Čeprav so odnosi med Obijem in Claro dosti bolj liberalni kot npr. tisti med Obijevim očetom in njegovo materjo, je vseeno prisoten zaviralni moment, ki žensko vedno postavi na mesto opornika in brezizhodno pozicijo stranske vloge v igri življenja, pa četudi se to manifestira zgolj v pripravi obroka ali oreščka kola gostom v hiši.

V isti maniri polarizira avtor attribute ženskosti in moškosti preko povsem posvetnih zadev. Obijev oče govori o pisani besedi belega človeka:

Naše ženske so si naredile črne vzorce po telesu s sokom drevesa *uli*. Bili so lepi, vendar so kmalu zbledeli. Vendar včasih so naše staroste govorili o *uliju*, ki nikoli ne zbledi, čeprav ga še nikoli nihče ni videl. Danes ga vidimo v pisavi belega človeka. Če greš na sodišče lahko vidiš knjige, ki so jih uradniki napisali pred dvajset in več leti in so še danes takšne kot takrat ko so bile napisane. Ne govorijo eno stvar danes in drugo jutri ali pa eno letos in drugo naslednje leto.

(Achebe 1987, 115)

Hitro zbledeli vzorci so pripisani ženskam, pisane knjige uradnikov, ki preživijo desetletja, pa moškim.

Avtor s tem nakazuje na striktno polarizacijo spolov glede na zadeve politike in doma v tedanji družbi ter določeno situacijo prej vestno opisuje kot pa sugerira. Podobno je z opisom spalnic Obijevega očeta in matere. Očetove police zasedajo zlasti in predvsem knjige, kupi in kupi starih prevodov Biblije, predpotopnih matematičnih priročnikov, ipd. Avtor nam da

jasno vedeti, da čeprav Isaac ni nikoli zavrzel popisanega kosa papirja, njegova zbirka ni odraz njegove notranjosti in poti duševnega razvoja, pač pa prej projekcija želenega stanja. Soba matere je po drugi strani polna posvetnih reči, od oblek, loncev strjenega palmovega olja, kola oreščkov do palminega pepela, shranjenega v stari posodi. Spet se znajdemo v identični situaciji. Mesto ženske ni v besedi belega človeka, niti v njegovih institucijah. Čeprav je v Obijevem oddelku zaposlena Angležinja, prav njeno poreklo namiguje na odloženo emancipacijo afriških žena, ki v izrazito patriarhalnem okolju še ni dočakala potrebne svetlobe. Vendar je v preseku obeh opisov moč začutiti subtilno noto avtorja, ki pogloblja kompleksnost odnosov med spoloma. Innesova opaža, da čeprav vzorci iz *ulija* na ženskem telesu "zbledijo, dokler trajajo, nikoli ne postanejo ločeni od ženske, ki jo krasijo in lepšajo". (Innes 1990, 58) Po drugi strani so kupi papirjev v sobi Isaaca Okonkva zanj že dolgo tega izgubili vso uporabno vrednost in so zgolj sami sebi namen. Prav tako stvari iz sobe Obijeve matere služijo trenutnim potrebam družine, medtem pa Isaacove knjige hranijo zgolj ščurke.

Skozi roman lahko zaznamo tudi postopen kolaps sanj o enotni Nigeriji. Prvič to začutimo na Obijevem drugem razgovoru za službo pred komisijo, sestavljeno iz štirih članov – predsedujočega Angleža ter treh Nigerijcev, predstavnikov posameznih regij države. Med živahno debato med kandidatom in predsednikom komisije ostali trije ne pokažejo velike zainteresiranosti. Eden izmed njih še posebej izstopa, saj večino razgovora trdno prespi. Achebe kot opombo zapiše, da naj "v interesu nigerijske enotnosti [naj] regija ostane brez imena". (Achebe 1987, 35) Čas nastajanja romana sicer sovpada s pričetkom resnejšega razhajanja med regijami in etnijami v takratni državi, vse gorečnejšimi zahtevami po samovladanju ter v končni fazi tudi neodvisnosti. V spečem participantu razgovora Achebe nedvomno nakazuje nezainteresiranost Severne regije v pogajanjih z angleškimi kolonialnimi oblastmi, saj je kljub velikem pritisku Vzhodne in Zahodne regije sever pridobil samovlado šele šest mesecev pred dejanskim datumom neodvisnosti – tri leta kasneje kot Zahod oz. takorekoč na predvečer osamosvojitve. Spanec prav tako predstavlja sentiment preteklih teženj muslimanskega severa po secesiji (Eight-point Programme) in splošno nezainteresiranost politikov severa za zadeve bodoče federacije. Dodatno nam to predstavo zasidra avtor v dveh potezah Obijevega prebiranja pesmi z naslovom 'Nigerija', ki jo je spesnil med svojim študijem v Londonu. Ko jo prvič najde na listu papirja v knjigi A.E.Housmana *Zbrane pesmi*, se po prebiranju nasmehne in jo položi nazaj na mesto, kjer jo je našel. Na dnu te hvalnice Nigeriji je zapisan datum, London, julij 1955. Slednje v kombinaciji z medlim

nasmeškom Obija pri bralcu vzbudi občutek sentimentalnosti, otroške naivnosti, v katero je bil odet Obi med svojim bivanjem v tujini.

Drugič, ko Obi poseže po pesmi Nigerija, je zaključek še bolj grenak. "Tiho in mirno je mečkal papir v svoji levi dlani, dokler ni postal majhna krogla, jo vrgel na tla ter pričel obračati strani knjige naprej in nazaj. Na koncu ni prebral nobene pesmi. Knjigo je odložil na majhno mizico poleg svoje postelje." (Achebe 1987, 137)

Dokončen propad ideje enotne Nigerije in brezizhodnost kompleksne socialno-politične situacije, za katero – seveda simbolično – knjiga Angležev ne vsebuje rešitve. To simbolizira Obijevo listanje knjige A.S. Housemana naprej in nazaj v iskanju odgovora, ki pa ga ne najde. Tu avtor latentno nakazuje bralcu, da je odgovornost za rešitev internih problemov Nigerije na ramenih njenih prebivalcev in ne tujcev.

Gikandi pa opozaja na še en pomemben vir tenzij, ki jih Achebe skozi roman ne razreši. Sama ideja Nigerije in ustvarjanje vsebine, ki bi zapolnila ta izprazenjen koncept, priplava na površje v večini zapletov pričujočega romana, zlasti ob medgeneracijskih razhajanjih v percepciji nacije in vloge individuuma v njem. Tako se na primer vaščani Umuofije v nigerijski naciji dojemajo kot tujci, po drugi strani pa ta ista še nekonstituiranacija predstavlja identifikacijsko in moralno referenco Obiju. S tem vidimo, da Achebe ni "vpleten zgolj v proces poskusa opisovanja prebujanja nigerijske zavesti, pač pa poskuša predstaviti tudi pogoje, pod katerimi je bila nigerijskajacija ponovno izumljena in artikulirana s strani nove generacije, ter probleme, s katerimi so bili zaradi tega soočeni". (Gikandi 1991, 85) Treba se je zavedati, da poglobitvi razlog nerazrešenosti te problematike predstavlja odraz realnega stanja in ne nekonsistentnosti avtorja, saj je multietnična družba postkolonialne reinvincije le poglobila navidezno kohezivnost brez prave vsebine, vračajoč se k preživelim in zastarelim imperativom nacionalizma, ki je v emancipatornem boju dosegel minimalno raven unifikacije izven okvirjev posameznih etnij ter ob osamosvojitvi izgubil večino svoje moči.

5 RAZBLINJENE SANJE NEODVISNOSTI

5.1 Oris situacije v Nigeriji med leti 1960 in 66

Neodvisnost Nigerije se je udejanila ravno v obdobju širšega procesa dekolonizacije afriškega kontinenta, obdobju, ki je prineslo vrsto novih državnih tvorb. Neposredna posledica procesa osvobajanja izpod jarma kolonializma so bili novi nacionalni konglomerati, na katerih so bile osnovane novonastale države. Specifike procesa tvorjenja nacije na afriškem kontinentu, kot sem jih opisal v prejšnjih poglavjih, so za seboj potegnile vrsto turbulenc v postosamosvojitvenem obdobju. Prva podsaharska samostojna država nastane z dosegom neodvisnosti Gane pod vodstvom dr. Kwame Nkrumaha leta 1957, leto kasneje pa se izpod francoske nadoblasti izvije še Gvineja.

V letu 1960 se antikolonialno gibanje razvije kot požar v savani in zajame skoraj celotno podsaharsko Afriko. Vstop v revolucionarno leto 1. januarja zaznamuje osamosvojitve Kameruna, ki ji nato v tem vrstnem redu sledijo še Togo, Mali, Senegal, Madagaskar, DR Kongo/Kinšasa, Somalija, Dahomej (po letu 1975 se preimenuje v republiko Benin), Niger, Burkina Faso, Slonokoščena obala, Čad, Centralno afriška republika, Kongo/Brazzaville, Gabon, Nigerija in Siera Leone. Val prevzemanja oblasti se sicer še nadaljuje, vendar v večjih časovnih razmikih, z izjemami, ki segajo celo v devetdeseta leta prejšnjega stoletja (Namibija v letu 1990 in Južnoafriška republika leta 1994).

Postkolonialno obdobje predstavlja za večino bivših kolonij čas političnih napetosti in nasilnih prevzemov oblasti. Prvi in verjetno najpomembnejši udarec afriški socialistični revoluciji je bil zadan pičla dva meseca po osvoboditvi DR Konga/Kinšasa, kjer so v strahu pred socialistično vlado Patrisa Lumumbe v akciji, podprti s strani CIE, umorili omenjenega premiera in na čelo države nastavili, kot se je izkazalo v naslednjih slabih štirih desetletjih, krvnika in norca po imenu Mobutu Sese Seko. Val državnih udarov se je v tem obdobju nadaljeval s podobno intenzivnostjo kot osamosvojitve pred nekaj leti. Togo, Kongo/Brazzaville, Dahomey, Gabon, Burundi, Centralnoafriška republika, Zgornja Volta (današnja Burkina Faso), če naštejemo samo tiste do leta 1966.

Nigerija v teh letih ni predstavljala nikakršne izjeme. Politične krize in nemiri v različnih delih države so se pričeli kmalu po prevzemu oblasti. Zdi se, da je odsotnost skupnega sovražnika odprlo prostor za razprtije in spore med različnimi skupinami znotraj novonastale

države. Kriza znotraj AG²⁴, ki izvira že iz ustavnih nedorečenosti nasledstva vodje stranke iz obdobja pred osamosvojitvijo, se je še dodatno poglobila po njej. Ko je Obafemi Awolowo oznanil svoj odstop iz mesta regionalnega premiera ter prevzel vodstvo stranke na federalni ravni, je nastal vakuum in povzročil boj za nasledstvo in posledično delitev stranke. S.L. Akintola kot namestnik predsednika stranke pričakuje, da bo mesto premiera regije pripadlo njemu. Zbral je tako podporo prominentnih članov stranke in zasedel mesto premiera regije v Ibadanu. Vendar pa sta, še preden je Akintola prispel v Ibadan, njegova rivala za premiersko mesto odstopila s svojih ministrskih pozicij, kar je še dodatno poglobilo krizo znotraj AG. Naslednji kamen spotike med Awolowom in Akintolo je bila poraba sredstev, akumuliranih v obdobju druge svetovne vojne. Prvi se je, kot vodja stranke, nagibal k večji investiciji v stranko za pridobivanje podpore, medtem ko je Akintola, zdaj že premier regije, želel z njimi vzpostaviti ravnotežje v regionalnem proračunu. Spor se je do leta 1962 poglobil do točke, ki je vodila v izobčenje Akintole iz AG.

Glede na dejstvo, da na federalnih volitvah leta 1959 nobena stranka ni osvojila večine glasov²⁵, si je v postosamosvojitvenem obdobju premier federacije Alhaji Tafawa Balewa prizadeval za formacijo koalicije strank, ki bi vodila v vlado nacionalne enotnosti ter premostila prepade med posameznimi regijami, ki so se v tem obdobju le še poglobljali. Ponudba je bila poslana vodji AG Awolowu v želji, da se pridružijo federalni vladi, s čimer bi on sam pridobil mesto namestnika federalnega premiera, a so jo člani AG, zaskrbljeni, da bi takšna koalicija omajala njihovo socialistično pozicijo, zavrnil.

V tem času je bila ustanovljena komisija, ki je bila zadolžena za preverjanje razporejanja sredstev na regionalnem nivoju. Njene ugotovitve in obtožbe so privedle do izdaje nalogov za aretacijo več članov AG, vključno z vodjo Awolowom. Akintola je bil v začetku leta 1963 s podporo vplivnih državnikov in z ukazom federalne vlade tako nameščen na mesto premiera regije. Z združitvijo svojih podpornikov in opozicijskih NCNC je osnoval vlado, kar je postavilo prej vodilno AG v opozicijo. Kriza v zahodni regiji pa se je iz dneva v dan poglobljala, saj je bila ta razdvojena bolj kot kdaj koli prej.

Največja zamera na novo nastavljenim politikom postosamosvojitvenega obdobja je bržkone letela na račun njihovega razsipnega ter nadutega obnašanja, prekomernega razkazovanja

²⁴ Za podrobnejši vpogled glej Osahghae 1998, strani 39-40.

²⁵ NPC dobi večino v severni regiji, NCNC v koaliciji z NEPU na vzhodu ter AG na zahodu. Za natančnejšo porazdelitev parlamentarnih sedežev glede na regije glej razpredelnico v Osahghae 1998, stran 33.

bogastva in očitne korupcije. Vse to je med ljudmi generiralo stanje naraščajočega nezadovoljstva, kar se je odrazilo v splošni stavki sindikatov v letih 1963 in 1964. Celotna situacija je vodila v še globljo krizo z nemiri v Tivlandu, takratnem srednjem pasu, kjer je množica ljudi (po nekaterih ocenah do 50.000-glavi množici upornikov) pobesnela in v svojem besu požgala okoli 30 000 hiš ter za seboj pustila več kot 45 mrtvih in hudo ranjenih "nasprotnikov države". Kapljo čez rob na poti k popolnem kaosu v državi so sprožili še nemiri po oktobrskih regionalnih volitvah na zahodu leta 1965 in nezadovoljstvo s federalnimi leto poprej, kar je pahnilo zahod ter s tem vso državo v izredno stanje.

Zanimivo v tej zgodbi je, da je bil izid Achebejevega romana *Mož iz ljudstva* napovedan 17. januarja leta 1966 in predstavljen na sestanku Društva nigerijskih avtorjev tri dni pred tem, dobesedno na predvečer državnega udara. Achebe je svoj najnovejši roman napisal sicer že leto poprej, v obdobju do njegovega izida pa je oblikoval še končne detajle.

Kot se je izkazalo kasneje, ni bil samo Achebe tisti, ki je v tem času izpopolnjeval zadnje detajle svojega dela. Major nigerijske vojske Chukwuma Nzeogwu je medtem že načrtoval državni udar in prevzem oblasti. Skrbno dodelan načrt je realiziral 15. januarja 1966, ko je s svojo ekipo zarotnikov v eni sami noči pobil brigadirja Ademuleguna in najožji vrh nigerijskih oboroženih sil. Isto noč so svoj konec doživeli tudi premier federacije Alhaji Tafawa Balewa, minister za finance Festus Okotie Eboh, premier severne regije sardauna Ahmadu Bello ter premier zahodne regije Akintola. Predsednik Azikiwe se je na svojo srečo v tem času mudil v tujini. Udar je bil izpeljan skoraj do popolnosti, a z majhno, vendar ključno pomanjkljivostjo. General Ironsi, vrhovni poveljnik nigerijskih oboroženih sil, se je atentatu izmuznil in nemudoma izdal ukaz zadušitve državnega udara. Zasedel je tudi mesto vrhovnega poglavarja Nigerije. Zarotnike so aretirali, Ironsi pa je pričel svojo vladavino, osnovano na dekretih. In prav z dekreti, natančneje z dekretom številka 34, ki je 24. maja 1966 uvedel abolicijo regij, si je izkopal svoj grob. Zaradi omenjenega dekreta so namreč na severu izbruhnili množični nemiri, kar je državo pahnilo v stanje negotovosti. Konec julija istega leta se je zgodil ponoven prevrat. Pod vodstvom polkovnika Yakubu Gowona so izvedli atentat na generala Ironsija, Gowon pa je bil nameščen kot novi vojaški poglavar Nigerije.

5.2 Mož iz ljudstva

Mož iz ljudstva je prvoosebna pripoved vaškega učitelja po imenu Odili, ki na povabilo svojega nekdanjega učitelja iz otroških let, zdaj ministra za kulturo, poglavarja Nange zapusti mesto učitelja in se nastani v njegovi vili. S tem je postavljen v središče umazanih poslov ministra ter priča njegovemu okoriščanju s pomočjo podkupnin. Ko se minister neke noči polasti še njegovega dekleta, se Odili spusti v odprt političen boj in ustanovi opozicijsko stranke, ponujenim podkupninam in grožnjam navkljub. Roman se zaključi z neorganiziranim državnim udarom, ko podivjane oborožene horde prisilijo vodilne v odstop.

Z romanom *Mož iz ljudstva* Chinua Achebe ubere nov fokus, ki se za razliko od predhodnega (*Nič več sproščeno*) spopada z neučinkovitostjo vlade na višjem nivoju. Lahko bi dejali, da je alegoričnost Obijeve mikrosituacije zlorabe javnega položaja zamenjala podobna pozicija Odilija, ki pa cilj svoje alegoričnosti išče v višjih instancah družbenega upravljanja.

Glede ideje in motiva za pisanje romana lahko povzamemo kar avtorja, ki je skoraj dve desetletji kasneje v knjižici *Težave z Nigerijo* zapisal:

Težava Nigerije je preprosto in jasno povedano nesposobnost njenega vodstva. Nič ni posebej narobe z nigerijskim karakterjem. Nič ni narobe z nigerijsko zemljo, klimo, vodo, zrakom ali čimer koli drugim. Problem Nigerije je v nepripravljenosti ali nesposobnosti njenih voditeljev, da se soočijo z odgovornostjo, da se soočijo z izzivom lastnega zgleda, ki je znak pristnosti pravega vodenja.

(Achebe 1983, 1)

In prav fokusiranje tematike romana na sam vrh državne uprave kaže na prepričanost Achebeja, da je prav tu izvor nastalega problema. Kot sem že pisal v poglavju o korupciji, je le-ta možna v tolikšni meri zgolj v okolju, ki omogoča pogoje za njen razcvet. Zlasti je pomemben osebni zgled posameznikov na najvišjih in najvidnejših pozicijah, ki s svojim ravnanjem in življenjskim slogom neposredno vplivajo na prevladujoč diskurz o moralnih imperativih koruptivnih praks med prebivalstvom, ter z odrekanjem pozornosti temu segmentu vladanja posredno ustvarjajo okolje, v katerem je korupcija tako razširjena in enostavna.

Vendar osrednja tema romana ni korupcija, pač pa izpostavljanje slabosti in nepravilnosti vodenja države, četudi je korupcija ena izmed pglavitnih očitkov slabega vladanja. Skozi

odnos med Odilijem, mladim učiteljem v vaški šoli, in starejšim premierom Nango nas avtor popelje v družbo vladajoče elite ter nam preko odnosa med njihovim poslovnim in zasebnim svetom skozi percepcijo Odilija alegorično oriše odnos voditeljev do njihovih subjektov vladanja in obratno. Odilijevo začetno neodobravanje in odklonilen odnos do Nange se sčasoma prelevi v prikrito občudovanje, ki vodi v začasno amnezijo prvotnih razlogov sovraštva in celo sočustvovanje s poglavarjem, ko le ta potoži zaradi težavnosti in domnevno nenagrajujoče narave njegove službe. Oziroma kot pravi sam poglavar Nanga ob različnih priložnostih: "Če kdo pride in ti reče 'Iz tebe hočem narediti ministra', se obrni in teci, kolikor te nesejo noge. Čista resnica, kar ti govorim. Pred Bogom, ki me je ustvaril." (Achebe 1989, 15)

Postavljeni smo v okolje razvijajoče se države, ki se nahaja v turbulentnem obdobju poporodnih krčev neodvisnosti, z razvijajočo se strankarsko strukturo in kronično borbo s poglobljajočo se inflacijsko krizo. Med opisi socialno-politične situacije v romanu in realnostjo takratne Nigerije ni očitnih razhajanj. Ker pa se delo konča z državnim udarom, kar, kot sem že dejal, sovpade z dejanskim datumom državnega udara, so po protiudaru vojaki oz. natančneje, horde, oborožene z mitraljezi, začele iskati tudi Achebeja. Osumljen je bil namreč sodelovanja v načrtovanju državnega udara majorja Nzeogwuja na podlagi vsebine pričujočega romana. Medtem ko se z banalnostmi takratnih obtožb ni vredno posebej ukvarjati, pa je takratni režim izpostavil vsaj eno pomembno vprašanje, ki je ključnega pomena za našo razpravo. To je primerjava med Odilijem ter avtorjem, saj je bila domneva nekaterih prvih kritikov romana, da je lik glavnega junaka zgrajen na avtobiografiji pisatelja. Eden začetnih odstavkov romana nam razbline dvome o omenjeni povezavi.

Tu so bili neumni in ignorantni vaščani, ki so neumorno plesali v čakanju, da ustrelijo s svojim smodnikom v čast enemu tistih, ki so pogнали to državo po bregu inflacije. Želel sem si čudeža, zvok groma, da utiša ta absurden festival ter tem revnim in neznatnim ljudem pove eno ali dve resnici. Seveda pa bi bilo to dokaj nekoristno. Niso bili samo ignorantski pač pa tudi cinični. Povej jim, da je ta človek izrabil svojo pozicijo za lastno bogatenje in oni te bodo vprašali – prav tako kot me je moj oče – če mislim, da bi normalen človek izpljunil sočen grizljaj, ki ga je dobra sreča postavila v njegova usta.

(Achebe 1989a, 2)

Kot opaza Innesova, je skorajda neverjetno, kako so lahko nekateri povezovali Achebeja z Odilijem. "Prepad med Achebejevim odnosom do vaščanov, ki se je manifestiral skozi prejšnje tri romane in njihova zavrnitev s strani Odilija, je enormen." (Innes 1990, 84) Če je

možna špekulacija, da avtor deli občutke do vodje na podoben način kot Odili, je povezovanje glavnega junaka z avtorjem absurdno.

Zgoraj navedeni odlomek iz knjige pa nam razkriva druge karakteristike odnosa med Odilijem in Nango ter nam še posebej približa lik glavnega junaka. Odili je mlad učitelj na vaški šoli, kamor ga pripelje življenje po študiju na univerzi. Opis sprejema premierja Nange nam poleg njegovega prezira do politikov na oblasti poda tudi njegovo percepcijo vaške skupnosti, od katere se čuti tako odtujenega. Označevanje vaščanov z besedami, kot so ignorantski, neznatni in cinični, prikaže Odilija kot del vesternizirane izobražene peščice, ki skozi svoj pesimizem pasivno kritizirajo oblast. Potencialna energija, ki izhaja iz Odilijeve zamere voditeljem, se pretvori v agens sprememb šele z incidentom na povsem osebni ravni, ko si Nanga vzame pravico do telesa Elsie – Odilijeve ljubljene.

Mož iz ljudstva, kot sem že omenil, opisuje neučinkovitost novih vladajočih slojev ter kontrast med njihovo 'teorijo in prakso'. Skozi zgodbo premierja Nange lahko začutimo ambivalenco odnosov do zahodnih elementov ter intelektualizma, ki je bil *zeitgeist* tistega obdobja. Antiintelektualizem je del ideologije večine avtoritarnih sistemov, kjer se poudarja preprostost in skromnost tako življenja kot tudi mišljenja. Zаметki Nangine ambivalence se pričnejo na samem začetku romana ob vzniku krize na mednarodnem trgu kave, ki je paradni konj izvoza nove države.

Nato je prišel nagel padec cen na mednarodnem trgu kave. Čez noč (vsaj tako se je zdelo nam) je imela vlada na rokah nevarno finančno krizo. Kava je bila podporni steber naše ekonomije prav tako kot so bili pridelovalci kave temeljni kamen P.O.P.[People's Organization Party, stranka premierja Nange]

Minister za finance je bil v tem času vodilni ekonomist z doktoratom iz javnih financ. Kabinetu je predstavil celoten načrt spopadanja s situacijo.

Premier je rekel načrtu ne. Ni bil pripravljen izgubiti volitev zaradi zmanjšanja plačila pridelovalcem kave v tem kritičnem trenutku; narodna banka naj natisne petnajst milijonov funtov. Dve tretjini kabineta sta ministra podprli. Naslednje jutro jih je premier odpustil in zvečer nagovoril narod. Rekel je, da so odpuščeni ministri zarotniki in izdajalci, ki so se združili s tujimi saboterji, da uničijo nov narod.

(Achebe 1989a, 4)

Očitno favoriziranje osebnega blagostanja na račun stanja v gospodarstvu ter neupoštevanje mnenja strokovnjakov in obtožbe zarotništva so Nango umestile v kategorijo samodržcev, ki z

izločevanjem političnih nasprotnikov tudi znotraj lastne stranke okoli sebe zbirajo skupino somišljenikov, ki se strinjajo z vsako, še tako absurdno odločitvijo vodje. S tem se ograjujejo v izolirane oblastniške celice, znotraj katerih izgubljajo stik z dejansko situacijo v državi. Omenjene celice jim sicer omogočajo nemoteno vladanje brez vmešavanja opozicijskih mnenj ter so po strukturi in funkciji izredno podobne oligarhičnemu tipu oblasti, vendar, kot nam nakazuje avtor skozi razvoj zgodbe, prav tu – v odtujenosti od lastnega ljudstva – tiči seme njihove pogube.

Skozi naveden odlomek je moč občutiti tudi antiintelektualno razpoloženje, ki prežema takratno družbo, stimulirano predvsem s strani obnašanja in neposlušnosti vodstva do strokovnih kadrov, zaposlenih za svetovanje vladi. Achebe nam skozi roman na več mestih prikaže tendenco oblasti, da označi kategorijo ljudi, ki so svoje kvalifikacije pridobili v tujini, kot zarotnike in izdajalce. Poglavar Nanga v nagovoru naroda nadaljuje: "Od danes naprej moramo ljubosumno varovati našo težko pridobljeno svobodo. Nikoli več ne smemo zaupati našo usodo in usodo Afrike hibridnem razredu na zahodu izobraženih, snobovskih intelektualcev, ki ne bodo oklevali prodati svojo mater za krožnik juhe." (Achebe 1989a, 6)

Iskanje notranjega sovražnika ter podeljevanje vloge grešnega kozla razredu redkih izobražencev zagotavlja vodilnim stalno legitimacijsko oporo, kjer z označevanjem slednjih za izdajalce utrjujejo svojo patriotsko podobo. Naslednji dan se v sklopu iste anti-intelektualne čistke znotraj ministrovega kabineta pojavi v časopisu sledeča objava:

Naj sedaj in za venomer izrujemo iz našega političnega telesa, kot zobozdravnik izruje smrdljiv zob, vse tiste dekadentne marionete izučene v učbeniških ekonomijah, ki posnemajo kot opice manire in način govora belega človeka. Mi smo ponosni, da smo Afričani. Naši pravi voditelji niso tisti zastrupljeni z diplomami na Oxfordu, Cambridgeu ali Harvardu pač pa tisti, ki govorijo jezik ljudi. Stran s prekleto in drago univerzitetno izobrazbo, ki samo odtuja Afričana od njegove bogate in starodavne kulture ter ga postavlja nad njegove ljudi ...

(Achebe 1989a, 4)

Nenehno poudarjanje alienacijskega učinka zahodne izobrazbe na Afričana kajpak ne predstavlja poglavarju ovire, da sprejme častni doktorat neke obskurne univerze v ZDA. Nanga z nekakšno deško razposajenostjo pred Odilijem in nekim novinarjem oznani veselo novico, kar se na koncu sprevrže v narcisoidno preigravanje ujemanja naziva z imenom poglavarja. Vse to nam priča o inherentni nekonsistentnosti ter infantilnosti vladajoče garniture, ki ne vidi povezave med osebnim zgledom in doktrino stranke.

Frantz Fanon v svojem delu *Upor prekletih* obravnava problematiko vodij in nacionalnih buržoazij nerazvitih držav.

Toda videli smo, da je narodna buržoazija nerazvitih dežel nesposobna, da bi izpolnila kakršnokoli poslanstvo. Čez nekaj let postane razkroj stranke očiten in vsak, tudi površen opazovalec lahko vidi, da nekdanja stranka, od katere je danes ostalo le še okostje, služi samo še varovanju nedelavnosti ljudstva. Stranka, ki je med bojem pritegnila ves narod, se razkraja. Intelektualci, ki so se tik pred neodvisnostjo pridružili stranki, danes s svojim obnašanjem potrjujejo, da so se pridružili z edinim namenom sodelovati pri rezanju kolača neodvisnosti. Stranka postane sredstvo za uspeh posameznikov.

(Fanon 1963, 162-163)

Postkolonialen razvoj gibanj za neodvisnost je šel v večini držav tretjega sveta po podobni poti. Stranka, ki je zgolj okostnjak tiste iz časa borbe za neodvisnost, se, tako Fanon, pretvori v telo ljudi, ki so prisotni zgolj oportunistično. V podobni maniri reče v pogovoru z Odilijem poglavar Nanga: "Ne smemo prepustiti vsega plemenom iz višavij, od koder prihaja tudi moj tajnik; naši ljudje morajo iztisniti svoj pošten del nacionalne torte." (Achebe 1989a, 12)

Slednje v navezavi na Fanona lahko interpretiramo kot kontinuiteto kolonialne percepcije države kot plena, ki je podvržen neusmiljenemu ropanju ter okoriščanju redkih na račun mnogih. Država se ne dojema več kot plod skupnega truda in borbe, pač pa zgolj kot omejena količina bogastva, ki je na voljo tistim, ki so 'torti' najbližje, oz. kot jih poimenuje Fanon, 'kasta profiterjev'. (Fanon 1963, 167)

Skozi lik Nange pa nam Achebe nakazuje tudi izkoriščanje, ki ne zadeva samo ekonomskega kapitala, pač pa tudi simbolnega. Razločimo lahko dva obraza premierja Nange, vaškega in mestnega, ki ju izmenično uporablja glede na situacijo in maksimizacijo koristi glede na okoliščine. Spet se, kot že v *Nič več sproščeno*, pojavlja kontrast med ruralnim in urbanim, iz premostitve katerega izvira problemska platforma obeh romanov. Innesova lepo opiše dihotomno značajnost Nangine javne podobe.

Kontrast je na prvi pogled absoluten: po eni strani imamo spektakel Nanginega 'renčanja in lajanja' brez sramu v lovu za obilno nagrado ministrskega sedeža, ki vodi 'kardelo psov' in ima porogljiv smeh 'lačne hijene', Nanga, ki se obnaša kot prava žival. Vaški Nanga po drugi strani je povsem človeški, odgovarja toplo in odkrito učencu, ki ga ni videl več kot petnajst let, vesel vaščanov tako kot oni njega, poudarjajoč, da je minister služabnik, katerega zaslužek gre za zabave in donacije za dobrobit ljudi.

(Innes 1990, 85)

Prav tako si Nanga omisli še drugo ženo, mlado, lepo in neizobraženo Edno, s katero si olepša svojo podobo v mestu in na uradnih sprejemih. Vedno znova pridemo do izkoriščanja ruralnih elementov za pridobitev dodatnega kulturnega in simbolnega kapitala posameznikov, s katerim nam avtor alegorično nakazuje razloge pavperizacije ruralnih območij. Slednje Gikandi parafrazira ter postavi v odnos med afriškim pisateljem in perpetualizacijo kolonialnih družbenih vzorcev, ki jih osamosvojitev ni uspela odpraviti. Pravi, da je "afriški pisatelj ujet v brezizhodno politično situacijo med kolonialno kulturo, za katero je mislil, da jo bo osamosvojitev presegla, ter novo politično kulturo, ki povečuje najslabše elemente kolonialne dediščine." (Gikandi 1991, 103) Nekonsistentnosti in paradoksi družbenega stanja, v katerem je roman nastal, pa se po pričakovanjih tudi manifestirajo v samem delu, ki je deloma podaljšek stanja družbe, alegorično nadgrajen z elementi fikcije.

Medtem ko Achebeju ne moremo očitati pomanjkanja izjemnih veščin opisovanja družbene situacije, pa skozi njegove romane ne zasledimo jasne politične umestitve oz. ideologije, ki bi vsaj prikrito vela iz njegovih del. Ob snovanju nove opozicijske stranke pisatelj omenja poleg domačih aktivistov tudi gospoda iz vzhodne Evrope, katerega natančnega porekla in imena ne izvemo, razen tega, da končuje povedi večinoma z 'yes' v obliki vprašanja. Prisotnost 'tovariša' govori o podpori porajajoči se stranki, ki brez dvoma izvira iz t.i. vzhodnega bloka. Čeprav se splošna atmosfera omenjenega sestanka odvija v levičarskem duhu, vodja skupine zaključí, da si ne morejo privoščiti oznake komunisti, saj bi to pomenilo njihov konec pri podpori volivcev. Simptomatičen je tudi vzdevek vodje stranke, Kulmax, s čimer je moč ironično zaslutiti povezavo s Karl Marxom. Achebe s tem ustvari bipolarno sliko, na eni strani Nangine stranke, sponzorirane s strani ZDA, ter opozicijske, ki se ideološko in finančno napaja s strani komunističnega bloka, vendar se ne opredeljuje. Dejstvo, da v tekmi za volivce ne zmaga nobena stran, pač pa oblast prevzame vojska, govori v prid pisateljevi neopredeljenosti. Vojska po prevzemu oblasti prepove vse delujoče politične stranke, kar simbolizira Achebejevo distanco do obeh predstavljanih opcij. Poleg tega se odpove tudi možnosti, da bi ljudstvo enotno stopilo na ulice ter zahtevalo odstranitev korumpiranega vodstva. "Ne, ljudje niso imeli nič s padcem naše vlade. Kar se je zgodilo je bilo preprosto to, da so neposlušne zločinske bande in zasebne vojske okusile kri in moč v času volitev ter ušle izpod nadzora in uničile svoje gospodarje in delodajalce. In zato niso imele nasploh nikakršnega javnega razloga." (Achebe 1989a, 145)

Torej tudi ljudje niso nasedli ne prvi in ne drugi opciji. Slednji odstavek je pomemben in nujen za pisatelja, da se distancira od političnega kontinuuma, ki ga vzpostavi skozi roman. V

primeru, da bi na koncu sledil množični upor ljudstva, bi lahko sklepali, da je socialistična opcija s svojimi zborovanji in propagando prepričati dovolj veliko število ljudi za množično reakcijo, kar pa bi postavilo Achebeja pred odkrito simpatiziranje s socialistično naravnostjo prihodnje poti nigerijske družbe. Tej oznaki se pisatelj še enkrat virtuosno izmakne prav skozi zgoraj citirani odlomek.

Odnos med spoloma v romanu *Mož iz ljudstva* je v veliki meri podoben tistemu iz *Nič več sproščeno*. Premika v vlogi ženskih likov ni zaznati, saj so zopet zreducirane v pozicijo stranske participacije in venomer vezane na moški lik, ki je agens zgodbe. Tako je Elsie zgolj prelomna točka v boju med Odilijem in Nango, ki predstavlja drastičen zasuk v poteku zgodbe. Po omenjenem obratu prevzame pozornost Odilija, ki jo je poprej zaposlovala Elsie, Edna. Vendar pa tudi ta od začetka Odilijevih poskusov, da bi Nangi prevzel nevesto, igra zgolj instrumentalno vlogo. Šele na koncu si Odili zaželi njo samo in ne njo zgolj kot instrument maščevanja Nangi.

Podobno ugotavlja tudi Innesova, le da ona vidi ženske like romana kot pomembne momente, ki dodatno izoblikujejo in pojasnijo moške like. "Vloga žensk je v romanu izredno pomembna, saj skozi odnos moških do njih lahko dobimo ne samo večje razumevanje likov Nange in Odilija, pač pa tudi paralele odnosov med politiki in volivci." (Innes 1990, 88) Tako si po vlogi predstavljanja volivcev stojita nasproti Elsie in ga. Nanga, od katerih prva predstavlja emancipirano urbano okolje, druga pa s tradicijo globoko prepleteno ruralno. Edna gravitira med obema poloma, saj glede na svoj izvor pripada vasi, vendar jo lahko umestimo na prehod med obema, saj je v teku priprav, da se pridruži gospodu in gospe Nanga v mestu kot druga žena. Vse lahko smatramo kot "pomembne elemente volilne baze ali drugih vplivnejših teles, ki jim politiki ali dvorijo ali jemljejo za samoumevne." (Innes 1990, 88)

Veliko emancipatorno funkcijo ima med drugim tudi za ženske sam zaključek romana, kjer partnerka ubitega Kulmaxa, Eunice, ustrelj v prsi njegovega morilca, ministra Koko. Achebe zaključi roman s tem odstavkom: "V režimu, kjer vidiš človeka zjutraj preklinjanega, ker je ukradel palico slepcu in kasneje postavljanega na oltar novega svetišča v prisotnosti vseh ljudi, da bi lahko novem mašniku zašepetali v uho – v takšnem režimu si umrl dobro smrt, če je tvoje življenje navdihnilo nekoga, da stopi naprej in ustrelj tvojega morilca v prsa – brez zahtevanega plačila." (Achebe 1989a, 150)

Zaključni odlomek odpira vrata ženski emancipaciji ter participaciji v konstruiranju družbe, ki je tako rekoč šele na začetku poti, vendar se avtor zaveda, da so prav začetni koraki ključni.

Medtem ko je iz odlomka razvidno pisateljevo razočaranje nad družbo, katere mnenje je podobno spremenljivo kot vreme, je v zaključku položil svoje upe na novo generacijo inspiriranih izobražencev, globoko predanih spremembi stanja, v katerem se nahaja družba.

Poglavje zaključujem z enim najbolj znanih odstavkov knjige, v katerem Achebe skozi razmišljanje Odilija razkrije vzrok težavnosti poti, po kateri stopajo mlade osamosvojene postkolonialne države, ter je aplikativna na širšem vzorcu emancipiranih področij po vsem tretjem svetu.

Človek, ki je ravno prišel iz dežja in si posušil telo ter oblekel suha oblačila je bolj zadržan glede tega, da se vrne nazaj v dež kot nekdo, ki je bil ves čas v hiši. Težava z našim novim narodom je – kot sem jo videl takrat ležeč na postelji – da ni nihče od nas bil pod streho dovolj dolgo, da bi rekel "K vragu s tem". Vsi smo bili skupaj v dežju do včeraj. Potem je peščica nas – pametni, srečni in redkokdaj najboljši – si izborila zatočišče, ki so nam ga zapustili bivši vladarji ter se zabarikadirali vanj. In od tu smo poskušali preko številnih zvočnikov prepričati ostale, da je prva faza borbe dobljena in da je naslednja faza – povečanje naše hiše – še pomembnejša in zahteva nove in originalne taktike; potrebno je, da se vsa nestrinjanja prenehajo ter da vso ljudstvo govori v en glas. Vsa nesoglasja in prepiri pred vrati zatočišča pa bodo spodnesla in podrla vso hišo.

(Achebe 1989a, 37)

Tako Achebe spretno opiše skozi preproste metafore težave s katerimi se neobhodno sooči veliko novonastalih držav v obdobju po osamosvojitvi. Prehod iz situacije, kjer je pridobitev neodvisnosti skupna borba celotnega ljudstva, kjer so vsi povezani v borbi enako 'mokri od dežja', do ustanovitve svežih nacionalnih buržoazij 'zabarikadiranih v novem zatočišču', opisuje vznik novih nedemokratskih režimov postosamosvojitvenega obdobja. Poudarjanje skupnega truda in žrtev boja za neodvisnost služi predvsem samopodeljevanju legitimnosti nove oblasti, ki se od prejšnje razlikuje zgolj po barvi kože ter se v imenu novih 'originalnih taktik' zateka nazaj k istim avtoritarnim ukrepom nedavno zrušenega kolonialnega režima. V veliki meri je odstavek alegorija na poskuse nove oblasti po omamljanju ljudstva z drogo deklarativne emancipacije in vnaprejšnjo opravičevanje spodletelih poskusov vladanja.

V podobni alegorični maniri kot v zgornjem odstavku opisuje težave novih postkolonialnih nacij lahko razumemo tudi razvoj zgodbe ministra Nange kot 'pasti afriške nacionalne zavesti'. Tako "narator poskuša razporediti ministra Nango v tri kategorije: nedolžnega ravnatelja, razvijajočega se politika in predsednika stranke, kateremu se upre. Da bi pojasnil in predstavil past nacionalne zavesti v Afriki želi narator, da bi brali vzpon in padec Nange kot alegorijo obljube in izdaje nacionalizma." (Gikandi 1991, 108)

6 ROJSTVO BIAFRE

6.1 Vojna za Biafro – 1967 do 1969

Zamera, ki jo nekateri posamezniki in skupine znotraj drugih etnij znotraj Nigerije gojijo do Ibojev, sega globoko v čas kolonializma pred julijskim protiudarom generala Yakubu Gowona leta 1966, ki je predstavljal le iskro do vrha napolnjenemu sodu smodnika. Vzhod države, tradicionalno prebivališče Ibojev, je bilo v času kolonializma podvrženo najintenzivnejšemu vplivu misijonarjev, kar jim je posledično prineslo najvišjo povprečno stopnjo izobrazbe v takratni koloniji. Iboji so se tako razselili po vsej državi in prevzeli administrativna mesta, mesta učiteljev, zdravnikov, itd. Kar se je zdelo kot smotrna poteza kolonizatorjev, je na obubožanem severu prineslo val neodobravanja in odkritega sovraštva do "tatrov" že tako redkih državnih služb na voljo domačinom. Kar je kolonialni aparat uspel zadušiti, je popolnoma ušlo iz rok (deloma namerno, deloma ne) novim voditeljem neodvisne Nigerije.

Po julijskem udaru generala Gowona se je situacija v državi bliskovito poslabšala. Dejstvo, da sta bila oba poprejšnja vojaška poveljarja ibojevskega porekla (tako Nzeogwu kot tudi Ironsi), je sprožilo velike nemire na severu države, kjer je že desetletja tlel antiibojevski sentiment in so že predhodno v majevskih nemirih pobili okoli tri tisoč ljudi, pretežno ibojevskega porekla. Že pred tem je dodatno olje na ogenj prilil Ironsijev dekret, ki je združil vse regije Nigerije v administrativno celoto, kar je bilo v drugih delih države interpretirano kot tendenca dominacije ene etnične skupine nad ostalimi. Kmalu po zadužitvi udara in namestitvi Yakubu Gowona na čelo države je prišlo do masovnih pogromov Ibojev izven vzhodne regije, posledica pa je bil množični eksodus nazaj v Vzhodno regijo. Kar se je sprva pričelo kot poboj vzhodnjaških častnikov, se je nato razširilo na navadne vojake in kasneje še na delavce, učitelje, poslovneže, inženirje, trgovce, medicinsko osebje in študente. Brezbrižnost Gowonovega režima, molk tradicionalnih poveljarjev severa ter celotne države z izjemo vzhodne regije so vodile v umik Ibojev nazaj na vzhod in formacijo ideje o secesiji od federacije ter ustanovitvi nove države, Biafre.

V tej ekstremno sovražni atmosferi in embargu, ki ga je posledično uvedla federalna vlada na vzhod, se je večina poprej razseljenih avtorjev znašla na istem mestu, vključno s Christopherjem Okigbom, Cyprianom Ekwensijem ter Gabrielom Okaro. Kljub vojni

deprivaciji deluje Citadel Press (citadel v prevodu pomeni zatočišče, trdnjava), ustanovljen že pred vojno, ki izdaja pesmi ter kratke zgodbe in eseje lokalnih avtorjev.

Politična situacija se je v prihajajočih mesecih še dodatno poslabšala, predvsem na račun Gowonove ustanovitve dvanajstih zveznih držav, s čimer je vzhodno regijo razkosal na tri dele. Takratnemu poveljniku oboroženih sil vzhoda Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu ni preostalo drugega, kot da razglasi 30. maja 1967, tri dni po objavi dekreta o formaciji dvanajstih zveznih držav, neodvisno državo Biafro ter s tem secesijo le-te iz federalne Nigerije.

Prišel se je močno neuravnovešen oborožen konflikt, podkrepjen z močno ideološko propagando na obeh straneh. Biafra, tako vojaško kot tudi propagandno, večinoma ubira defenzivno pozicijo. Glede na zelo maloštevilno vojsko in slabo oboroženost kakšna druga opcija v dani situaciji niti ni prišla v poštev. Znan tedanji evfemizem predsednika novonastale države Ojukwuja je opisoval Biafro v vlogi branitelja pred tendenco severnjakov, "da pomočijo Koran v morje." Res je, da ta evfemizem ni bil popolnoma privlečen za lase, saj je sovraštvo nekaterih prebivalcev severa tudi v resnici vse bolj pridobivalo karakteristike svete vojne oz. jihada. Kar je bilo na eni strani prikazano kot enotno stremljenje vseh Ibojev k samoodločbi naroda, je na drugi Yakubu Gowon vztrajno prezentiral kot solo akcijo generala Ojukwa.

Čeprav se je ta kronično neuravnovešen boj vse bolj nagibal na stran federacije, je leto 1968 postreglo s prvimi uspehi mednarodne diplomacije Biafre. Prva država, ki je priznala neodvisnost secesionistične Biafre, je bila Tanzanija pod vodstvom Juliusa Nyerereja. Kmalu zatem so sledili še Gabon, Slonokoščena Obala, Haiti ter Zamibija. Achebe je bil v tem času skupaj s preostalimi prominentnimi avtorji razpet med Biafro, ZDA, Evropo ter drugimi afriškimi državami, kjer so predstavljali razvoj stanja v njihovi novi državi. Verjetno je razlog pomanjkanja podpore velikih držav, kot so ZDA in Velika Britanija, za biafrsko stvar izviral zlasti iz orientacije, ki jo je ta nova država ubrala, čeprav je spisek držav, ki so nudile podporo, politično izredno razgiban. ZDA so ubrale nevtralno pozicijo, Francija jo je podprla, vendar ne priznala, prav tako sta jo podprla takratna fašistična Portugalska in Južnoafriška republika. Velika Britanija je podprla Nigerijo – tudi zaradi načela enotnosti afriških držav –, prav tako jo je podprla tudi Sovjetska zveza. Že od samega začetka so si "očetje naroda" prizadevali za čisti rez med neokolonialnim izkoriščanjem postkolonialnih držav s strani njihovih starih kolonizatorjev. Sam program ustanovitve Biafre je močno dišal po ustanovitvi

socialistične republike, čeprav tega v dobesedni navedbi ni zaslediti nikjer. Te špekulacije je še dodatno potrdila deklaracija principov biafrske revolucije, oznanjena 1. junija 1969 v vasi Ahiara, vendar nikoli dobesedno in javno. Že sama podobnost v imenu deklaracije s tisto iz Aruše, ki je udejanila socializem v Tanzaniji, je implicirala določene reference ter konvergentne točke med obema. Zlasti so se socialistični poziciji približali avtorji deklaracije iz Ahiare v razdelku Lastnina in skupnost (Property and the Community), kjer koncepta zasebne lastnine sicer neposredno niso zavrgli, vendar pa so jo postavili v odnos instrumentalizacije po potrebi in presoji države. Treba pa je posebej poudariti, da nikjer v deklaraciji ni bil niti z besedo omenjen socializem.

Ena izmed pomembnejših točk deklaracije je bila zavrnitev ideje etničnosti in predanost novi naciji, naciji Biafre. Kot je izjavil Gabriel Okara na sestanku biafrskih avtorjev z ameriškim romanopiscem Harveyem Swadowsom: "Zdi se mi pomembno, da vam izpostavim nekaj, kar mi sami jemljemo za samoumevno. To je, da nismo vsi mi Iboji, kot bi si lahko to predstavljali tujci. Jaz osebno sem Ijaw in Ekwere je Ibibio. Vendar danes smo vsi pripadniki biafrske nacije, enotni kot nikoli poprej." (Ezenwa-Ohaeto 1997, 145)

Kljub velikemu številu mednarodnih konferenc, predavanj in sestankov Achebeju in izbrani ekipi ni uspelo doseči večjega zasuka v poteku vojne. Boj se je razvlekel tudi v leto 1970, kjer je zaradi internih zapletov 14. divizija biafrske vojske razpadla in s tem posledično predala vojno. Uradna razglasitev predaje je bila izvršena 12. januarja 1970. Zasluge, da so deprivirane biafrske oborožene sile uspele razvleči upor na dolgih trideset mesecev bojevanja, gredo predvsem na račun pomoči iz tujine ter simpatiziranja nevladnih organizacij, kot so Rdeč Križ, Oxfam in Karitas. Osaghae (1998) navaja podatke o francoski podpori Biafri, ki se je v septembru in oktobru leta 1968 kazala v obliki skoraj tristo ton orožja, dostavljenega tedensko na biafrsko stran. S tem je Francija lastnoročno omogočila praktično premagani Biafri nadaljevanje borbe vse do uradne predaje leta 1970. (glej Osaghae 1998, 65-66)

Po končani vojni so sledila mučna zasliševanja vseh uradnih oseb z biafrske strani, vključno z Achebejem. Medtem ko je bilo fizično maščevanje federalne oblasti v veliki meri zajezeno, vsaj kar zadeva uradno izvedene usmrtitve, je bilo jezo ljudi težje nadzorovati. Večjih pobojev po končanem spopadu sicer ni bilo zabeleženih, je pa Nigerija dobila priložnost, da postavi Iboje v pozicijo grešnih kozlov ter razdiralcev nacije. Številna so tudi pričevanja o trpinčenju civilnega prebivalstva s strani federalnih vojakov. Finančno ministrstvo pod vodstvom

Awolowa je izničilo vse bančne račune²⁶, ki so funkcionirali v medvojnem času na biafrski strani, kar je vodilo v direktno pavperizacijo ibojevskega srednjega razreda. Z nekaj dekreti so tudi odstranili Iboje z vseh višjih gospodarskih pozicij, začele pa so se tudi težave s pridobitvijo dokumentov za pot v tujino. Antiibojevska atmosfera v povojni Nigeriji je prosperirala, saj je bila večina "neuradnih" sankcij sprejeta z velikim in neprikritim navdušenjem v drugih delih države.

Kot bomo videli v nadaljevanju, je deprivacija, ogroženost ter negotovost življenjskih razmer v opisanem obdobju drastično vplivala na ustvarjanje Chinue Achebeja. Leta vojne in vtisi, ki so jo spremljali, so zabeleženi večinoma v pesmih, ki jih bom obravnaval v nadaljevanju.

²⁶ Kar se dejansko zgodi je, da se izničijo vsi bančni računi, ki so funkcionirali v medvojnem stanju pod pretvezo menjave valute. Vsakdo dobi v zameno dvajset funtov, ne glede na prejšnje stanje računa.

6.2 Leta vojne in ustvarjanje

Radikalen zasuk v materialnih pogojih je prinesel Achebeju tudi spremembo v načinu umetniškega izražanja s pisano besedo, dodobra pa se je spremenila tudi sama vsebina, simbolika ter sporočilnost materiala, ki je nastal v teh skrajno neugodnih življenjskih razmerah. Nenehna napetost in negotovost fizične eksistence sta Achebeja odvrnili od uporabe romana kot sredstva izražanja in ga pripeljali do čustveno polnejših, udarnejših, predvsem pa krajših form – v prvi vrsti govorim o pesmih, esejih ter kratkih zgodbah, ki zaznamujejo Achebejevo medvojno ustvarjanje.

Chinua Achebe avtorefleksivno komentira omenjen zasuk v formi njegovega umetniškega izražanja. "Lahko pišem poezijo – nekaj kratkega, močnega, predvsem zaradi mojega razpoloženja. Lahko pišem eseje. Lahko tudi predavam. Vse to se ustvarja v kontekstu naše borbe. Doma veliko pišem, vendar ne fikcije pač pa bolj konkretne stvari v direktni povezavi z dogajanjem." (v Ezenwa-Ohaeto 1997, 149)

S tem dobi znana krilatica Raymonda Williamsa, da pomeni pisati na različne načine tudi živeti na različne načine, (Williams 1977, 205) večplasten pomen. Za omenjeno situacijo bi lahko lažje trdili, da prav živeti na drugačen način pomeni pisati na drugačen način. V enem izmed intervjujev Achebe nadalje opiše latentne transformacije njegove osebnosti pod težkim vplivom neposrednega oboroženega spopada: "Niti ne opaziš, da živiš na popolnoma drugačnem nivoju dokler ne zamenjaš okolja. Takrat sem to prvič opazil. En dan si bolj občutljiv kot navadno, spet druge dni si nervozen, vendar na koncu se vse priplazi za teboj. Ne zbudiš se nekega dne in opaziš razliko. Nakopiči se in šele z menjavo okolja – ko na primer leti nad teboj letalo v Kew Gardens – takrat se zaveš." (v Ezenwa-Ohaeto 1997, 141)

Podobno lahko trdimo za večino ustvarjanja med secesionistično vojno na ozemlju takratne Biafre. Redni večeri prebiranja poezije na različnih lokacijah, predvsem zaradi zavzemanja različnih mest s strani federalne vojske, so sproducirali veliko število pesmi ter kratkih zgodb, ki so izšle po končani vojni. Podobno je z zbirko Achebejevih pesmi, ustvarjenih v vojnem obdobju, ki so luč dneva ugledale šele leta 1971. Prvič so izšle v Ibadanu v Nigeriji pod naslovom *Pazi, brat po duši* (Beware Soul Brother) in doživele številne ponatise.

Iz pesmi veje težak veter nehumanih razmer, ki so stalen spremljevalec oboroženih konfliktov, pesnikovo razočaranje nad nastalo situacijo ter poetični opisi dehumanizacije

prizadete civilne populacije, ki v tovrstnih političnih sporih praviloma nosi najtežje breme človeških žrtev. Zaradi obsežnosti zbirke mi prostor, namenjen obravnavi medvojnega ustvarjanja, ne dovoljuje detaljne analize posameznih pesmi, pač pa bom osvetlil le najudarnejše med njimi in s tem poskušal rekonstruirati splošno atmosfero, v kateri so nastale.

Prva pesem v zbirki s preprostim naslovom *1966* nas postavi v napeto pozicijo zatišja pred nevihto, kjer avtor mojstrsko ustvari vzdušje napetosti skozi kontrast med prvo in drugo polovico pesmi. Prva opisuje predvsem nepremišljeno poigravanje s politiko in odsotnost razuma, medtem ko druga gradi temačno ozračje vse bolj neizogibnega oboroženega konflikta, ki se počasi plazi na obzorje. V drugi polovici pesmi nas Achebe popelje preko metafor v sam srž problema federalnega nasprotovanja biafrski secesiji ter vojaški pomoči svetovnih velesil pri zadužitvi biafrskega odpora.

Počasi navzdol v oddaljen podzemni jašek
diamantna konjica
vrtanja se priplazi bližje
dokler ne ostane le kaos
do redkega arteškega sovraštva,
ki je nekoč izbrizgnil toplo
kri v Božji obraz
potrdil Njegovo prvo
razočaranje v Eden.²⁷

Dejstvo, da je vzhodna Nigerija področje ogromnih zalog nafte, je botrovalo podpori velesil federalni strani ter pomanjkanju le-te na strani Biafre, saj so interesi mednarodne skupnosti ležali predvsem pod površjem – pri velikih zalogah črnega zlata – ne pa na njem. Vendar kot namiguje metafora, iz vrtin ne udari nafta, pač pa topla kri naravnost v božji obraz, s čimer pesnik napove vse bolj neizogibno prelivanje krvi.

²⁷ Slowly downward in remote/subterranean shaft/a diamond-tipped/drillpoint crept closer/to residual chaos
to/rare artesian hatred/that once squirted warm/blood in God's face/confirming His first/dissapointment in Eden
(Achebe 1972, 3)

To je tudi obdobje, ko Achebe izgubi vero v prihodnost enotne Nigerije, kar ga postavi v prve vrste diplomacije za biafrsko stvar. V ostrem odgovoru na pismo Margery Perham, ki v tistem času obišče Nigerijo (z izjemo Biafre) in napade biafrsko secesionistično gibanje kot neupravičeno na podlagi dejstev pridobljenih v Lagosu, Achebe pojasni svojo novo pozicijo, radikalno diametralno nasprotno v odnosu do prejšnje.

Bil sem državljani Nigerije in veliki vernik v nigerijsko enotnost. Do leta 1966 sem bil direktor nigerijskega radia za oddajanje zunaj njenih meja (Nigeria's external broadcasting). Večino svojega odraslega življenja sem preživel v Nigeriji, zunaj vzhodne regije danes imenovane Biafra. Poznal sem in ljubil Nigerijo. Zdaj jo več ne. Spremembo mi je vsilila grozna in travmatična izkušnja, ki ji pravimo genocid.

(Ezenwa-Ohaeto 1997, 139)

Trpljenje deprivacije biafrskih civilistov in oboroženih sil, sproženo po eni strani zaradi federalnega embarga na novonastalo državo, je povzročilo humanitarno katastrofo, ki je iz dneva v dan pridobivala vse bolj epske razsežnosti. Pesem *Begunska mati in otrok* (Refugee Mother and Child) prikaže smrt v luči ritualizirane vsakodnevne prakse ter njeno prisotnost v življenju tistih, ki se nahajajo na vzhodni strani velike reke Niger. Pesnik opisuje mater, ki češe svojega sina, kar bi bilo običajno rutinsko početje pred njegovim zajtrkom in odhodom v šolo. Pesem pričara atmosfero uničenja, ki vlada v tem času, z opisi okolice, v katerem se mati in sin nahajata, v objemu vonjav otroške diareje, izboklih reber, napihnjenih praznih trebuhov ter posušenih zadnjih plati neumitih otrok. Vendar je v tem vsakodnevem ritualu matere nekaj hudo narobe. Svojega sina češe, kot da bi polagala cvetje na majhen grob, s čimer pesnik parafrazira trpljenje celotnega prebivalstva Biafre. To prikaže z metaforo bolečine matere, ki izgublja svojega sina.

V kakšnem drugem življenju
bi to bilo malo vsakodnevno
opravilo brez posledic pred njegovim
zajtrkom in šolo; sedaj je
to naredila kot polaganje rož
na majhen grob.²⁸

²⁸ V izvirniku: In another life this/ would have been a little daily/ act of no consequence before his/ breakfast and school; now she/ did it like putting flowers/ on a tiny grave. (Achebe 1972, 12)

Podobno šokantna in brezkompromisna je simbolika v pesmi *Zračni napad* (Air Raid), kjer ob stopnjevanju bombardiranja Biafre že tako brezupno situacijo še dodatno poglobijo napadi iz zraka, ki svoje žrtve izbirajo večinoma naključno, razdejanje, ki v trenutku ostane za njimi, pa je enormno. Pesem je opis človeka, ki se poskuša pozdraviti in rokovati s prijateljem na drugi strani ceste, vendar je pri tem prepočasen. Drugega medtem raznese na koščke.

Tako hitro pride
ptica smrti
iz zlobnih gozdov Sovjetske tehnologije.
Moški prečka cesto,
da bi pozdravil prijatelja
je mnogo prepočasen.
Njegov prijatelj raztrgan na polovice
ima sedaj druge skrbi
kot prijateljski stisk roke
ob poldnevu.²⁹

Pretresljiv prizor opisuje nečloveške razmere nenehne negotovosti glede posameznikove gole eksistence, kjer kljub izredno težkim razmeram na zmanjka prostora za tople medčloveške odnose ter prijateljstvo. Ptice smrti iz zlih gozdov sovjetske tehnologije iščejo svojo metaforo v imanentnem, s katero pesnik brez dileme nakazuje podporo sovjetskega imperija federalnim oboroženim silam, ki kljub svojim marksističnim temeljem delujejo po principih imperialnih interesov v lovu za materialnimi dobrinami na račun človeškega trpljenja. Achebejevo presenečenje nad neverjetno iznajdljivostjo in požrtvovalnostjo vseh na biafrski strani je izraženo na več mestih v različnih intervjujih, ki jih je med vojno opravil na svoji mednarodni misiji. Tako v intervjuju za revijo *Transition* pod naslovom *Chinua Achebe o Biafri* opiše presenečenje, ki ga doživi ob vrnitvi v domovino. "Ob vrnitvi sem naletel na mlade deklice, ki so prevzele nalogo usmerjanja prometa od prometne policije. Resnično so to počele povsem

²⁹ It comes so quickly/ the bird of death/ from evil forests of Soviet technology/A man crossing the road/ to greet a friend/ is much to slow./ His friend cut in halves/ has other worries now/ than a friendly handshake/ at noon.
(Achebe 1972, 15)

same – nihče jih ni prosil. Takšen je duh v zraku in prav to ga naredi tako velikanskega in polnega upanja." (v Ezenwa-Ohaeto 1997, 134)

Zadnja pesem zbirke, ki bi jo rad v pričujoči debati osvetlil, je bržkone središčna celotni zbirki in si z njo deli tudi naslov. *Pazi, brat po duši* bralca v mehkem tonu opozarja na dan dviga iz težavne situacije, opisuje dan konca boja brez omembe njenega rezultata. S tem pesnik latentno opozori, da v vojnah ni zmagovalcev, pač pa samo poraženi in bolj poraženi. Vendar tu Achebejev pogled seže daleč naprej, saj opozarja svoje sotrpine o dnevu, ko bomo v uspavalnem lebdenju pozabili na razlog oddaljenega boja ter z od ugodja zamegljenimi čuti pustili, da se razvrednoti vse priborjeno. Opozarja na prežeče svinčenonoge in gluhe posameznike, ki so zainteresirani zgolj za vsebino črevesja naše zemlje. Ponovna vrnitev k razlogom tako burne reakcije federalne oblasti in njihovim pravim interesom, ki, kot sem že omenil, ležijo pod zemljo in ne na njej.

Vendar pazi se, brat po duši
pasti dneva ko se dvignemo
dneva uspavalnega lebdenja
na visokih vetrovih pesmi neba; pazi se
saj bodo tam takrat tudi drugi
leže čakajoči svinčenonogi, gluhi
strastni le za globoko črevesje
naše zemlje...³⁰

Splošna atmosfera vojnega obdobja je le še utrdila trdno pozicijo, ki jo Achebe zavzame v odnosu do umetnosti kot sredstva izražanja posameznika. V eseju predstavljenem na univerzi Harvard z naslovom *Afrika in njeni pisatelji* (Africa and Her Writers) leta 1972 se nasloni na tradicionalni nigerijski koncept *Mbari*, s čimer kritizira tiste poglede na zahodu, ki govorijo v prid larpurlartizmu. Tako Achebe trdi, da "ne obstaja stroga meja med ustvarjalci umetnosti in potrošniki le-te. Umetnost pripada vsem in je v funkciji družbe." (Achebe v Ezenwa-Ohaeto 1997, 170) Achebe v nadaljevanju eseja dodatno pojasni svoje stališče.

³⁰ But beware soul brother/ of the lures of ascension day/ the day of soporific levitation/ on high winds of skysong;beware/ for others there will be that day/ lying in wait leaden-footed, tone-deaf/ passionate only for the deep entrails/ of our soil... (Achebe 1972, 29)

Življenje v tretjem svetu je veliko bolj problematično; veliko bolj zahtevno in izzivalno, problemi pa pomagajo pri ustvarjanju literature; pritisk borbe za obstanek je ena sestavina. Vendar ne gre ostati s problemi, da bi lahko ustvarjali dobro literaturo... Bognedaj! Problemi so nujna sestavina v kreaciji pomembne literature. Zahod in bolj »udobni« deli sveta mogoče trenutno nimajo kaj veliko kar jim povzroča skrbi. Tako torej ustvarjajo literaturo, ki je lahka, osebna ali celo ničevna.

(Achebe v Ezenwa-Ohaeto 1997, 263)

Mbari, središčni koncept tega eseja, izvira iz jezika Igbo, govorjenega na področju današnje vzhodne Nigerije. "*Mbari* ilustrira umetnost v njeni socialni dimenziji ..." (Achebe v Ezenwa-Ohaeto 1997, 275) Deluje v binarnem odnosu med umetnikom in socialno realnostjo, med umetnikom in njegovim občinstvom. Ta relacija pogojuje vzajemnost komunikacije. Umetnost, ki nastaja v vmesnem polju med obema, pa zamegli standardno jasno prepoznavni poziciji subjekta in objekta. Narava koncepta sama po sebi izključuje enosmernost vpliva, kar tudi preprečuje izolacijo umetnika in njegovo odtujenost od družbe, kateri je ustvarjeni artefakt v končni posledici tudi namenjen.

Po končani vojni, točneje leta 1972, izide zbirka kratkih zgodb *Punce v vojni in druge zgodbe*.³¹ V nekaterih od teh zgodb Achebe opisuje grozote vojne in njene posledice ter splošno atmosfero povojne rekonstrukcije prizadete družbe, v zbirki pa je tudi nekaj zgodb, ki so nastale v obdobju pred vojno. Posveča se zlasti zgodbam posameznikov in taktikam preživetja, skozi katere alegorično prikazuje trpljenje civilnega prebivalstva v času oboroženega spopada in vsesplošnega pomanjkanja. Tako v zgodbi *Državljski mir*³² opisuje postavljanje nazaj na noge prebivalcev premagane Biafre, ki se po končanih grozodejstvih ponovno znajdejo v boju za neposredno preživetje. Razrast kriminalnih aktivnosti kot so oboroženi ropi prinesejo ponovno nad civilno prebivalstvo podobne tegobe kot za časa državljanske vojne, obenem pa Achebe skozi protagonista zgodbe opisuje optimizem, ki so ga v povojnih letih izkazovali preživeli. V kratki zgodbi z naslovom *Sugar Baby* opisuje zgodbo dveh prijateljev, eden od njih z nenehnim hrepenenjem po sladkorju. Ta zasvojenost mu v času vojne in vsesplošnega pomanjkanja najnujnejših živil povzroči prenekatero nevšečnost, vendar v njegovo trmo avtor subtilno skrije način s katerim so se mnogi ohranjali pri 'zdravi' pameti navkljub norosti vojne. Preusmerjanje pozornosti v stran od grozot vojne na trivialne vsakodnevne male užitke kot je sladkanje čaja s pravim sladkorjem je kajpak preživetvena

³¹ Izvirnik: *Girls at War and Other Stories*, Achebe 1977b.

³² Angleško: *Civil Peace*.

taktika mentalnega zdravja posameznika brez primere. Zadnja kratka zgodba v zbirki z naslovom *Punce v vojni* pa opisuje spreminjajočo se vlogo ženskega spola v vojnih razmerah, kjer je požrtvovalnost in odpovedovanje domena tako moških kot tudi žensk. Skozi razvoj zgodbe nas avtor popelje preko različnih tegob s katerimi so se ženske v teh razmerah soočale iz dneva v dan, od zateknja k prostituciji do iskanja finančne podpore pri vojnih dobičkarjih v želji po golem preživetju ter jih skozi dialoge med različnimi liki v zgodbi obravnava skozi prizmo moralnih pomislekov in upravičevanj glede na situacijo. Vse tri omenjene zgodbe v zbirki tako delujejo na večih ravneh: tako kot neprecenljiv etnografski material kot tudi nacionalna alegorija.

Konec vojne je sicer prinesel ponovno pridružitve Biafre federalni Nigeriji, vendar je pustil veliko stigmo na vzhodnjakih, zaradi česar so v prihodnjih letih prevzeli vlogo dežurnih grešnih kozlov.

7 NOVI ŽAREK OPTIMIZMA

7.1 Nigerija med leti 1970 in 1987

Povojna leta so za mnoge prebivalce vzhoda predstavljala grenko izkušnjo poraza in prisilne integracije v federacijo, ki jih je pred začetkom vojne dobesedno zavrnila ter skušala izriniti iz skupne države. Ta ambivalenca pozicije federalne vlade do vzhodnjakov je bila torej vzrok začetka in konca državljanske vojne in je botrovala večini povojnih travm, ki jih je prizadejala propadla ideja o samostojni državi. Ta je namreč mnogim tako v Biafri kot tudi drugje po svetu predstavljala zadnje upanje na boljšo prihodnost.

Desetletje, ki je sledilo, je minilo v atmosferi študentskih nemirov. Gibanje generacije 68', ki je pridobivalo vse večjo podporo po vsej Evropi in Severni Ameriki, je vplivalo tudi na ideje afriških študentov. Vendar kot nas uči zgodovina, imajo demonstracije na afriškem kontinentu redkokdaj podoben epilog kot tiste v drugih delih ekonomsko razvitejšega sveta. Tako je bil na primer odgovor na študentske demonstracije v Zairu (danes DR Kongo/Kinšasa) zaprtje univerze v Kinšasi in prisilen vpis celotnega študentskega korpusa v vojsko, kar je potekalo pod taktirko generala Mobuta. V Etiopiji je v podobni situaciji vlada zaprla univerze ter poslala študente v ruralna območja na prisilno delo pod pretvezo razsvetljevanja kmečkega prebivalstva o novih vladnih programih. Prav tako so nigerijske oblasti pogosto odgovarjale na demonstracije nasilno, neredko tudi z uporabo strelnega orožja, kar je s seboj prineslo tudi človeške žrtve v študentskih vrstah.

Poleg študentskih nemirov so povojna leta Nigeriji prinesla izjemno ekonomsko rast, predvsem na račun najdenih naftnih rezervoarjev ter naftne krize, ki jo je sprožila nacionalizacija naftnih rezerv Irana leta 1951 ter arabsko-izraelska vojna leta 1967. Ekonomska situacija, v katero je Nigerija vstopila kot največja izvoznica nafte afriškega kontinenta, je njene prihodke iz trgovanja s črnim zlatom povzdignila do neslutnih višav. Kar se je po eni strani izkazalo za izredno plodna tla za ekonomski razcvet, je po drugi z rami poglajlo cvetove korupcije. To pa je spet vodilo do novega državnega udara in strmoglavljenja vojaške vladavine Gowonovega režima leta 1975. Porast prihodkov je težko dojemljiva. Državni prihodki so se v uradnem poročilu federalnega ministrstva za finance iz leta 1961 do 1962 gibali okoli 52 milijonov britanskih funtov (104 milijone naira). Poročilo

za fiskalno leto 1979 do 1980 pa navaja prihodke vlade v višini okoli 13.8 milijarde naira (6.9 milijarde angleških funtov) skorajda izključno iz izvoza nafte.

Tudi brez posebnih sposobnosti in znanj uspešnega ekonomskega analitika lahko vidimo, da tudi astronomski zneski, ki so pričeli napolnjevati državni proračun, niso doprinesli k vsesplošni dobrobiti nigerijske družbe. Škandali korupcije, ki so prežemali medije in celotno družbo, razsipno življenje vladajoče elite in občutek prikrajšanosti večine prebivalstva zaradi koruptivnih praks vladajočega sloja so vedno hitreje vodile do vsesplošnega nezadovoljstva, ki je pripeljalo h koncu Gowonovega režima z nenasilnim državnim udarom 29. julija 1975, medtem ko se je Yakubu Gowon udeležil srečanja O.A.U. (Organization of African Unity) v prestolnici Ugande, Kampali.

Na mesto vojaškega poveljarja države je bil nastavljen general Murtala Ramat Muhammed, katerega sorodstvene vezi segajo do velikega sardaune Uthmana Dan Fodia, ustanovitelja sokotskega kalifata, ki si je v letih pred britansko okupacijo podredil večino severnih kalifatov. Murtala Muhammed je v sedmih mesecih vladanja nakazal novo smer in vizijo razvoja Nigerije, tako v polju administracije kot tudi vladanja samega. Uvedene spremembe so dosegle skorajda epistemološki premik v diskurzu percepcije prebivalstva preteklih vladajočih garnitur, tako s svojo izvirnostjo kot tudi s samo reprezentacijo vladajočega sloja ter načina njenega vladanja. Po Achebejevih besedah je na prvi dan vladavine novega generala izginila večina prometnih zamaškov v Lagosu, uradniki pa so bili na svojih delovnih mestih točno ob uri začetka dela. (Ezenwa-Ohaeto 1997, 194) Predvsem je nagovor novega poveljarja, ki je pozival k žrtvam in discipliniranosti prebivalstva, dosegel globok in nepričakovan odziv.

Prva in najbolj transparentna reforma vseh naslednjih je bil premik v samem življenju poveljarja države, saj je Murtala Muhammed utelešal skromen življenjski stil, ki je bil v nigerijskem javnem življenju do tega trenutka nepredstavljen in brez primere. Takoj na začetku je s svojo desno roko, Olusegunom Obasanjom, postavil datum predaje vladavine nazaj v roke civilne oblasti, kar je Gowonova administracija vsako leto znova odlagala. Sledila je ustanovitev novih zveznih držav ter preselitev prestolnice iz Lagosa v Abujo. Lagos je zaradi vse večjih prometnih zamaškov, neurejenega sistema kanalizacije, vse hitrejši rastočih slumov ter ranljivosti zaradi lege ob morju sčasoma postal neprimeren. Abuja v notranjosti, ki je bila takrat še razvijajoče se mesto, pa je ponujala primernejše okolje za vladajočo administracijo in decentralizacijo države. Zadnja reforma Muhammedove

administracije je bil odločen boj zoper korupcijo, kar je pripeljalo do velikih čistk znotraj administrativnega aparata federacije. Reforma sama po sebi sicer ni bila problematična, vendar je veliko število nadrejenih izkoristilo priložnost za poravnavo osebnih zamer skozi odpuščanje delavcev. Tako je država utrpela izgubo velikega števila izučenih uradnikov, ki jih je le težka nadomestila v prihodnjih letih.

Genialnost ter pionirstvo Murtale Muhammeda se je izkazalo šele v prihajajočih letih, ki so bila znova zaznamovana z državnimi udari in visoko koruptivnostjo vladajočih garnitur. Zarota, skovana s strani nekaj disidentov vojske pod vodstvom B. S. Dimke, je bila izvršena kot sicer neuspeh državni udar, v katerem so umorili generala Murtalo Muhammeda ter tako prenesli oblast v roke Obasanja, ki jo je nato na določen datum, 1. oktobra 1979, predal spet v roke civilni vladi.

Vladavina Obasanja je zaznamovana predvsem z njegovim odnosom do položaja v državi, pri čemer je v javnih nagovorih redno opozarjal, da ga je zasedel proti lastni želji. Leta 1979 je Obasanjo oznanil, da stara himna Nigerije ni več reprezentativna in zato objavil razpis za novo. Iz korpusa okoli 1500 različnih predlogov so izbrali pet najboljših in povabili nekatere prominentne člane literarnega sveta v komisijo, med njimi tudi Achebeja. Obdobje, v katerem je predsedoval Obasanjo, je bilo v veliki meri vrnitev k starim medetničnim napetostim, ki jih je vodja še dodatno podpihoval. Pomenljiv je bil njegov obisk univerze v Nsukki, kjer je pred začetkom svojega predavanja pozval vse prisotne, naj recitirajo nacionalno zaprisego. Po nekaj zamomljanih verzih je v dvorani nastopila tišina, Obasanjo pa je ob tem vzhodnjake označil za nepatriotske in jim s tem povrnil stigo izdajalcev.

Leta, ki so sledila, so bila polna tovrstnih kontradikcij. Na eni strani močna tendenca federacije k enotnosti, spet po drugi zavestno vnašanje razdiralnih momentov med različne etnije.

Predaja oblasti civilni vladi predsednika Shehu Shagarija se je izvršila 1. oktobra leta 1979. To je bil začetek formacije političnih strank in leta 1982 je predsednik PRP (Peoples Redemption Party) Mallam Aminu Kano Achebeja povabil, naj vstopi v njegovo stranko. Ponudba je bila na podlagi prosvetljenega programa stranke sprejeta, kar je Achebeju dalo tudi neposredno možnost za aktivno udejstvovanje v politiki.

Aminu Kano je v svojem političnem programu poudarjal predvsem vlogo kmetijstva v državi in stremljenje k agrokulturni avtarkiji Nigerije. Prav tako je uvedel študij agronomije v vse

pomembnejše višješolske ustanove v državi. Velik poudarek je postavljala tudi na vlogo žensk pri formiranju državne politike. Vendar kakor tudi Murtala Muhammed poporej, je Kano izgubil svoje življenje v stremljenju k reformaciji države. 17. april 1983 je datum smrti vodje PRP in datum izgube upanja na zmago na prihajajočih volitvah. Po smrti Kana so vodstvo stranke ponudili Achebeju, ki pa ga je zavrnil in zasedel mesto podpredsednika. V naslednjih mesecih so se spori znotraj stranke poglobili, kar je privedlo do izstopa Achebeja. Na nacionalnih volitvah istega leta je zmagala NPN (National Party of Nigeria) s Shagarijem na čelu.

Civilna vlada Shagarija, izvoljena v mesecu avgustu, ni dočkala novega leta, saj jo je v novem decembrskem državnem udaru z oblasti odstranil general Muhammadu Buhari. Avgusta leta 1985 se je zgodil nov državni udar, tokrat pod vodstvom tretjega moža SMC (Supreme Military Council – vladajoče telo Buharijeve diktature) Ibrahima Badamasija Babangide. Na podlagi obtožb zlorabe oblasti, kršenja osnovnih človekovih pravic in nesposobnostjo vladajoče elite, da bi se spopadla z ekonomsko krizo v državi, prevzame oblast ter zasede mesto poglavarja federacije. Babangida je ob tem obljubil, da bo leta 1990 vrnil oblast nazaj v roke civilne administracije. Dejansko so se predsedniške volitve izvedle šele junija leta 1993, ko je na volitvah zmagal znan jorubski poslovnež, M.K.O. Abiola. Babangida je skozi vrsto sodnih procesov volitve razveljavil, kar je povzročilo množične izgrede po vsej Nigeriji. Zmedo je izkoristil general Sani Abacha, ki je prevzel oblast in predsednika prehodne vlade Ernesta Shonekana prisilil k odstopu, sam pa stopil na mesto diktatorja federacije.

Po slabih šestnajstih letih neprekinjene vladavine vojaških režimov in po Abachejevi smrti zaradi srčne kapi leta 1998 je oblast prevzel general Abdulsalami Abubakar in jo po volitvah leta 1999 predal v roke novoizvoljenemu predsedniku Olusegunu Obasanju.

7.2 Mravljišča v savani

Skozi zgodbo treh prijateljev iz otroštva, Sama, Ikema in Chrisa, nas Achebe popelje v fiktivno državo subsaharske Afrike po imenu Kangan. Režim, katerega obraz in telo je iz dneva v dan vsebolj (Njegova Ekscelenca) Sam, z razvojem zgodbe pridobiva vse več lastnosti avtoritarnega političnega sistema, kar se konča z atentatom Ikema in preganjanjem Chrisa, ki nato v begu za svoje življenje na sever države umre pod streli pijanega vojaka.

Roman *Mož iz ljudstva* se konča z državnim udarom oz. množičnimi neredi, ki jih sprožijo oborožene skupine ljudi, zadolžene za varovanje tistih, ki so jih strmoglavili. *Mravljišča v savani* začne pisatelj takoj po uspelem državnem udaru vojske, ki postavi enega izmed treh središčnih likov knjige na mesto Njegove Ekscelence, poglavarja države Kangan. (Beseda Kangan sicer namiguje na Kamerun in Gano, s čimer je hotel pisatelj aplicirati zgodbo tudi na druge afriške države.) (Innes 1990, 152) Naracija je v primerjavi s prejšnjimi romani bistveno kompleksnejša, saj se pripovedovalec spreminja iz prvo osebnega (tako Ikem kot tudi Chris in Beatrice) do vsevednega in zopet nazaj.

Postavljeni smo torej v zahodnoafriško državo po imenu Kangan, ki je pred kratkim padla v roke vojske in njenega vrhovnega poglavarja, ki prične graditi kult osebnosti. Počasi spoznavamo odnose med tremi središčnimi liki. Sam (Njegova Ekscelenca), Ikem (urednik *National Gazette*, vladnega časopisa) ter Chris (komisar za informiranje) so skupaj odraščali in se izobraževali. Skozi dialog med Beatrice in Chrisom izvemo nekatere podrobnejše karakteristike tega trikotnika.

"Dobro, Ikem je bil intelektualec, Sam salonski lev, kaj pa ti?"

"Jaz sem bil zmeraj nekje na sredi. Niti tako bister kot Ikem niti tako družabno uspešen kot Sam. Po svoje sem bil zmeraj tisti, ki je imel srečo. Kot otroci smo peli pesmico, jo poznaš? *Prvi odkriva hude duhove, zadnji vije roke, srednji je otrok sreče*. Ste jo vi prepevali? Jaz sem bil otrok sreče."

"Ti lahko nekaj povem? Obljubiš, da ne boš jezen? Obljubiš? No, vsi trije ste neverjetno nečimrni. Kolikor vas zadeva, je zgodba te dežele zgodba vas treh..."

(Achebe 1996, 77)

Pisatelj skozi razvoj zgodbe opiše postopno konstituiranje kulta osebnosti vodje, ki je sprva nastavljen s strani vojske in kasneje kaže očitne tendence zadrževanja na oblasti, saj prelaga

datum predaje oblasti in z referendumu skuša doseči dosmrtno predsedovanje, a neuspešno. Začetni odstavki nas popeljejo v sam vrh vladajoče elite ter nam dodobra predstavijo atmosfero sejne sobe najvišjih figur oblasti, ki se tresejo in klanjajo pred velikim vodjo. Slednje pisatelj opiše z metaforami, ki jih vleče iz živalskega sveta, zlasti tistimi, ki opisujejo živali, ki se zavlečejo v svojo luknjo ob prisotnosti večje zveri. Edini glas opozicije predstavlja v sejni sobi Christopher Oriko (Chris), ki pa v primerjavi z urednikom *National Gazette* Ikemom izpade kot klečeplazec, čeprav je v omenjeni situaciji daleč najbolj ključovalen od vseh prisotnih. Na sploh deluje roman skozi alegorijo kot demistifikator kulta osebnosti, enega katerih imamo priložnost spremljati od njegovega začetka do neslavnega, a pričakovanega konca. Prav povezave med tremi glavnimi akterji, ki izvirajo še iz otroških in šolskih dni, služijo prikazovanju povsem naravne in človeške plati Vodje, ki jo je sam zavestno podvrgel kontroliranemu procesu metamorfoze.

Prav tako kot v prejšnjih romanih Achebe triumfira s svojim pretanjenim čutom za ironijo, s katero subtilno prikazuje ambivalence ter nekonsistentnosti skozi zgodbe in dejanja svojih likov. Tako je Ikem neomajen zagovornik revnih in depriviligiranih, obenem pa uživa vse prednosti življenja elit. Odpira se dilema, podobna tisti v *Mož iz ljudstva*, kjer je formiranje stranke v podporo najnižjim slojem družbe izvedeno v krogu izobražencev v odsotnosti predstavnikov volilne baze, ki jo *de jure* stranka zastopa. Pisateljeva pozicija v omenjeni dilemi ni povsem jasna, saj neposredno ne problematizira nastalih kontradikcij, je pa simptomatično dejstvo, da jih sploh opisuje. Dejstvo, da Ikem proti koncu pridobi neomajno podporo taksistov, ki pomagajo tudi pri begu Chrisa na sever, služi kot nakazovanje sprejemljive poti, saj najnižji sloji ne posedujejo zadostne izobrazbe ter posledično artikulacije, potrebne za zastopanje lastnih interesov.

Po že preverjeni formuli preteklih romanov Achebe ustvarja kontrast med vodstvom in opozicijo, ki je agens prihajajočih reform oz. revolucionarnih dejanj ter večinoma vsaj v enem časovnem obdobju marginalizirana. Podobno kot ustvari kontrast med neizobraženim poglavarjem Nango in krogom reformno orientiranih izobražencev v *Mož iz ljudstva*, se podobnega projekta loti tudi v dotičnem romanu. Njegovo Ekscelenco na več mestih nazorno prikaže kot človeka dejanj in ne misli. Ko povpraša Vodja svojega svetovalca za mnenje, ga kaj kmalu prekine in reče: "Ne sledim vam povsem, profesor. Prosim, izpusite pregovore, če nimate nič proti." (Achebe 1996, 25) Sploh pa se pisatelj v prikazovanju nekompetentnosti ne omeji samo na Vodjo pač pa je slednjemu podvržena celotna ekipa v vladnem kabinetu. Tako nam s komičnimi vložki prikaže tudi intelektualni deficit prej omenjenega profesorja.

"A ste še tle?" mu je za hrbtom zalajal dežurni in profesor Okong je spet oživel. V glavi je začutil praznino. Mogoče ima šef protokola na koncu hodnika kaj žganja v omarici. Požirek bi se mu prilegel." (Achebe 1996, 26)

Zanimiva je zlasti povezava med občutkom praznine v glavi in prvo mislijo, ki pride na pamet profesorju, torej zapolnitev oz. substitucija praznine z žganjem. Slednje namiguje tudi na opitost vladajoče elite z močjo. Kot pa sem že omenil, je najpomembnejši prav kontrast med nastajajočo opozicijo ter vladajočo garnituro, ki jo v tem primeru poosebljajo Ikem, Chris in predstavnik študentov Emmanuel, vsi izredno bistri, artikulirani ter visoko izobraženi, z jasno vizijo poti reform družbe.

Nikolai Jeffs v spremni besedi k omenjenemu romanu ugotavlja, da je v zadnjem romanu v primerjavi s prejšnjimi prišlo do neke vrste epistemološkega premika v Achebejevem dojemanju vzroka problemov nigerijske družbe. Kot trdi Jeffs,

...v Achebejevi analizi nigerijskih političnih problemov (*Problemi Nigerije*, 1983) ljudstvo ni več krivo za to, kakšne vladarje ima (kot je trdil v *Človeku iz ljudstva*), pač pa je za nigerijske probleme krivo vodstvo. Achebe je v svoji analizi celo konzervativen: predlaga več državljanosti vladajočih in tudi vladanih. Ob analizi klasičnih problemov afriških držav (plemenskost, korupcija) tako nimamo opraviti z globjo transformacijo same države."

(Achebe 1996, 272 – 273)

Podobno filozofijo nadaljuje tudi z njegovim zadnjim romanom. Problematizira zlasti poteze oblastnikov in odzive ljudi, ki jim sledijo kot posledica. Tozadevno je izredno pomenljiva uporaba besede *kabisa* v romanu, ki jo prične uporabljati Njegova Eksclenca po vrnitvi s srečanja afriških voditeljev v Ugandi. *Kabisa* je beseda iz jezika kisvahili, uporabljanega kot *lingua franca* na prostoru vzhodne Afrike, predvsem v Ugandi, Mozambiku, Malaviju, Keniji in Tanzaniji (v zadnjih dveh predstavlja kisvahili poleg angleščine tudi uradni jezik). Najbližji prevod besede *kabisa* je *za(res)*, uporablja pa se zlasti ob potrditvi določene izjave na koncu povedi. V tvorbi povedi ima sicer dokaj nepomembno vlogo in služi predvsem poudarjanju določene misli. Kot pa uvidimo skozi razvoj zgodbe, je prešla v vsakdanjo rabo preko celotnega družbenega korpusa vse do najnižjih slojev družbe. V odsotnosti avtorefleksije uporabnikov te besede glede razloga in izvora lahko domnevamo, da Achebe polaga odgovornost za širjenje deformacij v pore širše družbe predvsem na ramena njenih vodilnih.

Iz romana *Mravljišča v savani* veje, podobno kot iz predhodnih dveh, močan veter pisateljevega razočaranja nad novimi voditelji, ki so nasledili bele gospodarje. To poudari in

izkristalizira skozi Ikemovo razmišljanje, ko se le-ta udeleži javne usmrtnitve na enem od glavnih trgov, kjer se pod žgočim opoldanskim soncem zbere nepregledna množica krvi željnih ljudi. Sprašuje se o izvoru te neverjetne moči, ki omogoča večinski obubožani populaciji preživetje v tako surovih in nevzdržnih razmerah, v katere jih postavlja družba.

Ta smisel za humor, ki ga včasih obrne proti sebi, mora biti tisto, kar ga rešuje pred popolnim malodušjem. Naučil se je, kako iztisniti vsako kapljo užitka iz svoje kamnite sreče. In bedak, ki ga zatira, bo posebej poudaril ta užitek: *Vidite, oni nam niso niti najmanj podobni. Ne potrebujejo in ne znajo uporabljati razkošja, ki ga morava imeti vi in jaz. Imajo živalsko sposobnost, da zdržijo bolečino, kako naj to imenujem, udomačevanja.* Iste besede, ki jih je svoj čas uporabil beli gospodar za črno raso v celoti. Zdaj pa jih mi uporabljamo za revne.

(Achebe 1996, 48)

V besedilu izstopa predvsem zadnja poved, ki prikaže ironijo samostojnosti postkolonij, kjer zamenjava barve oblasti ne prinese vidnih sprememb za večinsko populacijo ter zgolj nadomesti eno vrsto zatiranja z drugo. Pisatelj na več mestih problematizira paradoksalne odnose med vladajočimi in večinsko, večinoma obubožano populacijo. Za orodje spet uporabi Ikema in nam z njegovo pomočjo oriše enega takšnih paradoksov.

Ikem je čisto dobro razumel korenine paradoksne situacije, ko odločitev za preprosto življenje brez okraskov, kot so šoferji, ni pomenila, da si skromen in vzoren državljan, ampak ozkosrčen skopuh, ker odžiraš vsakdanji kruh enemu od stotih in tisočih nezaposlenih šoferjev, ki se klatijo po ulicah. Ta paradoks je bil v svojih posledicah tako srevržen, kot bi hotel upravičiti klic po polnem razdejanju grotesknega sveta, v katerem raste – in uspeva.

(Achebe 1996, 154)

Krožnost nastale situacije in družbene klime, ki ponuja pogoje ne za njen vznik, pač pa za njeno perpetualizacijo ter neomejeno poglobljanje kompleksnosti in posledično tudi bizarnosti paradoksov, ki jih producira je tu jasno nakazana. V nadaljevanju razmišlja Ikem o rešitvi nastale situacije.

Morda bi korenit napad ozdravil tudi to bolno prizanesljivost, prizanesljivost na robu občudovanja, kakršno čuti zatirani pešec z ožuljenimi podplati do zatiralca, ki se vozi v mercedes benzu, leti z zasebnim reaktivcem in križari na razkošni jahti. To vztrajanje zatiranih, da jih je treba zatirati v elegantnem slogu! Le s kakšnimi polovičnimi ukrepi bi si človek upal ozdraviti kaj takega? Ne, ukrep mora biti celosten, silovit in vseobsegajoč!

(Achebe 1996, 154 – 155)

Achebe se zopet zavije v ogrinjalo ambivalence do možnih rešitev poglobljajoče se krize, ki jih Ikemov siloviti rez vidi v marksističnih zgledih. Že samo dejstvo, da je sledeče razmišljanje Ikemovo (skozi roman je z različnih polov političnega kontinuuma večkrat označen za marksista) in ne Chrisovo deluje kot distanciranje pisatelja od odkritega simpatiziranja z radikalno levičarsko strujo. Sam sem mnenja, da četudi je nemogoče popolno istovetenje pragmatičnega liberalista Chrisa s pisateljem, je Achebejeva naklonjenost, čeprav pasivno, bolj usmerjena na lik Chrisa kot pa Ikema.

Izredno zanimive so tudi paralele med temeljnim delom Franza Fanona in krutim koncem, ki ga doživi Chris, ko prispe v severno regijo Abazon v begu pred vladnimi milicami in vojsko. Dočimer je lik Chrisa in njegova smrt bazirana na Christopherju Okigbu ter njegovo tragično smrtjo v Biafrski vojni, konstrukcija zaključka romana odkriva nove vzporednice. Abazon predstavlja regijo, ki se že dolgo upira režimu v Bassi (glavnem mestu Kangana) ter je obenem tudi rodna regija Ikema. Po njegovi smrti postane edino smiselno zatočišče beguncema Emmanuelu in Chrisu, prav tako pa zaradi Ikemovega tragičnega konca predstavlja tudi neke vrste romarsko destinacijo za dvojico na begu, celo nekakšen dom. Okoliščine, v katerih izgubi življenje Chris, so izredno podobne tistim, ki so usodne za Namana iz pesmi Keite Fodebe z naslovom *Afriška zora*, ki jo navaja Fanon v svojem temeljnem delu *Upor prekletih*. Naman, najmočnejši vojščak rodne vasi je poslan na zahtevo kolonialnih gospodarjev v boj na bojišča v Evropi. Po preživelj vojni ter odlikovanjem, ki si jih je v času le-te priboril, v vas prispe vest, ki sledi tisti, ki najavlja njegovo vrnitev v rodno vas: "Toda mesec dni pozneje je desetenik Musa, najboljši Namanov prijatelj, poslal Kadii tole žalostno pismo: "Bila je zora. Bili smo v Tiaroye-sur-Mer. Med hudim prepirom, v katerem smo se sprili z belimi poglavarji iz Dakarja, je Namana zadela krogla. Počiva v senegalski zemlji." (Fanon 1963, 221)

Vzporednice so jasne. Tako Chris ob prestopu meje v Abazon naleti na naključno zaplenjen vladni tovornjak piva ter množico ljudi, ki je izkoristila padec vlade za pogasitev žeje in zabavo. Med vsesplošnim pijančevanjem Chris opazi vojaka, ki mlado dekle vleče proti njeni volji. Chrisova intervencija ga v končni posledici stane celo življenja. Tako Naman in Chris sta najhujše že preživela, za njiju je boj navidezno že končan, vendar je za oba usodna prav vrnitev v domačo deželo, kjer doživita svoj nesrečen konec zaradi vojaka, ki bi ga lahko vsak izmed njiju v trenutku smrti imenoval za svojega. Naman se bori na bojiščih Evrope in brani kolonialno silo z življenjem, usodni naboj pa pride ob stiku z rodno zemljo naravnost iz cevi

policista, ki varuje kolonialni sistem. Enako je usoden strel vojaka, ki ubije Chrisa nekaj trenutkov po sprejeti novici o državnem udaru, ki je strmoglavil Njegovo Ekscelenco.

Poleg treh glavnih likov je pisatelj namenil pomembno mesto v romanu tudi ženskim vlogam, saj Beatrice (Chrisova partnerica) in Elewa (Ikemova partnerica) dobijo skozi zgodbo vse pomembnejšo vlogo pri premostitvi preprek, ki ležijo na poti mlade države. Prav tu leži poglavitna razlika med Achebejevimi prejšnjimi romani in pričujočim, saj je v roke ženskih likov položil veliko odgovornost. Čeprav so državna oblast in najvišje instance le-te v domeni moških, imajo ženske vlogo opozarjanja na napake in luknje v teoriji vodilnih protagonistov. Tako Beatrice, visoka vladna uslužbenka, Ikemu v njegovo viziji nove družbe očita pomanjkanje mesta, namenjenega ženskam. Odlomek je iz dela romana, kjer Beatrice prevzame vlogo romanopisca in deluje kot nadomestni pisatelj. Spominja se svojega preteklega odnosa z Ikemom.

Zadnjih nekaj let sva se veliko prepirala o tistem, čemur pravim razpoka v njegovem oklepu sijajnih in izvirnih zamisli. Govorim mu, da nima nobene jasno opredeljene vloge za ženske in njihovo politično misel; in očitno me ni zmožen razumeti. Vsaj do nedavnega je bilo tako.

"Kako lahko rečeš kaj takega, BB?" je ponavadi kriknil, skoraj obupano.

Razumem pa tudi pomen njegovega obupa. Obtožiti moža, ki je napisal cel roman in igro o ženskem gibanju leta 1929, zaradi katere so britanske oblasti onemele od presenečenja, da ženskam ne daje jasne politične vloge! Ampak jaz mislim, da dandanes ni dovolj podeljevati ženskam isto vlogo, kot jim jo je dala tradicionalna družba, namreč da so se vmešale samo, kadar je vse drugo spodletelo. Kot ženske v Sembenovem filmu, veste, ko pograbijo kopja, ki so jih odvrgli njihovi moški. Ni dovolj, da so ženske zadnje razsodnice, h katerim se lahko zatečeš, kajti to zadnje zatočišče je prekleto predaleč in prepozno!

(Achebe 1996, 104 – 105)

Artikuliranost ter prodornost misli katere polaga v usta Beatrice pisatelj smo prvič priča v romanih Chinue Achebeja. Nikoli poprej ni ženski lik pokazal tolikšno zmožnost analitične refleksivnosti kot ravno tu. Vpliv Beatrice na Ikema pisatelj zasidra nekaj strani kasneje, ko Ikem privihra do Beatrice z zelo nujnim sporočilom na duši. "BB, mogoče si se spraševala, zakaj se danes tako čudno obnašam. No, prišel sem s poslanstvom, kakršnega nisem imel še nikoli... Prišel sem se ti zahvalit za največji dar, kar jih lahko človeško bitje podari drugemu. Dar vplogleda. To si mi dala in rad bi se ti zahvalil." (Achebe 1996, 110)

V roki ima politični manifest v malem, ki ga imenuje ljubezensko pismo. Samo imenovanje manifesta, ki deluje v pravni noti do preteklega zapostavljanja žensk, predstavlja rahle zadržke popolni enakopravnosti med spoloma, saj ženski spol še vedno reducira na objekt afekcije s strani drugega namesto postavljanja le-tega samega po sebi s čimer bi mu podelili tudi moč. Vseeno je premik v razmišljanju ter zastavljena pot konstrukciji odnosov na novi platformi revolucionarna. Nadalje pojasnjuje Ikem povezave med Svetim pismom ter tradicionalno religijo in navadami domačinov glede odnosa do žensk. Tako kot v ideološki doktrini krščanstva je v tradicionalnem verovanju ženska postavljena na mesto zadnje instance, razsodnika, ki stopi v soj luči, šele ko vse ostalo spodleti. "Hvala BB. Ta vpogled dolgujem tebi. Ne morem ti povedati kakšna bo nova vloga ženske. Ne vem. Nikoli si ne bi smel domišljati, da vem. *Ve* nam morate povedati. Še nikoli vas nismo vprašali. In ker vas nikoli nismo vprašali, morda niste premišljale o tem; morda nimate odgovora pri roki. Ampak v tem primeru naj se le vsi dobro zavedajo, kdo je *zdaj* na potezi." (Achebe 1996, 112)

Pričujoč dialog deluje spravljivo na dveh nivojih. Opravičilo Ikema lahko dojamemo tudi kot opravičilo pisatelja, saj skozi ta lik ponudi roko kritikom njegovih poprejšnjih romanov, katerih poglavitni očitek je bilo prav pomanjkanje vizije glede vloge žensk v konstruiranju nove družbe. V tem segmentu Achebe deluje širše kot je vidno na prvo žogo. Kljub temu, da piše predvsem o ustvarjanju nove nigerijske družbe je podeljevanje nove, prenovljene pozicije ženskemu spolu v družbi moč interpretirati kot tendenco apliciranja situacije na izgradnjo nove družbe, družbe, ki se ne omejuje v okvirih geopolitike. Tu pisatelj, kljub temu da uporablja situacijo, ki je izredno lokalizirana, deluje svetovljansko in globalno.

V tem oziru najmočnejšo simboliko nosi prav zaključek romana, ko se v turbulentnem času Ikemovega in Chrisovega preganjanja zbere skupina preživelih sotrpinov na krstu novorojene hčerke pokojnega Ikema in Belewe. Vlogo moškega odigra Beatrice, ki kljub tradicionalnemu krstu in običajem, ki jih ta predvideva, podeli novorojenčku ime. Otroku da ime Amaechina – kar v prevodu pomeni *naj-se-pot-nikoli-ne-konča* in velja za tradicionalno moško ime. Tu se pripeti dvojni obrat tradicionalnih vzorcev, saj moško vlogo podeljevanja imena prevzame ženska, ki da punčki moško ime. Da je slika popolna, na krst z rahlo zamudo prispeta še Elewina mati in stric, ki pa zamudita podelitev imena. Potek zamujenega rituala jim pojasnijo prisotni, kar v Elewini materi vzbudi močan odziv nasprotovanja, paradoksalno pa v njem ne vidi nikakršnega problema Elewin stric, ki je bil na prvem mestu določen za izvedbo obreda. Prav on v molitvi deluje najbolj pomirjujoče in spravljivo. Obred se zaključi s plesom, ki v

ekumenski maniri združuje plesalce različnih veroizpovedi, pobudnice tega pa so prav prisotne ženske.

8 NOVI ZORI AFRIŠKIH MIKRONACIONALIZMOV NAPROTI

Veličina romanov, kratkih zgodb in pesmi je ravno v podiranju meja, ki jih strokovna literatura neizbežno ustvarja. Temeljni koncepti postkolonialnih študij obravnavani v uvodu bi ostali izpraznjeni brez njihove nadgradnje, pa najsi bodo to 'trda' dejstva ali pa fikcija v književnosti. Etnografski moment Achebejevega pisanja z inherentno refleksijo ponudi prav to. Vsi obravnavani romani, pesmi ter kratke zgodbe so neizbežno produkt časa v katerem so nastali, zrcalo in odziv na družbeno situacijo ter pot, ki jo le-ta ubira. Moč fikcije je v premostitvi opisovanja sedanjosti, njenem vzajemnem delovanju tako v sferi imanentnega kot tudi transcendentnega. Prikazuje tako prehojeno pot kot tudi tisto, ki šele nastaja.

Preko analiziranega materiala, ki se razteza skozi obdobje slabih treh desetletij, sem poskušal prikazati postopno spreminjanje idej nacionalizma, dojemanja postkolonialne realnosti ter težav podrazvitih družb. Čeprav je analiza osredotočena predvsem na nigerijsko situacijo, bi le s težavo lahko trdili, da so problemi tipično nigerijski brez najmanjše možnosti vsaj minimalne posplošitve na širše območje subsaharske Afrike. Afrik je več, vendar problemi so podobni. Socialna in kulturna heterogenost, ki se razprostira od Mombase do Dakarja ter od Cape Towna do Kaira je v svoji raznolikosti polna in barvita kot flora in favna teh istih območij. Vendar politična situacija postkolonialnih držav, s preredkimi izjemami, izrisuje skupne temeljne probleme, ki na podoben način pestijo večino afriških nacionalističnih projektov šestdesetih let prejšnjega stoletja.

Konflikti, ki polnijo medijski prostor na Zahodu zgolj ob urednikovi želji po bolj 'eksotičnih' novicah, držijo prebivalce teh področji v primežu strahu in pomanjkanja že desetletja. Genealogija vsakega izmed njih neizbežno privede do istih faktorjev, ki jih lahko preštejemo na prste ene same roke. Vmešavanje in intervencije svetovnih velesil redko zadostijo tudi najminimalnejšim altruističnim standardom, saj je dobiček v ozadju praviloma močnejši stimulant. Privatne vojske velikih multinacionalk znotraj oboroženih konfliktov izolirajo oaze miru, kjer nemoteno nadaljujejo izkoriščanje naravnih bogastev do katerih tudi uradna oblast tega istega področja nima dostopa. Korupcija je v večini situacij endemična. Akutnost problemov se sčasoma le pogloblja, vzrok nastanka krize pa počasi tone v pozabo – prav tako njena možna rešitev.

Kjerkoli, tako v preteklosti kot tudi danes, so odkrita naravna bogastva posledično trpi civilno prebivalstvo. Dobiček od prodaje orožja vsem sprtim stranem ter izkoriščanja bogastev navadno romajo v isti žep, kjer je v primerjavi s celotnim izkupičkom potreben le drobiž za podkupnino vladajočih. Mehanizmi neokolonializma imajo že dolgo tega utrjene poti delovanja, ki potekajo mimo mednarodnih konvencij in prebivalcev, kateri so enakopravno udeleženi zgolj pri distribuciji degradacije okolja. Pritisk na afriški kontinent ob mrzličnem iskanju novih naftnih rezerv ter nahajališč mineralov in diamantov iz dneva v dan narašča. Šibka gospodarstva ujeta v odvisnost na čelu s skorumpiranimi politiki pa ne predstavljajo omembe vrednega odpora in spremembe, ki bi omogočila izboljšanje življenjskega standarda večinske populacije.

Kot prototip omenjenega služi prav sodobna Nigerija, ki se navkljub dejstvu, da je največja izvoznica nafte v Afriki, sooča s permanentnim deficitom goriva v splošni porabi. Pavperizacija področja delte reke Niger je od pričetka izkoriščanja 'črnega zlata' do danes nedvomno dosegla najnižjo točko. Nepopravljiva degradacija naravnega okolja s sestradanim in ubobožanim prebivalstvom je direktna posledica naftnih ploščadi Shell-a in drugih multinacionalk, ki iz morja bolščijo na kopno v posmeh posamezniku, državi, kontinentu in človeški solidarnosti. Koncentracijska taborišča druge svetovne vojne še zdaleč niso odpravljena. Prej prestavljena in razširjena.

'Romani razočaranja', kot opiše vse tri analizirane Achebejeve romane Elleke Boehmer (1995), so nedvoumen odraz časa in razmer v katerih so nastali. Tako *Nič več sproščeno* kot tudi *Mož iz ljudstva* ustvarita pri bralcu skozi razvoj zgodbe občutek razočaranja, razbitih sanj postosamosvojitvenega obdobja. Menjava barve vladajočih ni prinesla menjavo v barvi oblasti. Do neke mere lahko sem uvrstimo tudi njegov zadnji roman *Mravljišča v savani*, vendar se po nakazanem optimizmu bistveno razlikuje od predhodnjih dveh. Če lahko za Obija, protagonista *Nič več sproščeno* trdimo, da podleže koruptivnim praksam ter za Odilija v *Mož iz ljudstva*, da je v svojih sodbah in ravnanjih izredno labilen, smo v zadnjem romanu priča vzniku in nakazovanju optimizma za prihodnost. Oba glavna akterja romana *Mravljišča v savani*, z izjemo poglavarja seveda, sta predana svojemu delu in viziji. Viziji pravičnejše družbe, pa najsi bo ta marksistična ali pa levo-liberalna. Prav tu je moč zaznati najobčutnejši premik v Achebejevi fikciji, ki je naenkrat usmerjena naprej.

Skozi analizirane romane lahko uvidimo tudi postopno premikanje Achebejeve sporočilnosti ter fokusa. V *Nič več sproščeno* krivi za nastalo situacijo posameznika, kar v *Mož iz ljudstva*

prestavi na vodstvo države. *Mravljišča v savani* pa ponujajo vizijo usmerjeno v prihodnost. Achebejevo politično pozicijo in videnje morebitnih sprememb v državi težje opredelimo enoznačno. Glede na dejstvo, da je zavezan družbenim spremembam, v kontekstu afriških osvobodilnih gibanj gravitira v sklop socialistično orientiranih piscev, saj je zgolj slednja opcija ponujala oster politični rez zahodnem neokolonializmu. Vendar za razliko od Ngugijeve jasne opredelitve predanosti marksističnemu dojemanju poteka sprememb, se Achebe venomer izmuzne direktnem simpatiziranju s katerokoli radikalno opcijo. Njegovo pozicijo bi najlažje opredelil kot levo-liberalno, saj kot kritik družbenih razmer ne ponudi jasne rešitve. Zanj je značilno predvsem sklepanje kompromisov, tako v uporabi jezika kot tudi v nakazovanju političnih rešitev. Neredke so bile tudi obtožbe s strani afriških radikalnih marksističnih revolucionarjev, da je izdal afriško revolucijo. Iskanje sivine v črno-beli situaciji kajpak prej kot slej pripelje do tega.

Prebujanje starih, v nacionalističnih projektih navidezno potlačenih, mikronacionalizmov afriških etnij zajetih znotraj starih kolonialnih mej, je tako vzrok kot tudi možna rešitev večine konfliktov, ki smo jim priča od Somalije, DR Konga do Sudana in Sierre Leone. Seveda s skorajda pravljico predpostavko nevmešavanja zahodnih interesov. Kjer je projekt ustvarjanja z etnijami neobremenjene nacije spodletel – kar z izjemo Tanzanije in Gane v veliki meri velja za večino držav subsaharske Afrike – ostaja možnost razrešitve konflikta zgolj na ravni etnij z uvedbo avtonomnih pokrajin povezanih v vzajemnem sodelovanju. Kot lep primer lahko na tem mestu služi že od leta 1991 osamosvojena severna pokrajina Somalije, Somaliland, ki navkljub skoraj dvajset let trajajoči državljanski vojni na področju južne in osrednje Somalije, uživa relativno mero miru, z vzpostavljenimi vladnimi institucijami in razvijajočo se zdravstveno in izobraževalno infrastrukturo. Stari naboj emancipatornega nacionalizma šestdesetih prejšnjega stoletja je izgubil svojo moč. Potrebni so novi prijemi.

Poznavanje in razumevanje del Frantza Fanona se zopet izkaže kot ključno za razumevanje postkolonialne literature in postkolonialne situacije nasploh. Njegova vizija prihodnosti in usode Afrike zapisana leta 1961 deluje skorajda preroško.

Torej, tovariši, ne plačujmo tributa Evropi z ustanavljanjem držav, institucij in družb, posnetih po njej.

Človeštvo pričakuje od nas vse kaj drugega kakor tako karikirano in v bistvu nesposobno posnemanje.

Če hočemo spremeniti Afriko v novo Evropo, Ameriko v novo Evropo, potem zaupajmo usodo naših dežel Evropejcem. Znali bodo opraviti bolje kakor najnadarjenejši med nami.

Če pa hočemo, da človeštvo napreduje le za las, če ga hočemo popeljati na višjo raven, kakor jo razkazuje Evropa, potem je treba izumljati, odkrivati.

Če hočemo ustreči pričakovanju naših ljudi, potem moramo iskati drugod, ne v Evropi.

Še več, če hočemo ustreči pričakovanju Evropejcev, potem jim ne smemo zrcaliti podobe – čeprav idealne – njihove družbe in njihove misli, ob kateri sami začutijo kdaj pa kdaj neznansko gnusnobo.

(Fanon 1963, 303)

Fanon polaga usodo in prihodnost Afrike v roke njenih prebivalcev ter zavrača kolonialno mentaliteto zgledovanja po svojem gospodarju ter je inspiracija velikem delu afriške postkolonialne literature. Achebejevi romani so prepričljivi predvsem v polju predstavljanja kulturne dediščine predkolonialnih tradicionalnih Igbo skupnosti, posledic njihovega stika s kolonializmom ter izpostavljanja pomanjkljivosti ter napak vodstva postkolonialnega obdobja. Prej kot vizionarja lahko vidimo Achebeja kot doslednega analitika politične, kulturne in socialne situacije, njegove romane, pesmi in kratke zgodbe pa kot nepogrešljiv vir in okno vpogleda v neko obdobje določene skupnosti. Čeprav so romani *Razpad*, *Nič več sproščeno* in *Božja puščica* bolj ali manj bazirani na Igbo skupnosti, občutimo v *Mož iz ljudstva* in *Mravljišča v savani* močan poudarek na povečanju dometa, saj nista več osredotočena na etnijo pač pa na celoten kontinent. Achebe prepozna in izpostavlja napake vodstva Nigerije, vendar njegova simbolika seže veliko dlje. S svojo subtilno alegoričnostjo, sarkazmom in kritično distanco visoko v zrak dviguje ogledalo, v katerem se lahko prepoznajo številne vlade in politiki, poslovneži in drugi roparji, ki na račun bede drugih polnijo svoje žepe.

9 LITERATURA

Achebe, Chinua. 1972. *Beware Soul Brother*. Oxford: Heinemann.

--- 1977a. *Božja puščica*. Murska Sobota: Pomurska založba.

--- 1977b. *Girls at War and Other Stories*. Oxford: Heinemann.

--- 1983. *The Trouble with Nigeria*. Oxford: Heinemann Educational Publishers.

--- 1987. *No Longer at Ease*. Oxford: Heinemann Educational Publishers – African Writers Series.

--- 1989a. *A Man of the People*. New York: Anchor Books.

--- 1989b. *Arrow of God*. New York: Anchor Books.

--- 1996. *Mravljišča v savani*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

--- 2000. *Home and Exile*. Oxford: Oxford University Press.

--- 2007. *Razpad*. Ljubljana: Založba */cf.

Ahmad, Aijaz. 2007. Jamesonova retorika drugosti in "nacionalna alegorija". V *Zbornik postkolonialnih študij*, ur. Nikolai Jeffs, 385-414. Ljubljana: Založba Krtina.

Amin, Samir. 1973. *Neo Colonialism in West Africa*. Harmondsworth, Middlesex, England: Penguin Books Ltd.

Andrews, William G. in Uri Ra'anan, ur. 1969. *The Politics of the coup d'etat: Five Case Studies*. New York: Litton Educational Publishing Inc.

Ani, Marimba. 1994. *Yurugu: An African-centered Critique of European Cultural Thought and Behavior*. Asmara: Africa World Press, Inc.

Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths in Hellen Tiffin. 2002. *The Empire Writes Back*. New York: Routledge.

Brooker, Paul. 2000. *Non-Democratic Regimes: Theory, Government and Politics*. New York: St. Martin's Press.

Boehmer, Elleke. 1995. *Colonial and Postcolonial Literature*. Oxford: Oxford University Press.

Campbell, Horace. 1987. The dismantling of the apartheid war machine. *After Apartheid: Third World Quarterly* 9 (2): 468 – 492.

Canev, Cvetan. 1979. Kolektivni neokolonijalizam – savremeni oblik imperijalističke dominacije. *Socializizam u svetu* 3 (13): 5 – 18.

- Chakrabarty, Dipesh. 2000. *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*. New Jersey: Princeton University Press.
- Cvjetičanin, Biserka. 1981. *Roman i Afrička zbilja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Dallmayr, Fred. 2001. *Beyond Orientalism: Essays on Cross-Culturall Encounter*. New Delhi: Rawat Publications.
- Doig, Alan in Robin Theobald, ur. 2000. *Corruption and Democratisation*. London: Frank Cass and Company Limited.
- Eagleton, Terry. 1996. *Literary Theory: An Introduction, Second Edition*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Ezenwa-Ohaeto. 1997. *Chinua Achebe: A Biography*. Indiana: Indiana University Press.
- Fanon, Frantz. 1963. *Upor prekletih*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Gikandi, Simon. 1991. *Reading Chinua Achebe: Language and Ideology in Fiction*. Portsmouth: Heinemann.
- Gramsci, Antonio. 2003. *Selections from the Prison Notebooks*. New York: International Publishers.
- Gugelberger, Georg M., ur. 1986. *Marxism and African Literature*. New Jersey: Africa World Press Inc.
- Haller, Dieter in Cris Shore, ur. 2005. *Corruption: Antropological Perspectives*. London: Pluto Press.
- Heywood, Paul, ur. 1997. *Political Corruption*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Hodess, Robin, ur. 2004. *Global Corruption Report 2004*. Transparency International. London: Pluto Press.
- Holmes, Richard, ur. 2001. *The Oxford Companion to Military History*. Oxford: Oxford University Press.
- Hoogvelt, Ankie. 1997. *Globalisation and the Postcolonial World: The New Political Economy of Development*. Hong Kong: Macmillan Press Ltd.
- Ilfie, John. 1995. *Africans: The History of a Continent*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Innes, C.L. 1990. *Chinua Achebe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jameson, Fredric. 1986. *The Political Unconscious: Narrative as a Socially Sybolic Act*. New York: Cornell University Press.

- Jameson, Fredric. 2007. Književnost tretjega sveta v času multinacionalnega kapitalizma. V *Zbornik postkolonialnih študij*, ur. Nikolai Jeffs, 357-384. Ljubljana: Založba Krtina.
- Jeffs, Nikolai. 2006. *Parker Pen Soldiers: the novel, the nigerian/biafran (civil) war, the nation-state, and nationalism*. Ph.D Thesis, University of Essex.
- Jeffs, Nikolai, ur. 2007. *Zbornik postkolonialnih študij*. Ljubljana: Založba Krtina.
- Johnston, Michael. 2005. *Syndromes of Corruption: Wealth, Power, and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johnson, Paul M. 1994 – 2005. *A Glossary of Political Terms*. Dostopno prek: http://www.auburn.edu/~johnspm/gloss/coup_d_etat (15. september 2009).
- Južnič, Stane. 1980. *Kolonializem in dekolonizacija*. Maribor: Obzorja.
- Kanywanyi, J.L. 1988. Nacionalizam, neokolonializam i međunarodna saradnja posle drugog svetskog rata: Teorijsko-praktična razgranjavanja. *Socijalizam u svetu; Socijalizam, nacije, međunarodna saradnja* 12(64/66): 303 – 319.
- Kotalik, Jana in Diana Rodriguez, ur. 2006. *Global Corruption Report 2006*. Transparency International. London: Pluto Press.
- Kurtz, Lester, ur. 1999. *Encyclopedia of Violence, Peace & Conflict*. San Diego: Academic Press.
- Leiden, Carl in Karl M. Schmitt. 1968. *The Politics of Violence: Revolution in the Modern World*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Leys, Colin. 1975. *Underdevelopment in Kenya: The Political Economy of Neo-Colonialism 1964 – 1971*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Linfords, Bernth, ur. 1997. *Conversations with Chinua Achebe*. Jackson: University Press of Mississippi.
- Liotard, Jean – Francois. 2002. *Postmoderno stanje: Poročilo o vednosti*. Ljubljana: Zbirka Analecta.
- McLean, Iain. 2003. *Concise Dictionary of Politics*. Oxford University Press.
- McClintock, Anne. 2007. Angel napredka: pasti termina »postkolonializem«. V *Zbornik postkolonialnih študij*, ur. Nikolai Jeffs, 415-433. Ljubljana: Založba Krtina.
- Mende, Tibor. 1976. *Od pomoči do rekolonizacije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Milles, William F.S. 1987. Partitioned Royalty: the Evolution of Hausa Chiefs in Nigeria and Niger. *The Journal of Modern African Studies* 25(2): 233 – 258.

Ngugi, Wa Thiong'o. 1965. *The River Between*. Oxford: Heinemann Educational Publishers – African Writers Series.

--- 1986. *Decolonising the Mind: The Politics of Language in African Literature*. Nairobi: East African Educational Publishers Ltd.

--- 1987. *Weep not, Child*. Oxford: Heinemann Educational Publishers – African Writers Series.

Nyerere, Julius K. 1974. *Man and Development*. Dar es Salaam: Oxford University Press.

Oluwasanmi, Edwina, Eva McLean in Hans Zell. 1973. *Publishing in Africa in the Seventies*. Ile-Ife: University of Ife Press.

Onabamiro, Sanya. 1983. *Glimpses into Nigerian History*. Ilupeju Industrial Estate: MacMillan Nigeria Publishers Limited.

Osofisan, Femi. 2001. *The Nostalgic Drum: Essays on Literature, Drama and Culture*. Asmara: Africa World Press, Inc.

Pogačnik, Aleš, ur. 1995. *Sodobna literarna teorija: Zbornik*. Ljubljana: Krtina – Knjižna zbirka Temeljna dela.

Rodney, Walter. 1972. *How Europe Underdeveloped Africa*. Nairobi: East African Educational Publishers.

Said, Edward W. 1996. *Orientalizem: Zahodnjaški pogledi na Orient*. Ljubljana: Studia Humanitatis.

Smith, Daniel Jordan. 2007. *A Culture of Corruption: Everyday Deception and Popular Discontent in Nigeria*. New Jersey: Princeton University Press.

St. Jorre, de John. 1972. *The Brothers' War: Biafra and Nigeria*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Stoneman, Colin in Suckling, John. 1987. From apartheid to neocolonialism? *After Apartheid: Third World Quarterly* 9(2): 515 – 544.

Stratton, Florence. 1994. *Contemporary African Literature and the Politics of Gender*. London: Routledge.

Vejnović, Dušan. 1981. *Afrička revolucija*. Zagreb: Suvremena misao.

Vojna enciklopedija. 1975. Beograd: Vojnoizdavački zavod.

Williams, Patrick in Laura Chrisman, ur. 1994. *Colonial Discourse and Post – Colonial Theory: A Reader*. Essex: Pearson Education Limited.

Williams, Raymond. 1977. *Marxism and Literature*. Oxford: Oxford University Press.

Young, Robert J.C. 2001. *Postcolonialism: An Historical Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.

--- 2004. *White Mythologies*. London: Routledge.